

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'. ΣΥΝΟΔΟΣ Α'.

ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΡΗΣΤΙΔΟΥ.

ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ 34

Τῆς 24 Ἰουλίου 1869.

(Πέμπτη).

Μετὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ ὀνομαστικοῦ καταλόγου τῆς Βουλῆς ἐν ἀπαρτίᾳ ἐβρεθείσης ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδριάσεως.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἐχὶ τις τὸν λόγον κατὰ τῆς συντάξεως τῶν πρακτικῶν;

ΠΟΛΛΟΙ. Ὁχι.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Λοιπὸν ἡ Βουλὴ παρεδέχθη τὴν σύνταξιν τῶν πρακτικῶν ὅπως ἀνεγνώσθη. — Κύριοι, μία ἐκ τῶν παρουσιασθαισῶν ἀναφορῶν περιστρεφόμενη εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, εἰς τὸ ὅποιον περιστρέφετο καὶ ἡ ἄλλη, ἡ χθὲς ἀνεγνώσθη περὶ τῶν προσφύγων Κρητῶν, ἐπειδὴ χθὲς ἐλησμονήθη ὡς ἀνακοινωθῆ, θέλει παραπληρῆσαι καὶ αὐτὴ εἰς τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον. — Ἐνταῦθα ἔχομεν μίαν ἀναφορὰν τῶν συμβουλευτικῶν τῆς νήσου Λευκάδος περὶ τινος ὑποθέσεως παραπονομένων παραπέμπεται εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἀναφορῶν. — Ἄλλη ἀναφορὰ τῶν πρῶτων ὑποδικηγόρων Κεραλληνίας παραπέμπεται καὶ αὕτη εἰς τὴν ἐπιτροπὴν κατὰ τὸν κανονισμόν.

ΔΑΓΡΕΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΙ. Τί ζητοῦν;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Εἶναι ὑποδικηγόροι καὶ θελοῦν νὰ καταταχθῶν ὡς δικηγόροι.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΙ. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς δικαιοσύνης.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Πολὺ καλῶς, εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς δικαιοσύνης. Ἐπὶ τῶν ὑποβληθέντων νομοσχεδίων, τί ἀποφασίζει ἡ Βουλὴ, νὰ συζητηθῇ πρῶτον ἡ ἀρχή, κατὰ τὸ ἀρθρ. 35 τοῦ κανονισμοῦ, ἢ νὰ σταλῶσιν εἰς τὰς ἀρμοδίας ἐπιτροπὰς;

ΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ. Πλὴν τοῦ περὶ δανείου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἐν αὐτῷ ἐκρούχθη ὡς κατεπεῖγον· ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἀναγκαῖα.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ. Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις νὰ γίνῃ μετὰ τὴν συζήτησιν τοῦ Β. λόγου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Θέλατε χωριστὰ δι' ἐκαστον νὰ ῥιθῇ προθεσμία ἢ δι' ὅλα μία;

Θ. ΖΑΙΜΗΣ (πρωτοπαινετός). Κύριε πρόεδρε, εἶναι ὑπὲρ τῆς

παραπομπῆς ὅλων τῶν νομοσχεδίων εἰς τὰς ἐπιτροπὰς, διότι εἶναι ἀνάγκη, πρὶν ἔλθῃ εἰς συζήτησιν. Ἐν νομοσχέδιον νὰ ὑποστῇ μίαν δάσκαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν· ἐπομένως καὶ πέρυσιν ὑπεστήριξα καὶ ἐρέτος ὑποστηρίζω τὴν αὐτὴν ἀρχήν, ὅτι, ἐκτὸς τῶν λίαν κατεπεῖγοντων, οὐδὲν νομοσχέδιον πρέπει νὰ παρουσιάζεται εἰς συζήτησιν, ἀνευ ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ, παρακαλῶ, τὸ ἄθρον τοῦ κανονισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐρίζει περὶ τῆς παραπομπῆς, νὰ ἐφαρμοθῇ καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν, διότι τὸ ἀρθρ. 36, ἂν δὲν ἀπατώμαι, λέγει ρητῶς, ὅτι ἡ Βουλὴ δύναται νὰ ἀποφασίσῃ τὴν παραπομπὴν εἰς ἐπιτροπὴν, ἀλλὰ προσδιορίζει συγχρόνως καὶ τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου νὰ ἔλθῃ ἡ ἐκθεσις· διότι εἰ-αι πιθανὸν νὰ παραπληρῆσαι καὶ νὰ μὴ παρουσιασθῇ παρὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλέ-δους. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἐφαρμοθῇ τὸ ἄθρον τοῦ κανονισμοῦ· ἡ Βουλὴ νὰ προσδιορίσῃ τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου νὰ παρουσιασθῇ ἡ ἐκθεσις.

ΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐντὸς 10 ἡμερῶν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Δι' ἐκαστον νομοσχέδιον χωριστὰ;

Α. ΚΡΕΣΤΕΝΙΤΗΣ. Μέχρι τῆς Δευτέρας δι' ὅλα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Λοιπὸν προσδιορίζεται ὡς χρόνος ἀρκετὸς πρὸς σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς μέχρι τῆς Δευτέρας.

ΠΟΛΛΟΙ. Μάλιστα.

Α. ΚΡΕΣΤΕΝΙΤΗΣ. Λάβετε καὶ τὴν καλοσύνην νὰ εἰπῇτε, αἱ ἐπιτροπὰς ἐκτὸς τοῦ χρόνου τῆς συνεδριάσεως πότε θὰ ἐρχονται καθ' ἐκάστην νὰ ἐργάζωνται.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Παρακαλοῦνται νὰ συνέλθωσιν, ἂν εἶναι καιρὸς, σήμερον μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἢ αὔριον τὸ βραδύτερον, διὰ νὰ λάβωσιν εἰς σκέψιν τὰ νομοσχέδια αὐτά.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ. Οἱ πρόεδροι τῶν ἐπιτροπῶν θὰ προσδιορίσουν πότε νομίζουν κατάλληλον νὰ ἐργασθῶν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἀκόμη αἱ ἐπιτροπὰς ἅπασαι δὲν συνήλθον διὰ τὰς ἀρχαιεσιίας των. Λοιπὸν παρακαλοῦνται τὰ μέλη τῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔλαβον τὰς ἀρχαιεσιίας των νὰ συνέλθωσι διὰ νὰ τὰς κάμωσιν.

ΤΙΝΕΣ. Ποῖαι εἶναι;

ΕΤΕΡΟΙ. Τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συνήλθον μόνον (θύμβος).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Θὰ ἀνεγνώσθῃ διὰ πρώτην φοράν τὸ νομοσχέδιον τὸ περὶ δανείου, τὸ χθὲς ὑποβληθέν ὡς κατεπεῖγον.

ΤΙΝΕΣ. Δευτέρα ἀνάγνωσις εἶναι.

ΕΤΕΡΟΙ. Πρώτη.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Καὶ ἡ τρίτη αὐτίον, κ.

γινόμενα ὄχι ἐκ σκοποῦ ἀλλὰ ἐξ ἀγνοίας καὶ ἐξ ὁρμῆς τῶν παθῶν, τὰ ὅποια τυφλώνουν τὴν κρίσιν. Τοῦτο αὐτὸ, κύριοι, ἀκολουθεῖ καὶ σήμερον. Θέλετε εἰς τὸν Β. λόγον, ὅπου ὁ νόμος δὲν ἐπιτρέπει, νὰ φέρωμέν τι εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἀνωτάτου ἀρχόντος καὶ ἀπὸ αὐθιγόν συνταγματικὸν Βασιλεῖα νὰ τὸν καταστήσωμεν δικαστὴν, δεσπότην αὐθαίρετον; Τὸ πολίτευμα, κύριοι, τὸ ἡμέτερον σύνταγμα, τὸ ὅποιον, ὅπως εἶπον, ἔθεσε τόσον εὐρέα ὅρια, εὐρύτατα δι' ἅπαντας, ὥριστα καὶ εὐα νόμισε δεόντως καὶ προνοητικῶς καὶ τέρμα, διότι ὁ μὲν ἰδιώτης δύναται ἐλευθέρως νὰ φρονήσῃ, νὰ εἴπῃ καὶ νὰ γράψῃ ὅ, τι θέλει, ὅταν ὁμοῦ προσβάλλῃ τὴν πολιτείαν ἢ τὸ ἄτομον εἰσάγεται ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου, ἀπὸ τὴν εἰσαγγελίαν, τὸν δημόσιον ὑπάλληλον καὶ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὸν τιμωρία παρὰ τῶν δικαστηρίων· ἐπίσης καὶ ὁ τύπος δύναται καὶ νὰ συλλογισθῇ ὅπως θέλει καὶ νὰ γράψῃ ὅπως θέλει, ἀλλ' ὅταν προσβάλλῃ τὸ ἄτομον, τὴν πολιτείαν καταδικάζεται καὶ τιμωρεῖται ἀπὸ τὰ ἀρμόδια δικαστήρια.

ΜΙΑΝΗΣΙΣ. Θὰ δικασθῇτε λοιπόν.

ΚΛΑΔΙΦΡΟΝΑΣ. Ναὶ καὶ νὰ εἰσθε καὶ σὺ; δικαστὴς· θυμῶν τὴν λογικὴν σας καὶ τὴν νομιμοφοροσύνην σας. Εἰς τὸ ἔθνος, κύριοι, τῆς Βουλῆς καὶ αἱ σκέψεις καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀνεξέλεγκτος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπειδὴ εἶναι ἀνεξέλεγκτος ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἐξουσίαν, ἐπειδὴ ἡ Βουλὴ εἶναι ἡ ὑπεράτατη, διὰ τοῦτο ἔχει τοὺς χαλινοὺς ἐν ἑαυτῇ, ἔχει τοὺς ὁρισμοὺς ἐν ἑαυτῇ, ἐν τῷ συντάγματι, ἐν τῷ κανονισμῷ. Τί λέγει, κύριοι, τὸ Σύνταγμα; παρημέλησε, δὲν προεῖδε περὶ παρεκτροπῶν, περὶ παραβιάσεων τῶν νόμων ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς, περὶ εὐθιγῆς αὐτῶν; προεῖδε ἐκτετατῶς. Πῶς ἤμπορουσε νὰ παραβλέψῃ ἐν τοσοῦτον οὐσιώδεσ; Ὅριζει, κύριοι, τὸ Σύνταγμα ὅτι διὰ πᾶσαν παράθεσιν τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων, καὶ ἐνθυμηθεὶς, κύριοι, διὰ πᾶσαν παράθεσιν τῶν ὁρίων τοῦ συντάγματος καὶ τῶν νόμων, ἡ Βουλὴ κατηγορεῖ καὶ κατὰ τὸ πρῶτον σύνταγμα ἡ Γερουσία δικάζει· δὲν εἶπε, δικάζει ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν, δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν ἀνώτατον ἀρχόντα δικαστὴν καὶ δεσπότην. Δικάζει ἡ Γερουσία· ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἡ Γερουσία ἐδῶ; ἡ Γερουσία δὲν ὑπάρχει, ἔλλειψε. Καὶ τὸ Σύνταγμα, κύριοι, προνοητικώτατα ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι κατήργησε τὴν Γερουσίαν καὶ ἄφινεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἀνεκτέλεστον, ἐσχημάτισεν νέον ἴδιον πρὸς τοῦτο δικαστήριον, κληρούμενον ἐν τῇ Βουλῇ, ἐδῶ, ἀπὸ τοῦ ἔθματος τοῦτου, ἐκ δώδεκα μελῶν παραλαμβανόμενων ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν ἐρατεινῶν καὶ τῶν προέδρων αὐτῶν, τὸ ὅποιον λαμβάνον ὑπ' ὅψιν τὰς κατηγορίας τὰς γενομένας παρὰ τῆς Βουλῆς δικάζει ἀρμοδίως. Θέλετε λοιπόν, κύριοι, νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν εξέτασιν τῶν παραβιάσεων; Μάλιστα, νὰ ἔλθωμεν· ἀλλὰ δὲν θέλετε νὰ ἔλθωμεν ὅπως τὸ Σύνταγμα ὁρίζει καὶ ὑποχρεοῖ· ἀλλὰ πῶς; ἀνω ποταμῶν. Ἄν σκέπτεσθε οὕτως, σκέπτεσθε ὅπως θέλετε, ἀλλὰ ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει δικαίον νὰ σκεφθῇ συμφώνως μὲ τὸν νόμον, καὶ ἡ Βουλὴ δὲν εἴμπορεῖ νομίζω καὶ αὐτὴ νὰ παραδεχθῇ ὅ, τι παραβιάζει τὸν νόμον.

Ὅταν πρόκειται, κύριοι, περὶ κατηγορίας καὶ ἡ συζήτης πρέπει νὰ ᾖναι ἐκτενεστέρη καὶ αἱ ἐρευνᾶι ἐκτενεστέρας. Εἶδετε χθὲς ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τοῦ ὁ πρῶτον πρωθυπουργοῦ κ. Κουμουνοῦδος ἀναγινώσκων τινὰ γράμματα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁμιλίας τοῦ τὰ ἀνέγνωσε μέχρι τινός, διότι δὲν τῷ ἐπατρίετο ν' ἀναγνώσῃ τὸ ὅλον, ἀναφῶρων τὰς περιστάσεις ἀπεσιώπα τινάς, διότι δὲν ἐπατρίετο νὰ τὰς ἀναφῶρῃ ὅλας, καὶ λέγω, μάλιστα, ἔκαμεν ἄριστα, ἀλλὰ διατί; διότι ἡ τυχαία αὐτῇ δι' ἄλλον λόγον γινομένη ἐνταῦθα συζήτης δὲν ἔμπορεῖ νὰ τελειωθῇ, νὰ ὠριμάσῃ αὐτὸ τὸ παρεμπόπτον, τὸ ὅποιον ἔχει ἄλλην ὁδόν, ἄλλην διεύθυνσιν, ἄλλην εξέτασιν, τελειωτέραν, εὐρυτέραν.

Διότι, τί σημαίνει, κύριοι, νὰ εἰπωμεν ὀλίγα λόγια πρὸς δικ-

ασκίαν καὶ νὰ μὴ κάμωμεν τίποτε ἀποραριστικόν; Ἀλλ' ὅ, τι, κύριοι, δὲν γίνεται μετὰ τελειότητος εἰς εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ, δὲν ἔχει καὶ ὑποστήριξιν μετὰ ταῦτα. Ἐνθυμηθεὶς ὅτε ἡ ἔθνοσυνέλευσις ὡς ὑπεράτατη ἀρχή, ἀνεπλήρωσε καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν, ἦτο συνέμα καὶ κατήγορος ὅπως εἶναι ἡ Βουλὴ, καὶ δικαστήριον ὅπως ἦτον ἡ Γερουσία· ἐξέφερε τὴν ἀπόφασιν τῆς τότε καθ' ἑνὸς ὑπουργείου, ἀλλ' ἐξαγέρθη ἡ μομφὴ ὅτι ἀτελῶς ἐξέφερε τοιαύτην ἀπόφασιν, δὲν ἐνῆργησε δεόντως, δὲν ἔδωκε καιρὸν νὰ ἀπολογηθῶν οἱ κατηγορούμενοι. Τί ἐγένετο; αὐτοὶ, κύριοι, οἱ ὅποιοι μετὰ προθυμίας ἐφίκαν αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν, αὐτοὶ τὴν ἀνεκάλεσαν. Λοιπὸν τί θέλετε, κύριοι; παίγνια νὰ κάμωμεν πρὸς τὸ διασκεδάσειν, καὶ νὰ μὴ ἐρχώμεθα ποτὲ εἰς ἀποτέλεσμα; Παίγνια εἶναι, κύριοι, ὅταν δὲν στριζώνται ἀπὸ τὴν νόμιμον τάξιν τὴν διαγινεσσομένην ἀπὸ τὸ Σύνταγμα. Ὅταν δὲν διέλθουν τὴν ἀκριβὴ εξέτασιν καὶ ἐρευνᾶν, δὲν ἔμπορουν νὰ σχηματίσουν μίαν τετελειωμένην ἀπόφασιν· μίαν μὴ τοιαύτην ἀπόφασιν πάντοτε δύναται νὰ προσβληθῇ, πάντοτε ἔχει τὸ τρωτόν της. Ὁ κύριος Κουμουνοῦδος ὁμιλῶν χθὲς διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν παράγραφον τῆς ἀπαντήσεως εἰδάτε ποῦ ἐστηρίχθη περιπλέον; Εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν δικαστικῶς, διὰ τῶν εἰσαγγελέων καὶ διὰ τῶν δικαστηρίων, εἰς τὰς καταδικάζεις ὅπου ἐγένοντο διὰ τῶν δικαστηρίων· ὀλίγον ἀνέτρεξε εἰς τὸ πολιτικὸν ζήτημα· εἶπε ποῖον ἦτο τὸ ὑπουργεῖον τῶν παρασκευῶν, ἀλλ' οὐτε αὐτὸς δὲν ἐπίστευεν ὅτι αἱ παρασκευαὶ αὗται ἦσαν ἀρκεταὶ διὰ νὰ ἄρουν ἕνα πόλεμον ἡνωμένη μετὰ τὴν Κρήτην ἢ Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι αὗται ἤθελε συνδυασθῇ μετ' ἄλλας συμπράξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐγένοντο. Εἶ-αι ἀληθὲς ὅτι τὸ σύστημα τῶν προτομασιῶν ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς κρίσιμώτατον, ἀναγκαιώτατον καὶ προβλεπτικώτατον καὶ τὸ ὑπερβίβασεν μετ' ὅλας τὰς δυνάμεις μας ἐγὼ αὐτὸς τὸ ὑπεστήριξα· ἤμην τότε ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ εἰργάσθην καὶ ὑπεστήριξα ὅτι αἱ πιστώσεις νὰ δοθῶσι καὶ νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῶν· καὶ εἶμαι βέβαιος ἐγὼ ἐτι περισσότερον ἀπὸ τὸν κ. Κουμουνοῦδον, ὅτι ἀνίσως αἱ προτομασίαι ἐκείναι δὲν ἤμπορουσαν νὰ ἀντιταχθῶν ἀπέναντι πολέμου, ἐδύναντο ὁμοῦ νὰ ἐμποδίσουν αὐτὸν τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ αἱ προπαρασκευαὶ δυστυχῶς δὲν ἐγένοντο, διότι, ἐνῶ ὁ νόμος ἐπέβλεπε παρὰ τῆς Βουλῆς, ἵνα ἐνεργηθῇ δάνειον εἰς 28 ἑκατομμυρίων, τοῦ ὁποῦ τὰ δύο τρίτα νὰ χρησιμεύωσι βεβαίως πρὸς ἀγορὰν πλοίων διὰ σχηματισμὸν στόλου, τὸ δὲ ἐν τρίτον πρὸς ὁπλισμὸν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ ἀποσταλέντες ἐν Λονδίνῳ διὰ νὰ ἀγοράσωσι ἑτοιμα πλοία, τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα ἢ ἐν Ἀμερικῇ πάμπολλα ὄντα, οἱ ἀποσταλέντες ἤκουσαν ἄλλων συμβουλῶν, καὶ ἐπροτίμησαν νὰ παραγγείλουν τὴν κατασκευὴν πλοίων ἀντὶ τῆς ἀγορᾶς ἐτοιμῶν, καὶ οὕτως, ὅτε νὰ ἐζήτησεν ἡ Ἑλλὰς, δὲν εἶχε πλοία.

Ἐπῆλθεν ἡ ἄλλη κυβέρνησις ἡ διάδοχος ἐκείνης· αὐτὴ ἐνταῦθα ἡμέλεισεν, οὐδόλως ἐφρόντισε, ἦτο ἄλλων ἀρχῶν, ἐπρόσθεσε τὴν εἰρήνην, δὲν ἐξέλεγε τί ἤθελε νὰ φέρῃ διὰ τῆς ἐξευμενίσσεως τῶν δυνάμεων.

Ὅλα ταῦτα, κύριοι, ὅταν ἐν σώμα ἐμβριθεὶς ὅπερ εἶναι ἡ Βουλὴ, ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ Κράτους, ὅταν ὅλα ταῦτα θέλῃ νὰ τὰ διεξιῇ καὶ νὰ τὰ ἐκτιμῇ δεόντως, πρέπει δεόντως νὰ τὰ συζητήσῃ, νὰ τὰ ἐρευνήσῃ. Δὲν πρέπει νὰ παραβιάζῃ τὸν νόμον, δὲν πρέπει νὰ παραβιάζῃ τὴν τάξιν, νὰ δεικνύῃ ὅτι τὸ πολίτευμα δὲν ἔχει ὅρια, δὲν ἀσφαλίζει· οὕτε τὰ δίκαια τῆς πολιτείας οὕτε τοῦ ἰδιώτου.

Ὅρεῖλοντες, κύριοι, νὰ εἰμεθα ἀκριβεῖς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων μας, νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸ πολίτευμα, εἰς τὸ ὅποιον ἐδώκαμεν ὄρκον, δὲν δυνάμεθα νὰ παρεκτρέψωμεν, οὐτε κατὰ μικρὸν, διότι μικρὰ παρεκτροπὴ κρίρει εἰς τὸ τέλος

μείγα το αποτέλεσμα. Προσέχοντες λοιπόν εις τούτο όρειλο-
μεν να παριδεχθώμεν κατ' έμē το ύποδελθόν πλά της έπι-
τροπής σχέδιον της άπαντήσεως, χωρίς να έμπαθίζεταί τις ως
προς τήν εξέτασιν προχθέντων πλημμελειών, κακουργμα-
των, παρεκτροπών, παραβιάσεων του νόμου, σύμφωνον με τους
όρισμούς του νόμου και αποτελεσματικώς, ουχί δε προς επίδειξιν
και προς σύγχυσιν και της τάξεως και του νόμου, όπως είναι
ή προς τήν άπάντησιν άναγκάσιως προσθήκη κατηγορίας άνω
αποτελέσματος.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ο κ. Λέκας εξήτασε να εγρη δύο λέξεις επί
της έπιρωτήσεώς του.

ΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ. Είναι σχετικόν με το ύπό σζήτησιν άντι-
κειμένον;

ΛΕΚΑΣ. Επίνω κάτω, σχετικόν. Πρό όλίγων ήμερών, κύριοι,
είχον τήν τιμήν να ζητήσω πληροφορίας τινάς από τινας των
κκ. ύπουργών, επί δεδωμένων, ώρισμένων άντικειμένων. Τα αν-
τικείμενα αυτά καθάρως απέδωκαν της άποστολής αξιωματι-
κών εις τήν αλλοδαπήν, τήν πρόσληψιν έτελοντων τυχαίαν εις
τήν υπηρεσίαν τήν στρατιωτικήν εν τή περιπτώσει καθ' ην
αρκιούνται οι τάξεις διά της άποπομπής των έφείρων, και της
άποστολής στρατιωτών εις άδειαν, και τρίτον το άντικείμενον
της προμηθείας πλείον εκ της αλλοδαπής.

Καθόσον άρραξ τήν περίπτωσιν της προλήψεως των ένν-
ουλάων, πράγματι δέν έπείγει ή σειρά είσέτι καθόσον άρραξ
όμως τα δύο άλλα άντικείμενα, έν εύραστήται ό φίλος μου
κύριοι: Δανόπουλος να έχη όλίγον ύπομονήν, θά ίδη ότι έχον
άμεσον σχετικήν θέσιν εν τώ ζήτηματι περί του όποιου από
χθες πολλές θύμβος γίνεται. Ιδίως παρακαλώ τον κ. ύπουργόν
των Ναυτικών να παρίξη τας πληροφορίας των όποιων πολ-
λήν ανάγκην έχω το πλοίον το έμπολεμον, το ταχύπλοον,
το καλούμενον *Αμυγρίνη*, και το άλλο το όποιον κατ' εώ
τυχίαν της Ελλάδος καταστράφη, ή *Βουβουλίνα*, πόθεν ήγα-
ράθη, παρά ποιάς Κυβερνήσεως ήγοράσθη, τί έδύνατο να χρ-
σιμεύση εις ένα έθνικόν πόλεμον στόλου μή ύπάρχοντος; Βλέ-
πετε λοιπόν ότι είναι σχετικώτατον, κύριοι Δανόπουλε.

Ο κ. ύπουργός των στρατιωτικών να εύχαριστηθ να παρί-
ξη τήν ζητούμεσαν πληροφορίαν και δια να μη δειχθ ό τι ε-
ρώτησις μου έχει τί το άντιπολιτευόμενον, έχει τί το πικρόν
εξηγούμαι εύκολούως περισσότερον τήν θέσιν του κ. ύπουργού.
Δέν θέλω να εξέτασω έν οι κύριοι αυτοί αξιωματικοί οι με-
ταθέντες εν τή αλλοδαπή είναι οι καλλίτεροι μεταξύ των
άλλων συναδέλφων των, δέν θέλω να εξέτασω ούτε να μάθω
έν οι κύριοι αυτοί αξιωματικοί κατατάχθησαν εις τους γενι-
κοούς έπιτελείς λόγω προαγωγής, και ότι άδραϊς δαπάναις της
πατρίδος προετοιμάσθησαν να χρσιμεύσωσιν αξιωματικοί του
μηχανικού και δυστυχώς τα χρήματα του δημοσίου καταστρά-
φησαν μεταδάντων άλλού, ένθ ήτο πιθανόν να ήσαν άρμοδιώ-
τεροι έν ήσαν εις τόν μηχανικόν κλάδον. Δέν θέλω να εξε-
τάσω σήμερα έν ήδύνατο το άτυχές δημοσίον να είκοισήσθ
1,500 ή 2,000 δραχμάς τας όποιας πληρώνει κατά μήνα εις
επιμίσθια των κυρίων τούτων, ένθ εν τή αλλοδαπή εύρίσκονται
νέοι εύμαθής κάμωντες έφορμογή επί τα ίδια αυτά άντικεί-
μενα, διά τα όποια μετέβησαν οι βρήντες αξιωματικοί εις τήν
αλλοδαπήν. Περιορίζομαι μόνον εις το να μάθω, ή υπηρεσία
έχει σχέσιν με τήν προμήθειαν ύλικού του πολέμου; ή έν-
τολή αυτή είναι έργον καθαρόν της ένεστώτης κυβερνήσεως,
άλλης κυβερνήσεως, και όποιας; και εν τή περιπτώσει καθ' ην
δέν είναι της παρούσης, έν έρχομένου αυτού του ύλικού είχο-
μεν κάτι τι θετικόν προς πόλεμον, θά είχαμε τουλάχιστον
πλήρεις τας σελίδας και τα τετράδια τα όποια μάς παρουσιάζ-

σαν δια να άποδειχθ το κενόν των άποθηκών. Περιορίζομαι
λοιπόν, βλέπετε, εις πολύ στενόν κύκλον. Παρακαλώ να μοί
δοθούν αυτά αι πληροφορίες αι όποιαι, βλέπετε, είναι σχετι-
και, σχετικώταται με το ζήτημα το ύπάρχον.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ο κ. Βαλασσόπουλος έχει τόν λόγον.

ΛΕΚΑΣ. Σα: παρακαλώ, κύριοι πρόεδρε, να μη τελειώση το
σημερινόν ζήτημα έν δέν δοθούν αι πληροφορίες, διότι πι-
θχόν επί των πληροφοριών να θέλω να όμιλήσω.

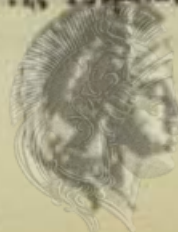
ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Θά το άποφασίση ή Βουλή.

ΖΑΪΜΗΣ (Πρωθυπουργός). Άνα όμιλήση ύπουργός τις, και
θα όμιλήση ειδικώς, θά λάβη τάς πληροφορίας ό κ. Λέκας. Μη
διαζώσε τόσον πολύ.

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Δέν θέλω παρακολουθήσει τόν έντιμον
βουλευτήν Οϊτόλου κ. Κουμουνδόρον, τόν γής διά μακίας
άγορεύσεως κλείσαντα τήν συνεδρίασιν, εις όλας τας παρεχόσας
και καταφοράς, τας όποιαις δια μακρών άπηλθον νομίζω ότι
ήταν δικαιολογημέαι αι καταφοραι αυτές, διότι προέρχονται
εξ αισθημάτων γενναίων και αγαθών. Ερρόει και φρονεί ό κ.
Κουμουνδόρος ότι έν άναδεικνύτο βουλευτής, ήθελε κληθή
εις τήν διοίκησιν των πραγμάτων έν περιήγατο εις τήν διοί-
κσιν των πραγμάτων ήθελε σώσει τήν Κρήτην, ότι ήτο ό μό-
νος άνθρωπος όστις ήδύνατο να σώση τήν Κρήτην, και να περι-
παύση τσιουτετρόπως δύνασιν εις το έθνος, ή δέ σωτηρία των
Κρητών ήθελε δώσει αυτήν τόν άμάρκτον στέφανον της δόξης.
Είχε δικαίον λοιπόν να καταφέρεται καθ' οίουδήποτε όστις είτε
δικαίως είτε άδικως έγένετο έμπόδιον εις τόν άναδειχθ βου-
λευτήν. Δέν θέλω παρακολουθήσει τόν κ. βουλευτήν εις τας
προσβολάς, αιτινας ήμισα άνήκουσιν εις κοινοβουλευτικόν άν-
δρα, πολύ δε μάλιστα εις άρχηγόν κόμματος, διότι και αυτά
προήχοντο και έσπαρίζοντο εις τ' αυτά γενναία και εύγενή αι-
σθήματα του κ. Κουμουνδόρου. Θέλω άρχίσαι τόν λόγον όπου
ό κ. Κουμουνδόρος έτελείωσε δηλ. από το Ανατολικόν ζήτημα.

Το Ανατολικόν ζήτημα, κύριοι, ήτοι αι έπιδρομαί των έθνών
της άσσεως κατά των έθνών της Ανατολής και τανάπαλιν, αι
έπιδρομαί των έθνών της Ανατολής κατά της άσσεως είναι σύγ-
χρονοι με τήν ύπαρξιν της ιστορίας των ανθρώπινων συμβεβη-
κότων. Αι πρώται σελίδες της ιστορίας κατέχονται από τας
έπιδρομάς της άσσεως προς τήν Ανατολήν, ή πρώτη είναι έκτί-
νη των Ελλήνων κατά της Τροίας ή δεύτερη και τρίτη από τας
ένταπιδρομάς των Ασιατών κατά της Ελλάδος του Δαρείου και
του Σεξου τετάρτη από τήν κατάστασιν της Ασίας υπό του
Αλεξάνδρου, ή δέ Ρώμη διεδέχθη τόν Αλέξανδρον εις τήν κα-
τάκτησιν αυτήν ή Ρώμη επί αιώνας έθεσε φραγμόν εις τήν
παλλήριαν αυτήν των έθνών. Αλλ' οι λαοί της Ασίας όταν
παρήκμασαν ή Ρώμη κατέστρεψαν τήν κυριαρχίαν της εις μά-
τη ή Εύρώπη άντέταξε τας σκυροφορίας, αι όποιαι μέγαν μόν
όγκον κατέλαβον εν τή ιστορία, μερά δε αποτελέσματα κατέ-
λιπον. Οι Ασιατικοί, κύριοι, έπέλασαν κατά της Εύρώπης και
πολλάς γώρας έχειρώσαντο, κατέβησαν τήν Ιντιάν, εξεπόρθη-
σαν τήν Κωνσταντινούπολιν και έστρεψαν παλιορκίαν έξωθεν της
Βιέννης ήθελον δε πλημμυρήσει όλην τήν Εύρώπην, έν ό Ού-
κραδής και ό Σκερδάρμπεη δέν έθεττον φραγμόν εις τόν χείμαρ-
ρον αυτόν.

Η ούτως ιδρυθείσα αυτοκρατορία της Τουρκίας ήτον εις τήν
άκμήν της, όταν ένας μέγας άνήρ Πέτρος, ό αναμορφωτής ή
μαλλον ό θεμελιωτής της Ρωσσίας, ώμοσε τόν δλεθρον της
Τουρκίας ήξέταρε διεδικώς τήν περίεργον εκείνην διαθήκη, έν
τη όποιή κατέλιπον ως κληρονομίαν τήν κατάκτησιν της Τουρ-
κίας Αικατερίνη ή Β' ή μεγαλειόβολος εκείνη Αυτοκράτειρα
κατέρρεε τας γνωστάς εκείνας κατά της Τουρκίας καταστροφάς.

Χθές ὁ κύριος Κουμουνδούρος εἰς ὁμιλίαν περὶ τῆς μεταρρυθμῶδους πολιτικῆς τοῦ, περὶ ἐνὸς μυστηριώδους σχεδίου καὶ εἰς ἀνέγνωσε περικοπῆς τινος ὑπομνήματος, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἐννοεῖ ποῦ διεσπένετο, ἀν καὶ δὲν τὸ εἶτε.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Τὸ εἶπον.

ΒΑΣΙΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν τὸ ἔκρουσα.— Εἰς αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν δύο τινὰ παρατήρησα, πρῶτον ἔλεγεν ὅτι Ἕλλὰς χρειάζεται νὰ παρασκευασθῇ ταχέως· διότι ἡ παρασκευὴ ἡ ἐκείνη εἰς ἀντὶ τῆς μόνον τὸ ἑλληνικὸν ταμεῖον ἀλλ' ἐν γένει πᾶν ταμεῖον. Ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐγκατέλειψε παρασκευάζεσθαι· εἰς πόλεμον καὶ ναυπηγῶν πλοῖα, διότι ἡ ναυπηγία δὲν εἶναι ταχέως καὶ διὰ τοῦτο βλέπετε τὰ ἀποτελέσματα τῆς, καὶ μετὰ τρία ἔτη δὲν κατέπλευσαν τὰ πλοῖα. Λοιπὸν παρασκευὴ ταχέως καὶ παραγγέλῃ πλοῖων ναυπηγησόμενων εἶναι δύο πράγματα ἀντίθετα.

ΚΟΥΡΥΖΗΣ. Δὲν τὰ ἐπληρώσετε καὶ δὲν ἔλθεν.

ΒΑΣΙΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ ἐπλήρωσα μάλιστα. Ἀναπτύσσων αὐτὴν τὴν πολιτικὴν ὁ κύριος Κουμουνδούρος εἶπεν, ὅτι οὗτε ὁ στόλος ἦτον ἀρκετὸς οὗτε τὰ ὅπλα οὗτε ἡ δύναμις τῶν 30,000 στρατιωτῶν, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἦσαν τὸ ἀνέλογον μὲς μεγάλῃς δυνάμει· προερχομένη· ἐκ συμμαχίας καὶ πιστεύω ὅτι ἡννοῖ συμμαχίαν Ἑπαιρωτικῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ ὅταν, κύριοι, ἔχετε Ἑπαιρωτικῶν ἐθνῶν συμμαχίαν καὶ ἐχθρὸν μὲ νηυτικῇς δυνάμει, ἐννοεῖται ὅτι εἴθε ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιτάξαι μόνον ἀξιόμαχον ναυτικὸν διὰ τὴν ἀναλογία· σας. Τότε λοιπὸν τὰ δύο πλοῖα εἶναι ἐπαρκῆ νὰ παλίσωσι κατὰ τοῦ στόλου τῆς Τουρκίας· διότι ναυτικὴν δύναμιν δὲν ἔδυνασθε νὰ λαβετε ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐθνη τὰ ὅποια οὗτε λάμβανον ἔχουν. Σαῖς ὁ ἴδιος εἶπατε, ὅτι δύο πλοῖα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ, καὶ ὅμως ἐπρωτεύετε εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς Ἑλλάδος ναυτικῆς παρασκευῆς. Δὲν εἶναι χιμαίρικὴ πολιτικὴ, δὲν εἶναι τοῦτο γελοῖον; Ἰδοὺ ἡ ἀποκαλύψις τῶν προπαρασκευῶν, ἰδοὺ τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐννοεῖσε, διότι ἦτο κεκαλεσμένον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κυρίου Κουμουνδούρου.

Χθὲς δὲν ἀπρόσδεκτον ἐξομῶν τὰ συμβάντα κατὰ τὸ 1867· ὅτι τὸ ὑπουργεῖον τοῦ ἔτους τούτου ἐπρόβλεπε ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὅτι οἱ ἐπαναστάται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀλίγον ἐλαττώσαντες τὴν καταστρέψαντες ὁλόκληρον τὴν Τουρκίαν· ἀλλ' ἐλκυσμένον· ὅτι ἡ ἐπανάστασις τὸ πρῶτον θανατηφόρον κτύπημα ἔλαβεν, ὅταν ἐκράται εἰς χεῖρας τοῦ τῆς ἔξουσιαν, ὅτι Τουρκικὰ πλοῖα, μετὰ λύπης τὸ λέγω, μετέφερον ἐθελοντὰς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Παιραιῶς. Τότε ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δημητρηακράτου κατεστράφη. Κατηγορεῖ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Βουλγάρου, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐπρωπλάκισε τὸ ἔθνος ὁ Χοδέρτ Πασῆς, ἐλκυσμένον· ὅμως ἐπὶ τῆς ὑπουργείας τοῦ τριῶν ἐπρωπλάκισθη, διότι πλοῖα Τουρκικὰ ἀπέκλεισαν τὸ Πανελλήνιον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῶν Κυθήρων, διότι πλοῖα Τουρκικὰ καταδιώκοντα τὸ Ἀρκάδι ἐγκυρόβολησαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος Παιραιῶς καὶ ἐπατήσαν τὸν λιμένα τοῦτον, καὶ τέλος ὡς ἐβλήθη ἡ σημαία τῆς Τουρκίας· ἔφερον εἰς τὸν Παιραιῶν Ἕλληνας. Αὐτὰ εἶναι τὰ τρόπαια τὰ ὁποῖα ἔστησαν ἡ μυστηριώδης πολιτικὴ τῶν προπαρασκευῶν· ἔφερε μόνον ἐπὶ θύρας τὸν πόλεμον. Ἐγὼ, κύριοι, νομίζω ὅτι μίαν πολιτικὴν ἔχει ὁ κύριος Κουμουνδούρος, τὴν πολιτικὴν τὴν ἐρήμερον, τὴν πολιτικὴν τῆς ἀστασίας, τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποῖαν ἐπείδει καὶ ἀπὸ τοῦ ὅσματος τούτου ἄλλοτε· ἐάν ἤθελον κάμει τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς τοῦ Κουμουνδούρου, οὐδ' ἄρα· ὁ καιρὸς ἔχει μοι ἐξαρκέσει. Τρία γεγονότα ἀρκοῦν εἰς τὴν ἀπόδειξιν ταύτην· ἐνθυμίσθε εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι υἱοθέτησε τὸ συμβούλιον τῆς ἐκστρατείας καὶ τὸ συμβούλιον ἐκεῖνο κατέστη θεσμός τοῦ Κράτους, ἀλλὰ εἰς

τὴν ἐπαλθεύσαν πρῶτον Βουλὴν ὁ πατὴρ κατέλειπε τὸ τέκνον· τοῦ καὶ οὐ μόνον κατέλειπε· ἀλλὰ καὶ ἔγεινε παιδοκτόνος, συμμάχους μὲ ἡμᾶς τοὺς Βουλγαρικοὺς διὰ νὰ τὸ καταστρέψῃ (θάρρος). Ἀπώτερον γεγονός, ὅταν τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1866 ἦτο εἰς τὰ πράγματα καὶ εὐνοῦτο ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἔλθετο νὰ ἀνατρέψῃ τὸ ὑπουργεῖον ἰσχυρῶν ταραχῶν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἑπαιρὸν τῶν γνωστῶν παλληκαρίων. Ὑπεκίνησε λοιπὸν ἐκτὸς τῶν πραγμάτων τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην, καὶ ἅμα ἔλθεν εἰς τὰ πράγματα ἡ μάλλον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ πράγματα κατέπαυσεν αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν. Μὲ τοῦτο ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ κύριος Κουμουνδούρος ἐκτὸς τῶν πραγμάτων ὄν, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐλαττώσῃ ταραχάς, τὰς ὁποίας δίδει ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἔξουσιος. Αὐτὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ὁ κύριος Κουμουνδούρος· ἐάν δὲν πείθισθε ἰδοὺ ὁ ἐντιμος βουλευτὴς Πατρίων, ὅστις λαβὼν, μέρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην, δύναται νὰ εἰς πληροφορήσῃ· εἶναι ἀληθὲς, κύριοι Πάτριαι;

ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν.

ΒΑΣΙΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸ εἶπατε χθὲς.— Τρίτην καὶ τελευταίαν ὁ κύριος Κουμουνδούρος ἦτο πάντοτε φιλοπόλεμος καὶ ἐνθὺ πρὸ ὀλίγου εἶχε δώσει τὴν χεῖρα εἰς τὸν κύριον Βουλγάρην, εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ὑπουργείας τοῦ, ὅτε ἐνόμισε αὐτὸν κλίνοντα εἰς τὴν πολιτικὴν, πολιτικὴν· μόνον ἦλθε τὸ πρωτόκολλον, ἔγεινε φιλικητικὸς, ἐσυμβούλιος καὶ ἐνθάδ' ἔρριψε τὴν κυβέρνησιν νὰ δεχθῇ τὸ πρωτόκολλον. Ἦτον εὖνους τοῦ Ἱπουργεῖου Ζαΐμ, καὶ ἀπὸ τῆς εὐνοίας ἐκείνης ὠφελήθη, ἀλλὰ μόλις ἔλθε εἰς τὴν Βουλὴν ἠθέλησε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν ἀντιτάξας ἰδίαν ὑποθέσιν πρὸς τὸν. Ταῦτα εἶναι τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουσι τὴν πολιτικὴν τοῦ κυρίου Κουμουνδούρου.

Τέλος πάντων τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 διήλθεν τὸν καιρὸν διαδοχολογῶν τὴν κοινὴν γνώμην μὲ τὴν μεγάλην ἰδέαν καὶ διαπανὸς εἰς τὰ μὴ δέοντα. Ἐπὶ ταύτης ἔπεσε καὶ ἐγκατέλειψε μεγάλην χρεὴ καὶ ἀτελεῖς καὶ ἀνεπληρεῖς παρασκευάς.

Ἦλθε, κύριοι, τὸ ὑπουργεῖον ἐκ δευτέρου τοῦ κυρίου Βουλγάρου κατὰ τὸ 1868· τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἐξήκολούθησε τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν χαραχθεῖ εἰς τὴν πρώτην ὑπουργείαν, τὴν γραμμὴν τῆς οὐδετερότητας. Ἀλλὰ, κύριοι, ἡ ἐπανάστασις εἶχε περιέλθῃ εἰς τὴν φάσιν ἐκείνην ὅλων τῶν ἐπαναστάσεων, αἱ ὁποῖαι λήγουν εἰς τὸ τέλος τῶν. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματικὴ ἐκισχυρομένη μόνος τῆς Ἀγγλικῆς ἡ ὁποία ἔλαβε τρεῖς φάσεις, καὶ ποτὲ μὲν ἦτο ἐχθρική· ἐπειτα τοσούτον φιλική, ὥστε νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα· νὰ προτείνῃ ἀνακρίσεις ὅπως ἐξηγήσῃ ὁ λαὸς τῆς Κρήτης τὰ παράπονά του, καὶ διὰ τῶν πλοίων τῆς νὰ μεταφέρῃ τοὺς πρόσφυγας, ἐναντίον τῶν διτακταρτήσεων τῆς Τουρκίας· ἡ διπλωματικὴ λέγω αὕτη ἔλλαξε, σταματήσασα εἰς τὸ αἰατο quo. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν ἀπληρώθησαν, ἄλλοι οὐδέποτε ἐκ τῆς συγκυρίας τῶν ἐλαίων καὶ ἄλλοι ἄλλως διατεθέντες ἀπεθνήσκοντο, ἡ δὲ ἐπανάστασις ἐκλινε γόνυ. Ἡ ἀντιπολίτευσις τότε παρώτρυνεν εἰς ἐκείνην, ὁ κόσμος ὅλος ἤθελε νὰ ἀποσταλῇ βοήθεια· ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς ἔγεινεν ἡ τελευταία ἐκστρατεία τοῦ Πετροπουλάκη.

ΤΙΝΕΣ. Ἐπὶ νὰ κλάσῃ τοὺς νεκρούς.

ΒΑΣΙΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀμυδρὰ ἐλπίδες ὑπῆρχον, ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἤθελεν ἀναζωπυρῆσαι τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, καὶ ὅτι ἤθελε παρέχει παράτασιν εἰς τὸ δράμα τοῦτο, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιτυχία μόνον εἰς τὴν παράτασιν ὑπῆρχεν. Ἠλπίζον τινίς, ὅτι καθὼς κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν ὁ Πετροπουλάκης καὶ ἄλλοι ἐθελονταὶ ἀναζωπύρουν τὸ πνεῦμα τῆς ἐπανάστασις, ὅτε αἱρετοὶ ἤρχοντο ἐδῶ οἱ ἐθελονταί, κατὰ τὴν

καὶ πάλιν ἤθελον ἐμφανῶς καὶ παραινέσει τὴν ἐπανόρθωσιν, ἀλλ' οἱ ἐπακροῦνται ἔσαν ἀπελπισμένοι ἀπὸ τῆς διπλωματίας καὶ δὲν ἤθελον πλέον νὰ ἀκούσῃ καμμίαν δοχίαν, καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἐκστρατεία ἦτο ἡ τελευταία. Ἡ Πύλη ἡ ὁποία δὲν ἐπίστευεν τὰς τούταις σφαλεῖσιν πληροφορίαις ἡ Εὐρώπη ἡ ὁποία εὐλαπὲν εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν τοῦ Πιερ-Πωλάκεν τὴν παράτασιν τοῦ Κρητικοῦ ἀγώνος, καὶ τὸν φόβον, ὅτι αἱ περιπλοκαὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔθελον τῷ ὄντι ἀναγκῇ ἐκ νέου, ἐφοδῆσαν πολὺ τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν. Ἡ Πύλη οὐκ ἐβδαιώσθη πρωτοῦ ὡς αὐτῆς συνέταξε τὸ τηλεγράφημα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται ὅροι ἡ παραδοχὴ τῶν ὁποίων ἤθελε καταστήσει τὴν Ἑλλάδα χωροφύλακα τῆς Τουρκίας, ἤθελε καταστρέψει τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἐάν θέλατε λέγεσθαι, ὅτι τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ ἦτο προσχεδιασμένον καὶ πρὸς τοῦτο, ἀναγνώσατε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φωτιάδου Βίη πρὸς τὸν Σαφὲτ-Πασᾶ τῆς 25 Νοεμβρίου 1868 καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λαβιὰλὲτ πρὸς τὸν κύριον Μπουρέ. Ἰδοὺ τί λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις. Δὲν εἶναι ἀναγνώσκων ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν.

Ἐὰν πρᾶγμα πασιδὴλον ὄντα δικαιολογοῦσι πᾶν αὐτοῦ μέτρον τῆς αὐτοκρατορικῆς προεδρίας τοῦτο ὅμως, ἵνα ἀποδῇ τηλεγράφων, πρέπει ν' ἀπεκδοθῇ τῶν συνήθων τύπων, ὡς το ἀγόνων ἀπέδειξε αὐτὴ ἡ πείρα Τολμῶ. λοιπὸν νὰ προτείνω ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ἀπειλὴν ἀμέσως διακοπῆς τῶν σχέσεων καὶ, ἐάν δέη, νὰ συμπεριμαρτυρῇ ὑπὸ τῶν προσχεδίων συνειπεῖων. Πᾶν ἄλλο μέτρον ὁ ἀπολύτως εἰς ἀνταλλαγὴν διακοινώσεων καὶ ματαίων ἀνταλλαγῶν. Οἱ πρόεδροι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς οὓς ἐδήλωσα τὴν ιδέαν μου ἀπεδέξαντο αὐτὴν καὶ ἐταγράφησαν εἰς τὰς κυβερνήσεις των.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Τί χρονολογίαν ἔχει, Κ. Βαλασόπουλι;

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. 25 Νοεμβρίου. — «Ὁ κύριος Λαβιὰλὲτ τῷ κυρίῳ Μπουρέ.

Ἐπιβαλλομένη ἐπομένως τὴν προσοχὴν σας εἰς τὰς δυσχερεῖς ἃς συνεπάγεται ἡ ἐν τοῖς ὁδοῖς τῆς Σύρου παραινουμένη διατριβὴ τοῦ ὑπὸ τὸν Χόδερτ πασᾶν στόλου. Ὁ ὀθωμανὸς ναύαρχος προτινέχθη μέχρι τοῦδε μετὰ φρονήσεως, εἰς ἣν οἱ ἡμέτεροι πράκτορες ἀποδίδουσι πλήρη δικαιοσύνην· ἀλλὰ συμφέρει τὰ μέγιστα νὰ μὴ παρικτραπέτε τῆς φρονήσεως ταύτης διαγωγῇ· ἀρ' οὐ μάλιστα καλῶς ἐννοήσατε, ὅτι δὲν ἐπρεπε νὰ περιπλέξετε τὸ ζήτημα τοῦ τηλεγράφου, εἰσερχόμενοι διὰ τῆς θύρας εἰς τὸν λιμένα τῆς Σύρου, δίδον νὰ μὴ καταστήσῃτε τὸ ἔργον τῆς διαλογικῆς δυσχερέστερον, ἀποδίδοντες ὑπέρματρον σημασίαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς «Ἐνώσεως». Παρικλάστα ὑμᾶς διὰ τηλεγράφου ὅπως διενεργήσατε νὰ ποσταλῶσιν εἰς τὸν ὀθωμανὸν ναύαρχον αἱ κατάλληλοι ὁδηγίαι, πιστεύω δὲ ὅτι καὶ διεδόθησαν ἤδη αὐτῷ πρὶν λάβητε τὴν παρούσαν ἐπιστολὴν. Εἰς τὴν εὐρίσκειται ἤδη θέσιν καὶ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος ὃν δύναται νὰ προσλάβῃ ἡ μεταξὺ τοῦ Χόδερτ Πασᾶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν συζήτησις πᾶσα βραδύτης ἐνδέχεται νὰ ἐπενέγκῃ συνεπείας τὰ μάλιστα ἀξιοθρηνητούς.

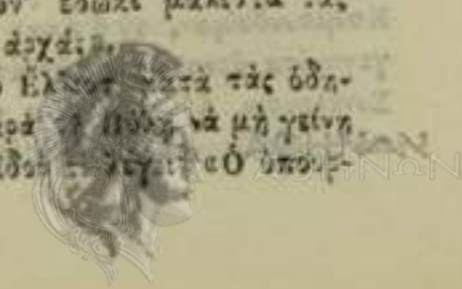
Βλέπετε, ὅτι τὸ τηλεγράφημα ἦτο προσχεδιασμένον διὰ νὰ φράσῃ τὴν Ἑλλάδα ἵνα ὑποχωρήσῃ· ἀλλὰ σημειώσατε καλῶς καὶ προσέξατε καλὰ μὴ δώσατε αἰτίαν εἰς ῥῆξιν ἐχθρικήν, διότι τοῦτο δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς Εὐρώπης, ὁ σκοπὸς τῆς εἶναι μόνον νὰ πτοήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρῶν, κύριοι, δὲν ἔδυνάτο νὰ παραδεχθῇ τοὺς ὅρους τοῦ τηλεγράφου τούτου ἀνευ παραβίασεως τῶν ἐκρωτέρων καθηκόντων μὴ δυνάμενον νὰ ἐκλέξῃ ἄλλην ὁδὸν παρὰ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐξελεξέ, μὴ δυνάμενον νὰ συλλάβῃ ἄλλον στοχασμὸν, ἔγραψε τὴν ἀξιοπρεπῆ ἐκείνην ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ὅλον τὸ ἔθνος ἐχειροκρότησεν. Διακοπείσθαι τῶν σχέσεων ὑπέθελε τὰ κατάλληλα μέτρα εἰς τὴν ἐπιφύρασιν τῆς ἐκτάκτως συγκαλεσθείσης Βουλῆς, ἡ ὁποία ὁμοθυμαδὸν ἐπέψα-

φισεν αὐτὰ, καὶ παραδίδῃ ὅλην τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς. Ἐως ἐδῶ, κύριοι, ἡ πορεία τοῦ ὑπουργείου Βουλγαρῶν εἶναι ἐπιδοκιμασμένη ὑπὸ τοῦ ἔθους καὶ διδιδασμένη, καὶ οὐδεὶς δι' οὐδέναι λόγον δύναται πλέον νὰ ἐπιληρῇ τοῦ ζήτηματος.

Μετὰ ταῦτα ἐρχόμεθα, κύριοι, εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τοῦ ζήτηματος. Ἡ Εὐρώπη βλέπουσα τὴν ὀφθαλμικὴν ἀντίστασιν τῆς Ἑλλάδος, φοβουμένη τῷ ὄντι τὰς περιπλοκάς τὰς ὁποίας μία ῥῆξις μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν ἤθελε φέρει εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν ἐπισεισσωρευμένων εὐπρήστων ὧλων, συνήλθιν εἰς συνδιάσκεψιν καὶ συνέταξε τὸ πρωτόκολλον ἐκεῖνο ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ὅροι τοῦ τηλεγράφου ἐνεγράφησαν ὡς ἀρχαὶ τοῦ διεθνούς δικαίου· ἐστάλη δ' ἐπίτιδος τότε ὁ Κ. Βαλασόπουλος διὰ νὰ κομίσῃ τὸ ἔγγραφο τοῦτο καὶ νὰ παροτρύνῃ εἰς τὸ νὰ γείνη παραδεκτόν, ἐξέπραξε δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην του, καὶ χάριτας ἀνιγνωρίζεν, ἐάν τῷ ὄντι τὸ ἔγγραφο ἐκεῖνο ἐγίγνωτο παραδεκτόν. Τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ παραδεχθῇ τὸ ἔγγραφο αὐτό, πρῶτον διότι ἡ Ἑλλὰς ἠδικήθη δικαστικῶς ἐν ἑαυτῇ· ἐν αὐτῇ τῶν κανόνων παντὸς δικαίου. Τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ παραδεχθῇ τὸ πρωτόκολλον ἐκεῖνο, διότι ἐνῷ ἀνερπίνοντο ὡς ἀρχὴ διεθνούς δικαίου οἱ ὅροι τοῦ τηλεγράφου, αὐτὴ ἡ Τουρκία παρεβίαζεν αὐτοὺς ἀναγκῶν διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χόδερτ Πασᾶ εἰς φιλικὸν λιμένα τὸν ὁποῖον ἀπέκλεισεν· ἐπίστευεν δὲ τὸ ὑπουργεῖον ὅτι ποιοῦν ἐκκλησίαν εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν δυνάμεων, ἤθελε κατορθώσῃ νὰ τροποποιηθῇ τὸ πρωτόκολλον καὶ δὲν ἐκωλύετο οὕτε ἀπὸ τὴν ῥητὴν προθεσίαν οὕτε ἀπὸ τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ ῥητοῦ ὅρου, ὅτι σαφῶς καὶ ἀκριβῶς νὰ δοθῇ ἀπάντησις· ἐγνώριζεν ἀπὸ τῆς ιστορίας, ὅτι πρωτόκολλα πολλὰ ἀντράπησαν, καὶ ἔχομεν παράδειγμα, ὅτι τὰ πρωτόκολλα τὰ πραγματευόμενα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος πολλὰκις μετεβλήθησαν, ἔχομεν ἄλλο παράδειγμα, τὰ πρωτόκολλα τῆς προσαρτήσεως τοῦ Ἰονίου κράτους, τὰ ὁποῖα ἐπίσης μετεβλήθησαν· τέλος εἰχομεν τὴν πολιτικὴν τὴν πρόσφατον τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία πολλὰκις ἠλλάξε δρόμον εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Τὴν πεποιθεσιν αὐτὴν ἐστῆριξε τὸ ὑπουργεῖον εἰς τὴν ἀκριβῇ γνῶσιν τῆς καταστάσεως ὧλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, εἰς τὴν ἀκριβῇ γνῶσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἦτον ὅλος Ἑλληνικόν, τὴν ἐστῆριξε, κύριοι, εἰς τὸν δικαὸν ἔχλον, τὸν ὁποῖον ὅλαι αἱ δυνάμεις καὶ πρὸ πάντων ἡ Γαλλία ἐδείκνυνε νὰ μὴ ταραχθῇ ἡ εἰρήνη, τέλος εἰς τὰς προσπάθειάς καὶ τὰς θυσίας τὰς ὁποίας ἔκαμον δι' αὐτὴν τὴν εἰρήνην.

Ἀκούσατε, κύριοι, τί λέγει ὁ Ἑλληὸς, ποῖας προτιμήσεις καταβάλλει, μήπως γείνη κανὲν κίνημα, τὸ ὁποῖον ἤθελε δώσει τὸ σημεῖον τῆς ῥῆξεως. «Ὁ Ἑλληὸς τῷ Κλαρενδῶν 11 Ἰανουαρίου» «Ὁ μέγας βασιλεὺς ἀπάντησεν ὅτι τὸ μέτρον δὲν ἐμείλλε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀποτόμως, ἐπρεπε ὅμως ἐξ ἀνάγκης νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ». Ἀκούσθητε ἡρώτησεν ἐάν ἐπρεπε νὰ νοήσῃ ὅτι ἡ Πύλη προσκαλεῖτο νὰ διακόψῃ τὸν ἐκ τῶν Τουρκικῶν λιμένων ἀποκλεισμόν τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας. Ἐάν αἱ δυνάμεις ἐνδύνον νὰ ὑπανιχθῶσι τοιοῦτόν τι, αὐτὸς ὥρην ἀπροκαλύπτως ν' ἀπαντήσῃ ὅτι δὲν ἔδυνάτο νὰ συγκατατεθῇ. Ἡ Πύλη δὲν ἐγίνωσκε πῶς ὁ ἀπολύτως ἡ συνέντευξις χωρὶς δὲ νὰ λάβῃ τὴν ἐλαχιστὴν παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἱκανοποίησιν, δὲν ἔδυνάτο προσκαίρω νὰ διακόψῃ διαπραγμῇ ἢ ἢ ἀνεῖναι ἐντὸς ὧν ἡ δέκα ἡμερῶν. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ὁ ἀποφύγῃ κατὰ τὸ δυνατόν πᾶσαν ἐναρξιν ἢ πρόκλησιν ἐχθροπραξιῶν· ἐδῶκε μάλιστα τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας εἰς τὰς διαφόρους ἀρχάς.

Εἶδετε τὰς προσπάθειάς τὰς ὁποίας ὁ Ἑλληὸς κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως του κατέβαλε παρὰ τὴν Πύλην νὰ μὴ γείνη κανὲν κίνημα διαπραγμῇ τῆς εἰρήνης· ἰδοὺ τὸ ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου

ἡ ἐγκατάλειψις καὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν μέντοι τῆς Εὐρώπης, ἡ γενικὴ συμμαχία (ἢν ἐπιτρέπεται ἡ φράσις) Coalition τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ τελευταῖα συμβεβηκότα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τύχης ἢ ἀποτέλεσμα, ἀναγκαστὸν ἀναπόρρευκτον τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ἀπὸ πατριωτισμὸν βέβαια τὸ ὑπουργεῖον τῶν 1868; ἤρχεσθε, ὡς εἰρηκκοί, διδοτε τὴν ἐξ' αἰῶσιν ταύτην μέχρι ἐσχάτων, διότι καὶ σήμερον ἀπὸ τοῦ δόκητος τούτου δὲν τὸ κινήθητε, ἡσυχάζετε καὶ ἐγγυῶσθε εἰς τοὺς ξένους, ὅτι τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς εἰρήνης θὰ τηρήσετε, ἐξακολουθεῖτε νὰ δεῖκνυσθε ἀπορραϊσμένοι, ὅτι θέλετε διατηρήσει τὴν πολιτικὴν αὐτήν, μεταχειρίσθητε ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἀποκλείσετε ἀπὸ τοῦ περιόλου τῆς Βουλῆς καὶ αὐτὴν τὴν συζήτησιν τῆς ἀντιθέτου ἰδέας, τηρεῖτε τὴν πολιτικὴν ταύτην διὰ τὸ διάστημα 11 μηνῶν· ἀφίνατε τὴν κατασκευὴν τῶν πλοίων, ἐγκαταλείπετε τὰ πάντα διὰ νὰ δώσετε ἀπόδειξιν ὅτι ἐν πλεονεξίᾳ εἰρήνης θέλετε νὰ ζήσητε μετὰ τοῦ Τούρκου· καὶ εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐλεγεν ὅλον ὁ κόσμος, ὅτι ἡ Κρήτη δὲν ὑπάρχει, ἐπιχειρεῖτε ἐκστρατεῖαν, διότι λέγει ὁ Βαλασόπουλος, ἐρώναζεν ὁ κόσμος ὅτι ἡ Κρήτη πέπτει καὶ ἐπρεπε κατὶ τι νὰ κωμωμεν. Ἐπρεπε νὰ τὸ ἐνθυμηθῆτε ὅταν ἦτο καιρὸς, ἐπρεπε νὰ ἐνθυμηθῆτε τὴν Κρήτην ὅταν σὰς εἴπειν τὴν γαῖρα καὶ σὰς ἐρώναζε δοῦναι καὶ τὴν ἀπεκρούατε, ὅτε κατεδιώκατε μέχρις ἐξοντίας τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς· ἀπερατίσατε νὰ τὴν ἐγκαταλείψετε, τὸ εἶπατε φανερὰ ἐν τῇ Βουλῇ αὕτη εἶναι ἡ πολιτικὴ μας· τὸ εἶπατε διὰ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου Σίμου, ὅστις ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων περὶ τῶν βουλευτῶν τῆς Κρήτης εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τὸ σύνθημα αὐτῷ σαρδώνειον μειδίαμα, τί θέλετε νὰ κωμωμεν; τὸν πόλεμον; δὲν ἐννοεῖτε ὅτι μόνη ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων ἤθελε μᾶς καταστρέψει; — Καὶ ἐπειτα διὰ μιᾶς ἡ ἀποστολὴ τοῦ Πετροπουλάκη; ἡ ἀποστολὴ τοῦ Πετροπουλάκη δὲν ἐγένετο ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι, ὡς εἶπεν ὁ κύριος Βαλασόπουλος, ἀλλὰ δὲν διήλθον κάτωθεν τῆς ὀθωμανικῆς πρεσβείας μετὰ τὰς σημαίας ἀνικτὰς, δὲν περιεφέροντο εἰς τὴν πόλιν οἱ ἐθελονταὶ ἐρ' ἀμαζῶν φοροῦντες τὴν ἰδιαιτέραν στολὴν. ἔχοντες τὰ ὅπλα κηρύττοντες ὅτι ἀναχωροῦν διὰ τὴν Κρήτην. Δὲν ἐπῆγεν οὔτε ὁ Δημητρακαράκος οὔτε ἄλλοι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ναυπλίου νὰ θέσωσι τραπέζαν καὶ νὰ κηρύττωσιν ὅτι τοῦ Βούλγαρη τοῦ ἤλθε τὸ ἀρβανίτικο, δὲν χορατεῖται, ἐλάτε νὰ πῶμε ἔς τὴν Κρήτην· δὲν ἀνοῖξαν αἱ ὀπλοθήκαι τοῦ δημοσίου καὶ νὰ διανεμηθῶσιν ὅπλα καὶ ἐνδύματα δημοσίᾳ. Ἡ ἐπανάστασις τότε δὲν ἐξήτει ἐθελοντὰς τῆς Εὐρώπης· ἐδώκατε ἐγγυήσεις ὅτι δὲν θὰ ταράξετε τὴν γαῖαν ἐπιτρέψαι, τί θέλετε νὰ αἰσθανθῇ ἡ Εὐρώπη ἀπέναντι τοιαύτης διαγωγῆς; εἰδοταὶ τις τὸν ἀδύνατον ὅταν βλέπῃ νὰ τοῦ ἐμῆλθε μετὰ τὴν γλῶσσαν τῆς παρρησίας ἢ ὅποια τὸν θέτει εἰς θέσιν νὰ σὰς εἴπῃ συμφωνῶ ἢ όχι· ἀλλ' ἡ μικρὰ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ ἔδωκε τοιαύτην ὑπόσχεσιν πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, νὰ ἐξέρχεται τῶν ὑποσχέσεων τῆς μετ' αὐτῶν τρόπον! δὲν ἐπρεπε ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸ συγκροτηθῆναι συνέδριον νὰ μὴ τολμήσῃ οὔτε αὐτὴ ἡ Ῥωσσία νὰ ἀνοῖξῃ τὸ στόμα; Τί ἐζητήσατε μετὰ τὰ ἀγῆματα μετὰ τὰς ἐκατονταρχίας καὶ τὰς πεντακοσιάρχας; ποῦ θέλατε εἶναι τὰ 100,000,000 τὰ ὅποια ἐζητήσατε; πῶς θέλατε πολεμῆτε, εἴν ἐπῆρχετο πόλεμος τῆς Τουρκίας; δὲν ἐπῆλθε, ἀλλὰ πῶς ἀποφασίσατε νὰ προκαλέσητε τὸν πόλεμον; Ἦλθεν ὁ Χοδάρτ εἰς τὴν Σύρον καὶ στέλλετε κατὰ πρῶτον προερικῶς καὶ μετὰ ταῦτα ἐγγράφως διακοίνωσιν εἰς τοὺς Πρέσβεις τῶν ξένων δυνάμεων, ὅτι στέλλετε τὸν Ἀτμοδρόμονα — Κύριε Μπούμπουλη, μὴ ἀναχωρῆς — ὅτι στέλλετε τὸν Ἀτμοδρόμονα μετὰ διαταγὴν εἰς τὴν Σύρον ἵνα βυθίσῃ τὸν Χοδάρτ, ἢ νὰ βυθισθῇ αὐτός. Ἄς ἤθελε χάσωμεν ἐκεῖνο τὸ πλοῖον, ἄς ἤθελε κλαύσωμεν μερικὸς ναῦταις ἀπολεσθέντας, ἂν ἤθελε τοῦλάχιστον ὑπάγῃ ὁ Ἀτμοδρόμων ἐρωδιασμένος, ὅπως τινόντι ἡ βυθίσῃ ἢ

βυθισθῇ, ὅπως ικανοποιηθῇ τοῦλάχιστον ἡ ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς τιμῆς καὶ τῶν ὀπλῶν ἐν ταῖς ὕδασι τῆς Σύρου. Ἀλλὰ στέλλετε τὸν Ἀτμοδρόμονα, ἐπιβιβάζετε ἐπ' αὐτοῦ, ἐν τῶν ἐγκριτωτέρων ὀνομάτων τῆς πρώτης ἐπανάστασις μας τὸν Σαχτούρην διὰ νὰ ἐπανελθῇ καὶ ὁ Σαχτούρης ὀπίσω καὶ νὰ εἴπῃ, ἐπῆγα, δὲν εἶχα μπαρούτι, δὲν εἶχα φανέλα νὰ κάμω προσέκεια, δὲν εἶχα τίποτε· καὶ ἀποστέλλετε εἰς τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ῥωσσίας, εἰς τοὺς ἐδῶ ἀντιπροσώπους τῶν καὶ φωνάζετε τὸ αἷμα ὅλον χύνεται εἰς Σύρον, τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαὸν σας. Δὲν θὰ γεννηθῇ ναυτίασις τοῦ καθενὸς εἰς μίαν τοιαύτην συμπεριφορὰν; Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐλαμβάνετε ἐπίσημον διακοίνωσιν ἀπὸ τὴν πρεσβείαν τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν οὐδεμίαν ὕλικὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀμερικῆς, μᾶς ἐκωφεύετε τ' αὐτιά, ὅτι περιμένετε ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἐκατομμύρια καὶ τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα, μᾶς ἐκωφεύετε τ' αὐτιά, ὅτι περιμένετε ἐξ, ὁκτώ, δέκα, δεκαπέντε θωρακωτὰ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Καὶ μὰ τὸ ναὶ μ' ὅλην τὴν δυσπιστίαν, τὴν ὁποίαν εἰς σας εἶχον, τὸ ὁμολογῶ, ὅταν ἤκουσα ὅλα αὐτά, ὅταν εἶδον αὐτά, δόξα τῷ Θεῷ εἶπα κατὶ τρέχει, κατὶ ὑποκεκρυμμένον ὑπάρχει. "Ἦξευρε καὶ ἐγὼ, ὅτι κατὶ ἐπρεπε εἰς τὰ 1867, εἶπον δόξα τῷ Θεῷ, ἄς ὑπέρβωμεν ὅτι ὑπέρβωμεν, ἄς ἔκαμε ὁ Βούλγαρης, ὅτι ἔκαμε τοῦ τὰ συγχωρῶ, ἄς εὐγῶ καὶ ἐγὼ καὶ ἄς ὑπάγω εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα μου νὰ κάμω ὅτι ἡμπορέσω. Ἦλθεν ἡ στιγμὴ. Καὶ τί ἐγένετο ὑπερὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά; Συγχωρήσατέ μοι νὰ σὰς διηγῶμαι ἐν ἀνέκδοτον ἐνθυμηθῆτε ὅτι προσελάλη τετραμελὲς νομικὸν συμβούλιον, συγκαίμενον παρὰ τοῦ κ. Σαρίπολου, τοῦ κ. ἂν δὲν ἀπατώμαι, Προβλεγγίου, τοῦ κ. Δημασκίου καὶ τοῦ κ. Νικολοπούλου (ὁ ὁποῖος δὲν ἡμπορούσε νὰ λείψῃ, ἐννοεῖται), διὰ νὰ συντάξωσι τὰ ἔγγραφα διὰ τῶν ὁποίων ἐπρεπε νὰ δοθῇ ἀπάντησις καὶ εἰς τὸ τηλεγράφων τῆς Τουρκίας καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα. Ἀπαντῶ μετὰ τὰ τελεσιμῆα γεγονότα μίαν ἡμέραν τὸν ἀκριβὲν φίλον μου κ. Σαρίπολον καὶ τοῦ λέγω· ὁρᾷ ἀδελφε, καλὰ ἡμεῖς οἱ κ' εἶμεν, ἀλλ' ἐσεῖς οἱ ὅποιοι περιυμνεῖτε εἰς τὰ συμβούλια τὰ ὑπουργικὰ καὶ οἱ ὅποιοι συνετάσατε τὰ ἔγγραφα αὐτῶν, οἷς τοῦλάχιστον πῶς ἡπατήσατε εἰς αὐτὸν τὸν βαθμόν; Τὸ λέγω, διότι μ' ἄρσκει ἐλεύθερον νὰ τὸ εἰπῶ. Φίλε Λομβάρδε, μοὶ λέγει, πῶς ἤθελες νὰ μὴ ἀπατηθῶμεν; μετὰ προσκαλεῖ με τοὺς ἄλλους τρεῖς ὁ κ. πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὁ κ. Βούλγαρης, συνωθευμένοις ἀπὸ ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν ὑπουργικὴν, τοῦτέστιν καὶ μ' ὅλους τοὺς συναδέλφους τοῖς, πλὴν τοῦ κ. κυβερνήτης, ἢ ὁποῖα ἀπευθύνεται πρὸς ἡ νομομαθεῖς, οὗς προσκαλεῖ νὰ συντάξωμεν ἔγγραφα, τὰ ὅποια εἶχε ν' ἀπευθύνῃ καὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ πρὸς τὰς φίλας δυνάμεις, τὸν λέγω πολὺ καλῶ, κύριε πρόεδρε, νὰ συντάξωμεν τὰ ἔγγραφα, ἀλλὰ δότε μας ὁδῆγας, διότι ἄλλως θὰ τὰ συντάξωμεν, εἴν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ ὑποχωρήσωμεν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ ἄλλας· ἂν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ μὴ ὑποχωρήσωμεν, ἄλλας θὰ τὰ συντάξωμεν, ἂν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ πολεμήσωμεν μετὰ μόνην τὴν Τουρκίαν καὶ ἄλλως· ἂν ἔχωμεν σκοπὸν ν' ἀντισταθῶμεν καὶ εἰς μέρος τῆς Εὐρώπης· κύριε Σαρίπολε, προχωρήσατε ὡς νὰ ἔχωμεν νὰ βυθίσωμεν μέχρις ἐσχάτων, τῷ ἀπαντᾷ ὁ κ. Βούλγαρης παρὸνσία ὅλου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν εἶναι ἀληθές, δὲν τὸ εἶπομεν.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν εἶθε ὑπουργὸς τότε.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἦμην.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Ὁ κ. Σαρίπολος μετ' ἐξουσιοδότησε νὰ ἐπαλάττω· μοὶ τὸ εἶπεν ἐνώπιον πολλῶν ἀνθρώπων.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Κύριε Λομβάρδε, σὰς λέγω καὶ ὁ κ. τὸν Ἀτμοδρόμονα, ὅτι ὁ Κύριος Σαχτούρης ἐλαβε τὴν διαταγὴν εἰς τὰς 12 τῆς μ. καὶ ἀναχώρησεν εἰς τὴν 1 μετὰ τὸ μεσημέριον. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε καιρὸν πολλὰς προτομικαίας νὰ

τό είδα διὰ τὰ 1864. — Γινώσκω μόνον ὅτι ἐντὸς τοῦ ὑπουργείου Βουλγαρῆ τοῦ 1866 εὐρίσκειτο εἰς Κρής ὁ Κ. Χ. Ζουμβρακάκης· ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο κατέχευε τὴν ἐξουσίαν ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης Ζουμβρακάκης, ἀδελφὸς τοῦ ὑπουργοῦ ἀνεχώρησε καὶ ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι τοῦ στρατοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὰ 1866 διὰ τὴν Κρήτην. Γινώσκω ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὑπουργεῖον πολὺ καλὰ πράττον ἀπατάθη καὶ εἰς τὰς δυνάμεις περὶ καὶ ὑπὲρ τοῦ κινήματος τῆς Κρήτης.

Τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρῆ ἀπεχώρησε τὸ 1866 καὶ τὸ διεδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Κουμουδούρου τοῦ 1867. Τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο τοῦ 1867, (ὃς ἐξακολουθήσωμεν νὰ χαρακτηρίζωμεν πρὸς διάκρισιν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου διὰ τὰ μὴ συγχέωνται μὲ ἄλλα προηγήθη εἴτε τοῦ Κουμουδούρου εἴτε τοῦ Βουλγαρῆ, ὃς ἐξακολουθήσωμεν τὴν διάκρισιν τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ 1867, καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ 1868, διότι καὶ τὰ δύο ἐπίσης ἱστορικὰ ἀντιστρόφως διέμειναν). Τὸ ὑπουργεῖον λέγω, τοῦ 1867, λαμβάνον τὴν ἐξουσίαν εὐρίσκει ἐνώπιόν του ἐκρηγίσαν τὴν ἐπαναστάσιν καὶ παλαιούσαν πρὸ 5 ἢ 6 μηνῶν· εὐρίσκει κατὰ τὴν ἐδικήν μου τὴν ἀντίληψιν συναθροισμένον συμβούλιον μετὰ τὴν ἐπαναστάσιν ἐκείνην καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως· ὥφειλε καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ἐπαναστάσιν. Δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ σκέψεως, ἀνὰ πρῶτον γίνῃ ἢ ὅχι ἐπαναστάσις, ἀλλὰ περὶ ἐκρηγίσσης ἐπαναστάσεως, καὶ πρὸ 6 μηνῶν πολεμοῦσε. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 τόσῳ μᾶλλον ὥφειλε νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ἐπαναστάσιν ἐκείνην καθόσον τὴν εἶχε υἱοθετήσῃ ὡς ἀντιπολιτεύσεις· καὶ ἐνθυμῶμαι πολὺ καλὰ ὅτι ὅταν κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1866 τὰ ἀτμόπλοια τῆς ἐταιρίας δὲν ἤθελον ν' ἀποπλεύσωσι φοβερόμενα μὴ καταστραφῶσιν ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ πλοία, τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας δὲν ἤθελε ν' ἀναλάβῃ ἐνώπιον τῶν μετόχων τὴν εὐθύνην τῆς καταστροφῆς καὶ ἐξήγγισεν τὴν ἐγγύησιν ὅτι ἂν τυχὸν συλληφθῇ τὸ Πανελλήνιον ἢ ἡ Ἰδρυς νὰ ἐγγυηθῇ ἡ ἑλ. Κυβέρνησις, ν' ἀποζημιώσῃ τὴν ἐταιρίαν, ἡ δὲ κυβερνήσις ἤρνηθη, ὁ κ. Κουμουδούρος καίτοι δεικνύμενος περὶ πάντων ὡς ὁ μέλλων καδοχοὶ τοῦ Βουλγαρῆ δὲν εἰσέτασε ν' ἀποπλεύσῃ εἰς Σίρον, νὰ περυσταθῇ εἰς τὸ συμβούλιον καὶ νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι τὰ ἀτμόπλοια ν' ἀναχωρήσουν καὶ ἐγὼ σὰς ὑποσχομαι ὅτι εἴτε ὡς βουλευτὴς μὲ τοὺς φίλους μου, εἴτε ὡς κυβερνήσις, ἂν ἔλθω, νὰ σὰς ἀποζημιώσω, καὶ οὕτως ἐσωθῇ ἡ ἐπαναστάσις ἀπὸ μίαν μεγάλην ἀνάγκην. Δὲν ἤδυνάτο λοιπὸν τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 νὰ μὴ υἱοθετήσῃ τὴν ἐπαναστάσιν, λέγω δὲ περαιτέρω, ἂν ὁ Κουμουδούρος προεκταλούμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν ἤθελε εἰσθαι ἀνάγκη νὰ θέσῃ ὁδὸν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς, πρῶτος ὁδὸς ἤθελε εἰσθαι ἡ διατήρησις τῆς ἐπαναστάσεως ἢ ἂν τῷ ἔλεγον, λάβε τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὸν ὅρον ἢ νὰ πολεμήσῃ, ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαναστάσιν ἢ νὰ ἀδιαφορήσῃ πρὸς αὐτήν, ὁ Κουμουδούρος διερμηνεύων τὰ αἰσθήματά του, τὰ αἰσθήματα τῶν φίλων του, τῆς μεριδος του, ἤθελε παραιτήσῃ τὴν ἐξουσίαν. Διαπιστώσωμεν τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο εὐρήκε τὴν ἐπαναστάσιν ἐκρηγίσαν καὶ τὴν υἱοθέτησε. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 ἐσκέφθη ὅτι ἔως οὗ ἡ ἐπαναστάσις τῆς Κρήτης ἤθελε προμηθεύεται μόνον ἄρτον καὶ μπαρουτί, δὲν ἤθελε καταβληθῇ. Τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἐπρόσβουσε καὶ ἐσκέφθη ὅτι παρατεινομένης τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μετὰ τὴν ἑλλάδα· εἰλευθέρας καὶ Τουρκίας, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκρηγῇ εἰς πόλεμος ἑλληνοτουρκικός· ἔπρεπε ν' ἀναδεχθῇ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου ἡ ἑλλάς διὰ τὴν Κρήτην; Ναι, εἶπε τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο· οἷα δὴποτε καὶ ἂν ἦναι τὰ ἀποτελέσματα ἡ ἑλλάς ὅχι προκαλοῦσα, ἀλλὰ ἂν προκληθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὑπὲρ τῆς Κρήτης, πρέπει νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα. Μετὰ παρόρησις ἐλάλησε πρὸς

τὸν Πασιλέα τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο προφορικῶς καὶ ἐγγράφως, μετὰ παρόρησις ἐλάλησε πρὸς τοὺς πρίσβεις, δὲν τοὺς ἠπάτησε, τοὺς εἶπε τὴν ἀλήθειαν ὡς κυβερνήσις τοὺς εἶπε δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν Κρήτην, νὰ ἐμποδίσωμεν τὰς ἐνεργείας τῶν ἐπιροπῶν καὶ τὰ λοιπὰ ὑπὲρ τῆς Κρήτης. Μετὰ παρόρησις ἐλάλησε πρὸς τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ ἔθνους· εἰσῆλθεν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῷ εἶπε, αὐτὴ εἶναι ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, πόλεμος μὲς ἐκπαίλει, σύγκρουσις θὰ ἐπέλθῃ ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐπαναστάσις· θέλετε νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν Κρήτην; θέλετε νὰ διατηρήσωμεν τὴν εἰρήνην; εἶναι τρόπος. Νὰ κλίνωμεν, νὰ ταπεινωθῶμεν ἐνώπιον τῆς Τουρκίας. Ὁχι, ἐπανέστη ἡ ἀντιπροσωπεία καὶ ἐδέχθη καὶ σχεδὸν αὐτὴ ἐπέβαλε τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν τὰ οικονομικά, τοὺς φόρους, τὰ δάνεια καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἐψήφισεν ἡ Βουλὴ ἐκείνη, κύριοι, τὰς ἐλέον ἀντιπροσωπίας προτάσεις, καὶ νῆξτε τί θὰ εἴπῃ ἐνώπιον μίαν Βουλὴν νὰ παρουσιασθῇ ἡ αὐξήσις τῶν φόρων, διὰ μίαν, νομίζω κατὰ τὸ πέμπτον διότι ἀνέβη τὰ 25 ἑκατομμύρια ἢ τότε αὐξήσις τῶν φόρων. Ἐσκέφθη, πρὸς τοὺς ἄλλους, ἡ Κυβέρνησις ἐκεῖνη ὅτι τὰ μέσα αὐτὰ τῶν φόρων, τὸ δάνειον τῶν 28,000,000 δὲν ἤθελον εἰσθαι ἐπαρκῆ, ἔπρεπε νὰ στεριώσωμεν τὴν πίστιν μας ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὸ πρῶτον μετροῦν ἦτο ἡ σύμβασις μετὰ τῶν κατόχων τῶν παλαιῶν δανείων τῶν 1821 καὶ 1825 ὅπως ἀνοίξωσι τὰ χρηματιστήρια καὶ πῶσιν νὰ ὀνομάζηται δόλιος χρηματικός ἡ ἑλλάς ἐν Εὐρώπῃ. Ἐπέτυχε εἰς τὴν σύμβασιν χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν πολλῶν, χάρις ἰδίως εἰς τὸν Κ. Σπάρταλιν· εἰδοποιήθη ὅμως ὅτι ἂν παρήρχετο ἡ ὀριθεύσα προθεσμία τῶν δύο μηνῶν, δὲν ἤθελον εἰσθαι καιρὸς πλέον νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ οὐχ ἦτον δὲν ἐπικυρώθῃ παραιτηθέντος τότε τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἄργότερα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς ἀνάγκης ὤρεθη εἰς θέσιν ἡ κυβερνήσις τοῦ 1868, διὰ τὸν πόλεμον λέγοιν, δὲν θίλω νὰ ἐξετάσω ἂν πραγματικῶς δι' αὐτό, ἔστω ὅμως διὰ τὸν πόλεμον, νὰ εἰσέλθῃ μὲ τὸ χαντζάρι καὶ τὸ τρομπῶνι εἰς τὰς τραπεζὰς τοῦ τόπου διὰ νὰ ταῖς ἀραιώσῃ τὸ χρηματικόν.

Προπαρασκευὴ πολεμική καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἐπακτείνωμαι οὔτε πολὺ, οὔτε ὀλίγον, καθότι ὁ Κ. Κουμουδούρος χρεὶς ὀμίλησε καθυῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἀλλὰ ὁποῖα προπαρασκευὴ πολεμική, λέγει, κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν; Ἀς μοὶ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Βαλασσόπουλος νὰ τῷ εἴπω, ὅτι ἔσως τῷ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ τὴν χλευάζῃ, ὡς ἀντιπολιτευόμενος κατὰ τὴν Β' καὶ Γ'. Σύνοδον τῆς Α' Βουλῆς, ὅτι εἰμποροῦσε νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τί ὑποκάτω αὐτῆς ὑποκρύπτεται, δὲν πιστεύω ὅτι τοῦ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν χλευάζῃ ἀπὸ ὡς μέλος τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ 1868 τοῦλάχιστον, πρέπει νὰ υποθέσω, ὅτι ἔλαβεν γνῶσιν τῶν ἐγγράφων τῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἑξωτερικῶν· δὲν ἤλπιζον νὰ ἔλθῃ μὲ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ σήμερον κατὰ τῶν προπαρασκευῶν ἐκείνων καὶ τῆς ἐννοίας τῶν καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν. Ἀλλ' ὅπως δὴποτε, κύριοι, αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἢ προκλητικὴ, ἢ τρελλή, ἢ μεταχειρισθῆσα τὴν σχηματικὴν τῆς μεγάλης ιδέας διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἐξουσίαν ἢ ὅτι ἄλλο τι ἂν θέλετε ὅτι ἦτο, ἡ πολιτικὴ ἐκείνη τοῦ 1867 ἀπιστοῦσα, ἔπρεπε, ἀπειδελήθη, ὅπως θέλετε, διότι οἱ ἄνδρες τοῦ 67 ἐπροτίμησαν μᾶλλον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐξουσίαν παρὰ νὰ τριτοποιήσωσι τὰς ἀρχὰς τῶν. Παρητήθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867 καὶ τί σὰς παρῆδωκε, κύριοι; πῶς πηρέαζε καὶ πῶς παρῆδωκε τὸν τόπον; μὲς λέγατε καὶ σήμερον, κ. Βαλασσόπουλε, ὅτι κατὰ τὸ 1866 ἐγίναν προμηθεῖαι· ἐλεγεμονήσατε ὅμως νὰ μὲς εἴπητε μὲ ποῖα χρήματα ἐπληρώθησαν; μὲς εἶπατε ὅτι κατὰ τὸ 1868 ἐγίναν προμηθεῖαι, μὲ ποῖα χρήματα ὅμως ἐπληρώθησαν; Αἱ προμηθεῖαι τοῦ 1866 καὶ αἱ προμηθεῖαι τοῦ 1868 ἐπληρώθησαν ἀπὸ τὰ χρήματα

νά εξαναγκάσει ἐν μέρει δὲ νὰ μὲν ἀδικήσουν ἐναντίον τοῦ Ὁθωμανοῦ, ἢ το ἢ ἰδέα ἢ ὅποια ἐπιτελεθῇ ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐκεῖνος ἦτον ἀντίθετος εἰς τὴν μεγάλῃ ἰδέαν, ἦτον ἀντίθετος εἰς τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, δὲν ἤθελε τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἐπειθὺ μὲν λοιπὸν νὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ δώσουν λόγον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἔλαβον τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τῶν καὶ νὰ μᾶς εἰπῶσι πρὸ πάντων, ὅποιες συμβουλῆς ἔδωκαν εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ὁ ὅποιος ἐρχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐκποιήσῃ πρῶτην φωνὴν μᾶς ἀπελθὼν, διδάξαι με νὰ κυβερνήσω; διὰ τοῦτο δὲν ἀντίτετα εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Κ. Παπαμιχαλόπουλου ἐπιθώμενος, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη δακτὺ πρὸς τῆς Βουλῆς; ἀλλὰ καθ' ὅν τρόπον τὴν ἐπρότειναν ὁ Κ. Παπαμιχαλόπουλος, δικαίως δὲν ἤλυντο ἡ Βουλὴ νὰ τὴν παραδεχθῇ, καὶ περιορίσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνον καὶ μόνον τῶν Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως; ἂν ἡ ἐξέτασις ὡς τὴν ἐννοοῦσα ἐγένετο, Κ. Παπαμιχαλόπουλε, ἠθέλαμεν ἐπιθεωρήσει καὶ ἕνα ἄλλον τρεχοῦμενον ἀνοικτὸν λογαριασμόν. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Κ. Βούλγαρη τῷ 1868, ὅτε ὁ τόπος εὐρίσκατο εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκατο κατὰ τὴν διάρρηξιν τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Τουρκίας (ἐγὼ δὲν ἤμην τότε ἐν τῇ Βουλῇ, ἐνθυμούμαι ὅμως τὸ γεγονός ἐκεῖνο) ἦλθε λέγω τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἐδῶ καὶ εἶπε, μὴ φοβεῖσθε περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, εὐρίσκαται εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολιτικῶν ἐκεῖνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι διαπραγματεύθησαν τοσοῦτον αἰσίως καὶ τὸ ζήτημα περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου. Καθὼς αἰσίως ἐτελείωσεν τὸ ζήτημα ἐκεῖνο, οὕτως αἰσίως θὰ τελειώσῃ καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἦκουσα ἐκτὸς τῆς Βουλῆς εὐρισκόμενοι ὅλην τὴν εἰρωνείαν τῶν ἐκφράσεων τούτων, ἄρσεν δὲ ν' ἀπαντήσουν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι νομίμως εὐρίσκατο ἐντὸς τοῦ περιόλου, διότι ἐγὼ ὡς ἄνομος ἀπεβλήθη.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸ δεδικασμένον ἦναι σεβαστόν.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν παύει ὅμως τοῦ νὰ ᾄδῃ ἀντικείμενον ἐπιπλοῖσας. Ἄν ἦμην ἐν τῇ Βουλῇ, Κ. Παπαμιχαλόπουλε, ἤξειρατε τί ἠθέλον ἀπαντῆσαι εἰς ἐκεῖνο τὸ ὑπουργεῖον; Τὸ ζήτημα τῆς Ἑπτανήσου, ἂν δὲν διαστράφη ἐκλογισθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας, τῆς βραθυμίας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐνέλαβον κατὰ τὸ 1868 εἰς χεῖρας τῶν καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἂν δὲν ἐτελείωσιν μετὰ τὴν διαφορὰν τῆς σημαίας μετὰ τὴν Ἑλλάδα; καὶ Ἑπτανήσου, καὶ μετὰ ὅλας τὰς ὁμοσπονδιακὰς διατάξεις, τὰς ὁποίας ἐμπεριείχην ἡ πρώτη συνθήκη τῆς 2/14 Νοεμβρίου, χρεωστεῖται εἰς τὴν δραστηριότητα, εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὴν οὐνοῖαν καὶ ἱκανότητα μετὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ὁ τότε ἀπεσταλμένος τῆς Ἑλλάδος Κ. Χαρίλαος Τρικούπης ἐνέηχε, ὅστις ἐκτοτε εἶδει τί εἶχε καὶ τί εἶχε νὰ προσμείνῃ ἀπ' αὐτὸν ἡ πατρίς του, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἑλλειψιν ἀπὸ τὴν Βουλὴν θεωρῶ μεγάλην ἐθνικὴν ζημίαν.

Εἰς ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Ἐνέργει κατὰ τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανε.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Ἄν ἤθελε σταθεῖ πρότερον ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τὸν ἀπεσταλμένον, τὸν ὁποῖον πρὸ ἐνός μηνὸς ἐξῆται ὁ Ρώσσελ καὶ ἂν ἤθελεν ὁ ἀπεσταλμένος φθάσει εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὶν ἢ ὑπογραφῇ ἡ συνθήκη τῆς 2/14 Νοεμβρίου, τὸ ζήτημα ἠθελε τελειώσῃ διαφορετικῶς· τὰ φρούρια ἠθέλουν ὅλα εἶσθαι σήμερον ὀρθρᾶ· διότι ἐάν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν κατωρθώθῃ νὰ μετατραπῇ ἡ συνθήκη πολὺ περισσότερον ἠθελε μεταβληθῇ, ὅταν ἦτον ἐν σχεδίῳ. Ἀλλὰ τότε τοσοῦτον ἐπιδειξίως διεξήχθη τὸ ζήτημα τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν τότε πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὥστε

ἄρσεν ὅχι μόνον νὰ καταστραφῶν τὰ φρούρια, ἀλλὰ καὶ νὰ κρημυνθῶν ἀπὸ τὰ κανόνια, τὰ ὅποια ἀνέκοντο εἰς τὴν Ἑπτανήσον ἀνεγνώρισιν ὁ Κ. Ρώσσελ, ὅστις εἶχε διαδηλώσει ὅτι δὲν ἐννοεῖ ν' ἀπαρτίσῃ ἀπὸ τὰ φρούρια, παρὰ τὸν ὅπλισμόν ἐκείνον τὸν ὁποῖον κατέφειρον οἱ Ἀγγλοὶ εἰς τὴν Ἑπτανήσον, ὅτε ἐγκατέστη ἡ Ἀγγλικὴ προστασία.

Καὶ ἦτο εἰς τὰ φρούρια ἐκεῖνα, οὐχὶ μικρὸς ἀριθμὸς κανονίων τῆς Ἑπτανήσου, διὰ τὴν μετασκευὴν τῶν ὁποίων τὸ ἑπτανήσιακόν ταμεῖον, διὰ νόμου ψηφισθέντος παρὰ τῆς Ἰονίου Βουλῆς, ἐπλήρωσεν 20,000 λίρας στελίνων· ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ ὅπλισμός; ὁ ὅποιος ἦτον ἰδιώτης καὶ; τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλίς ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἠθέλει ἀραιεῖται; Σήμερον δὲν ἔχουμεν εἰς τὰ φρούρια παρὰ 7 μικρὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἄρσεν ὡς δι' ἐλατημοσύνης διὰ νὰ χαριεῖται τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα περῶσιν ἀπὸ τὸν λιμένας καὶ. Ἰλιὰ καθὼς εἶπον πρότερον, ἡ Βουλὴ ἀπεράσισεν ν' ἀρήθῃ κατὰ μέρος τὴν ἐξέτασιν τῶν κυβερνήσεων, ὅσαι ἐτυχεῖσθαι ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς νέας Βασιλείας καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι διεύθυναν τὴν ἐξουσίαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Τοιαύτη ἀπόφασις δὲν ὑπάρχει.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν ἔχετε δικαίον, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη ἀπόφασις τῆς Βουλῆς, τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὀφείλουμεν νὰ τὴν κάμωμεν σήμερον. διότι ἂν, κύριοι, τὸ δικαίωμα τῆς ἐξελέξεως τῶν κυβερνητικῶν πράξεων δὲν ἀρχίσῃ ἀπ᾿ αὐτῆς, τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ συνταγματικώτατον τὸ κοινοβουλευτικώτατον, τὸ νομιμώτατον, τὸ ὁποῖον καθὼς πολὺ ὀρθῶς παρητήρησεν ὁ κ. Κουμουνοδόχος εἶναι τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὀφέλιμον τὴν ὑπαρίκν τῆς ἀντιπροσωπείας, ἂν τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ἀρχίσωμεν, εἴπειτα ἀπὸ 36 ἐτῶν πολιτικὴν ὑπαρίκν, νὰ τὸ ἐξασκήσωμεν σήμερον, εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, πότε κ. Καλλιφρονᾷ θ' ἀρχίσωμεν νὰ τὸ θέσωμεν εἰς ἐνέργειαν; ἐνώπιον τοῦ πτωμάτου τῆς Κρήτης δὲν αἰσθάνεσθε ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ποῖος ὁ αἷτιος τοῦ θανάτου τῆς καὶ νὰ καταδικασθῇ; ἂν ἦμαι ἐγὼ, νὰ καταδικασθῶ, καὶ θέλω σὰς ὁμολογήσῃ χάριν, ἂν ἴδω ὅτι ἀπὸ ἐμὲ ἤρχισεν νὰ ἐφαρμόζεται ἡ ὑπουργικὴ εὐθύνη, ἀλλὰ κάμειτε ἐνέργειαν τοῦ μεγάλου τούτου δικαιοῦματος τῆς ἐξελέξεως, μὴς λέγουσιν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐμπρός. Καὶ πάλιν ἂν ἕνας Χόδερτ ἀργότερα ἐπανέλθῃ, θὰ μᾶς εἰπῇτε ἐκ νέου ἀρχάτε καὶ τοῦτον νὰ παύσῃ, καὶ ἐξετάσῃτε ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐμπρός.

Τὰ πρῶτα κινήματα ἐν Κρήτῃ ἀνιφάνησαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μαῖον τοῦ 1866 δι' ἀναφορῶν περὶ καλλιτερεύσεως τῆς τύχης τῶν ἀνερέθησαν ἡρώων, εἰρηκῶς καὶ ἀσπλῶς ἡ πρώτη ἀνύψωσις τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως συνέβη τὴν 20 Ἰουλίου τοῦ 1866· ἡ πρώτη ἐνοπλὸς σύγκρουσις τὸν Αὐγούστον τοῦ 1866. Ἀπὸ τὸν Ἰούνιον νομίζω τοῦ 1866 εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐξουσίαν τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη τοῦ 1866. Ἐγίνωσκε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως; τῷ ἐκτεθῆ ἡ γνώμη του καὶ ποῖαν γνώμην ἔδωκε; δὲν τὸ ἐξετάζω, δὲν τὸ γνωρίζω, δὲν θέλω νὰ τὸ μάθω· τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι κατὰ τὰ 64 οἱ Κρήτες συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ληθῶσι τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν, καὶ ἐζήτησαν τὴν γνώμην τῆς τότε Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, (τῆς ὁποίας μέλος ἐγὼ τότε δὲν ἀπετίλουν· μὴ νομίζετε, ὅτι ὁμιλῶ διὰ τὸν ἐκυτόν μου) ἡ κυβερνήσις ἐκεῖνη σταθερίσασα καὶ τὴν θέσιν τῆς, καὶ τὴν θέσιν τοῦ τόπου, καὶ τὴν θέσιν τῆς Εὐρώπης, τοῖς εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἐκταθῶσι καὶ νὰ περιμένωσιν. Ἐκαμὲν τοιοῦτο ἔργον οἱ ἐπαναστατήσαντες κατὰ τὰ 1866 πρὸς τὴν Ἑλλ. κυβερνήσιν; καὶ τί αὐτῇ ἀπάντησεν; Δὲν τὸ ἐξετάζω, δὲν τὸ γνωρίζω, δὲν θέλω νὰ τὸ μάθω.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Τοῦς εἶπε νὰ μὴ κινηθῶσι (θύμβος).

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Περιμένω νὰ τὸν ἴδω δημοσιεύσειν καθὼς

τασιν, καὶ νὰ ἴδῃτε κατὰ πόσον ἡ κυβέρνησις ἐκείνη ᾔθελε δι-
 ὅλων τῶν μέσων νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἰδέαν ταύτην, θελήσασα
 νὰ καταστήσῃ ὅργανα τῆς πολιτικῆς τῆς καὶ αὐτὰ τὰ δικαστή-
 ρια. Σὺς εἶπε διάφορα παραδείγματα ὁ κύριος Κουμουνοῦρος,
 ἐγὼ δὲ θέλω περιορισθῆ εἰς ἓν. διὰ νὰ δώσω τὰς ἀποδείξεις ὅτι
 τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρὴν τὴν μεγάλαν ἰδέαν τὴν κατατρέχει μέχρι
 θανάτου. Εἶχε συλληφθῇ ὁ ἀνθυπασιότης Φιλίππου ὅστις δὲν
 ᾔστερον κατὰ πόσον εἶναι ἀληθὲς ἡ ψευδὴς, ἐτοίμαζε ἐθελοντὰς
 καὶ πολυμεροῦς διὰ Θεσσαλίαν. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀνθυπασι-
 οτήν, ἀφ' οὗ τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς
 διὰ πολὺν καιρὸν καὶ τὸν ἔσυραν ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δικαστή-
 ριον, τὸν ἔστειλαν τέλος εἰς τὸ τῆς Λαμίας, εἰς τὸ ὅποιον ἐπέ-
 βαλλον νὰ τὸν παραπέμψῃ ὡς ἐνοχὸν τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ
 ἀρθροῦ 127 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἀρθρον τὸ ὅποιον καταδικάζει
 τοὺς στρατολογούντας εἰς θάνατον, καὶ τὸ ὅποιον ἐπικαλέσθη ἡ
 Τουρκία κατὰ τῶν στρατολογούντων δ' Ἀρκάτων, καὶ εἰς τὸ
 ἀπεκρούσαν πάντοτε εἰπόντες ὅτι δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν, ἀλλ'
 ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ 1868 ἐφαρμόθη. Εὐτυχῶς τὸ ἀρταίον
 Ἀθηνῶν κατέστρεψε τὸ βούλευμα, ἄλλως θὰ ᾔδυνάτο νὰ ζη-
 τήσῃ ἡ Τουρκία νὰ τὸ ἐφαρμόζωμεν. εἶναι τάχα χρεια νὰ
 εἶπω ὅτι, ἐνὸς τοιαύτου ἤτο ἡ διαγωγὴ τῶν δικαστηρίων,
 πῶς τὰ διοικητικὰ ὅργανα ἐπετίθετο ἐναντίον παντός ἀλ-
 λοφρονόμου πρὸς τὴν κυβέρνησιν; εἶναι χρεια νὰ ὑπονομήσω
 ὅτι διὰ νὰ εὗρουν ὅργανα τοιαῦτα προσέλαβον εἰς τὴν ὑπερ-
 σίαν καὶ διατήρησαν ὑπαλλήλους τοὺς ὁποίους πᾶν ὑπουργεῖον
 ᾔθελεν ἐντραπῇ νὰ προσλάβῃ; σὺς εἶπω ἓν μόνον παράδειγμα
 κατηγορεῖται ἡ ἀστυνομία τῆς πρωτεύουσας ὅτι εἰς τὰ ὑπό-
 ρηκτα τῆς ἐκείσεως πολίτας, τοὺς ἐμαστιγώσας, τοὺς ἐθασίνους,
 τοὺς ἀφῆρεσε τὰς λίρας τὰς ὁποίας εἶχον· ἐρωτῶ ποῖος ὑπουρ-
 γὸς καὶ ποῖα ἄλλη κυβέρνησις, ἔστω καὶ ἂν ἦτο ψευδὴς ἡ κα-
 τηγορία, δὲν ᾔθελεν εἶπει εἰς τὸν ὑπάλληλον τῆς τὸ παραδέχο-
 μαι ὅτι εἶσαι ἀθώος, ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσῃ τὴν παραίτησίν
 σου, ὥς οὗ εὖ ἀθωώσει τὸ δικαστήριον; Ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς πόσα
 ἐγίναν διὰ νὰ φύγωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τὴν ποινὴν, διότι
 ὅργανα τοιαῦτα ἔμπορεύσαν νὰ κάμουν, ὅτι ᾔθελεν ἡ κυβέρνησις.
 Ἀλλ' ὥς νὰ μὴ ἤρασαν ὅλα αὐτὰ πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐ-
 παναστάσεως τῆς Κρήτης ἐπὶ ἄλλων καὶ ἄλλων. Οἱ ἐπαναστάται
 οἱ Κρήτες ἐστοχάσθησαν νὰ ἐκλέξουν βουλευτὰς ὅπως τοὺς
 σταίλωσι νὰ παρεμβῶσιν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀθηνῶν. Δὲν
 ἐξετάζω τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν νομικὴν τοῦ ἐποφίν, λέγω μόνον
 τοῦτο ὅτι ἡ οἱ βουλευταὶ ἐξελέχθησαν ἐν γνώσει τοῦ ὑ-
 πουργείου καὶ τότε κακῶς τοὺς ἀπέπεμψαν, ἡ ἐξελέχθησαν ἐν
 ἀγνοίᾳ τοῦ καὶ τότε λέγω ὅτι ἐπελπίετο μία πόσον μεγάλη
 πράξις ἐν Κρήτῃ καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε γνώσιν αὐτῆς.
 Ἀλλ' εἶπε τὸ ἐν εἶπε τὸ ἄλλο εἶναι ἀληθὲς οἱ βουλευταὶ ἤλ-
 θον εἰς Ἀθήνας. Πῶς τοὺς μεταχειρίσθη; τοὺς μεταχειρίσθη τοῦ-
 λάχιστον ὅπως ᾔθελε τοὺς μεταχειρίσθη αὐτοὶ ὁ Ἀλῆ πασά,
 ἂν ἐπῆγαιναν εἰς Κωνσταντινούπολιν; ἂν ᾔθελεν τοῦλάχιστον
 τοὺς μεταχειρίσθη οὕτως. Ἦλθεν ὁ Κωσταρὸς εἰς Σύρον, ὁ νο-
 μάρχης τοῦ λέγει, δὲν ἔμπορεῖς νὰ προχωρήσῃς, διότι εἶσαι
 βουλευτὴς· κατόπιν ἐντὶς ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ λέγει, δὲν ἔ-
 χω τὴν ἐντολὴν τοῦ βουλευτοῦ, θέλω νὰ προχωρήσω ὡς ἀ-
 τομον, ἔμπορὸν νὰ προχωρήσω νὰ ἴδω τὴν οἰκογενειάν μου, τοῦ
 λέγει νὰ ὑπάγῃ, ἔρχεται εἰς Πειραιᾶ, ἡ διοικητικὴ ἀστυνομία
 ἀναβαίνει ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, συλλαμβάνει τὸν Κωσταρὸν καὶ
 τοὺς συντρόφους τοῦ καὶ τοὺς παραπέμπει εἰς τὸν ἀκαταμάρ-
 ζητὴν νὰ τὸν ἀφῇσιν νὰ ἴδῃ τρία τέκνα τοῦ ὑπὸ συνοδίαν κλη-
 τήρων ἢ χωροφυλάκων, τὰ ὅποια τοῦ ἐμήνυσαν ὅτι ἦσαν ἀσθενῆ,
 δὲν τοῦ ἐπερίεψε καὶ ἀφ' οὗ εἶναι 36 ὥρας νῆρας, τὸν ἀπεμά-
 κρυναν ἀπ' ἐδῶ εἰς μίαν νῆσον καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐπῆγαν μαν-
 θάνει ὅτι τὸ ἐν ἀπὸ τὰ τέκνα τοῦ ἀπέθανε καὶ ὅμως δὲν τοῦ
 ἐπετρέπη νὰ τοῦ δώσῃ τὸν τελευταῖον ἀσπαρμόν! Ἐπειτα ἀπὸ
 ὅλα αὐτὰ, ὅχι μόνον δὲν ἔμπορεύσε πλέον νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐπα-
 ναστάσις, ἀλλὰ καὶ μεγίστης ἀπορίας ἀξίον εἶναι πῶς ἐξήκο-

λοῦθησε νὰ διατηρηθῇ. Παρατρέχω τὰ περὶ ἡγεμονίας, πα-
 ρατρέχω τὰ περὶ ὑπαγορευσεως ἀναφορᾶς εἰς δύναμιν ἐκ τῆς
 ὁποίας ἐγνωρίζωμεν ἐκ προουμίων ποῖα ᾔθελεν εἶσθαι ἡ ἀπάν-
 τηση καὶ μένω μόνον εἰς τοῦτο τὸ ὅποιον εἶπεν ὁ κύριος Μή-
 τσας, τὴν στέρεσιν καὶ αὐτῶν τῶν ὕλικων μέσων ὑπάρξεως.
 Σὺς εἶπεν ὁ κ. Μήτσας καὶ δὲν ψεύδεται ὅτι τέσσαρες μῆνας
 ἀπ' οὗ ἤλθεν τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρὴν δὲν εἶχον λάβει τὸ
 παραμικρὸν, καὶ ἐξ ἀνάγκης διότι τὸ ὑπουργεῖον τότε ἐσκέπτετο
 περὶ τῶν ἐσλογῶν, σὺς εἶπεν ὅτι ἀπὸ τὸν Αὐγούστου εἰς τὸν
 Ἰαννουάριον δὲν ἔλαβον τὸ παραμικρὸν καὶ εἶναι θαῦμα πῶς ἔ-
 ζητε καὶ δὲν ἐπισπῶν ἡ ἐπαναστάσις, ὑστερον ἀπὸ τὸν δεῦτε-
 ρον μῆνα τῆς εἰς τὰ πράγματα εἰσόδου τοῦ ὑπουργείου
 τοῦ 1868. Ἐτηρήθη, ἀλλ' ἔτηρήθη διότι ἤτο μέγα ὁ πατριω-
 τισμὸς τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὅταν ὁ κύριος Μήτσας συγ-
 κινούμενος καὶ ὀργιζόμενος σὺς εἶπε χθὲς, ἐκάμαμεν ἀνώτερα
 τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, ἐγὼ δὲν εἶδον εἰς αὐτὸ οὐδεμίαν
 ἐκφρασιν κομπορήτου. Ναί, ἐκάματε περισσότερα φίλε Μή-
 τσα ἀπ' ὅτι ἐκάμαν οἱ πατέρες μας, ἐξεπληρώσατε τὸ καθή-
 κὸν σας ἔχετε ἀναπαύειν τὴν συνείδησίν σας, τηρήσατε καὶ τὴν
 βεβαιότητά ὅτι πᾶν ἔθνος τὸ ὅποιον γίνεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθε-
 ρίας τῆς πατρίδος καὶ ἂν ἀποτύχῃται ὁμοῦ δὲν χάνεται.
 Καὶ δὲν πρέπει νὰ ζητήσῃτε λόγον ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ
 1868 δι' ὅλα αὐτὰ τὰ ὅποια ἐγένοντο ἐνώπιόν μας; καὶ δὲν
 πρέπει νὰ ἐκφράσῃτε μίαν ἐκφρασιν μετῆς διὰ τὸν ὀλεθρον
 τῆς ἐπαναστάσεως; Ἀλλ' εἰν τὸ δικαίωμα τῆς ἐξελέξεως δὲν
 τὸ ἐξασκήσατε τώρα ποῦτε θὰ τὸ ἐξασκήσατε;
 Πλὴν ἂν ἐπισπῶν ἡ Κρήτη εἶναι τοῦλάχιστον ἥσυχος καὶ ἀ-
 τέρηχος ἡ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι; εἰν ἔλαθε νὰ προλάβετε τὸν πόλε-
 μον τὸν ὅποιον ἐφοβήθητε ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὁ ὅποιος
 ὅμοιος δὲν ἐπῆλθεν, ἐκατερβώσατε τοῦλάχιστον σὺς τοῦτο; Μὴ
 προσβάλλετε τὰ αἰσθήματά μας, εἶπεν ὁ κύριος Βαλαστούπου-
 λος, ἀναγνωρίζωμεν πατριωτισμὸν εἰς σᾶς, ἀλλὰ μὴ θέλετε νὰ
 ἀντιθέτε πατριωτισμὸν πρὸς ἡμᾶς; λέγω ὅτι δὲν εἶναι περὶ
 τοῦτου συζήτησις ὁ πολιτικὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ ἡ ὀχι πατριω-
 τισμὸν, ὁ πολιτικὸς ἔχει εὐθύνας εἰν ἡ πολιτικὴ τοῦ φέρε
 κακὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν τόπον. Ὡς πρὸς τὸν πατριωτισμὸν
 θέλετε νὰ ἴδῃτε πόσον μικρὸν πηγαινῶ; Σὺς ἀναγνωρίζω
 Φωκίωνα; εἰσθε εὐχαριστημένοι νομίζω ἴσως ἡ σκιά τοῦ Φω-
 κίωνος διαμαρτυρηθῇ ἂν μὴς ἀκούῃ; ἀλλὰ γνωρίζει ὅτι τὸ κά-
 μνει διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν συζήτησιν. Καὶ ὁ Φωκίων λοιπὸν
 αὐτὸς ὁ ἀγνός, ὁ μέγας πατριώτης τῶν Ἀθηνῶν ὑπιστῆριξε
 καὶ αὐτὸς μίαν πολιτικὴν ἰδέαν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἴσως καὶ
 ἐπὶ τοῦ ἰδίου μέρους εἰς τὸ ὅποιον συζητοῦμεν.
 Ἀντίθετος τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦτο ἡ πολιτικὴ τοῦ Δημο-
 σθένους ὁ Δημοσθένης ἐκάρυξε τὸν πόλεμον καὶ ὠδήγησε τοὺς
 συμπατριώτας τοῦ εἰς τὴν Χαϊρώνειαν ὅπου 1000 ἐφροντίθησαν,
 2000 ἡττημένους. Ὁ Φωκίων καὶ οἱ φίλοι τοῦ ἢ τοῦ Μα-
 κεδονικοῦ κόμματος ἐσυμβούλευε πάντοτε τὴν εἰρήνην καὶ
 διεγινε εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι, ἂν πολεμήσωσι, θέλῃσι κατα-
 στραφῇ. Καὶ ὅμως καὶ τοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν καὶ ἔλαβον
 καταστροφὴν, εἰς τὴν μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαϊρώνειας ἐδωσαν
 χρυσὸν στέφανον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν κα-
 ταστροφὴν· αἱ δὲ ἐκτοτε ἐπελθούσαι γίνεαι ἐπεύρωσαν παρ-
 ῶσαι τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὅμως ἡ πολιτικὴ τοῦ
 Φωκίωνος, καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἐν Ἀθήναις κόμματος ἦτο ἡ σώ-
 φρων, ἡ δὲ τοῦ Δημοσθένους ἡ ἐπιθετικὴ καὶ τῆς καταστρε-
 φῆς· ἀλλ' ἡ τοῦ Φωκίωνος ἦτο τὸ ἔξιν, ἡ δὲ τοῦ Δημο-
 σθένους ἡ ἐθνική. Ἰδοὺ, κύριοι, με ὅλον τὸν πατριωτισμὸν
 δὲν ἀναγνωρίζω τοῦ κυρίου Βαλαστούπουλου ἴσον με ἐκεῖνον
 τοῦ Φωκίωνος, καὶ ἐπαναλέγω ὅτι θὰ εἰσθε εὐχαριστημένοι,
 εἶναι καταδικαστός καὶ πρέπει νὰ μετρηθῇ καὶ ὅστις παρε-
 κτός τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος κατέστρεψε καὶ τὰ συμφέροντα
 τὰ μεγάλα τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἀποσπῆσεως ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος
 τῆς Κρήτης.

Ἀπ' εἰδῶ ἀρχεται κυρίως τὸ νέον Ἀνατολικὸν ζήτημα. Πάντες οἱ διάδοχοι τῆς Ῥωσσίας ἀρχολοῦντο εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Τουρκίας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡ Εὐρώπη εὐχαριστεῖτο ἐπὶ τῇ ταπεινώσει τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ κατόπιν ὁ ἀνέβλεπεν ὅτι ἡ Ῥωσσία γιγαντιαίως ἐκμασπιν ἐστῆεν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Τουρκίας ἔχθετο καὶ ἡγανάκτει ἐπὶ πάσῃ ἐκ τῆς Τουρκίας κατακτῆσει, τὸ δὲ 1854 συνσηματωθεὶσα ἐπέστηκεν ἐκείνῳ τὸν τρομερὸν, τὸν αἱματηρὸν καὶ πολυδάπανον πόλεμον ἐν Κριμαίᾳ καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰ 54 ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ 40 συνεκρότησε τὴν πενταπλὴν συμμάχιν διὰ νὰ σταματήσῃ τὸν νικητὸν ἰμωρῆμα παρὰ. Καὶ κατὰ τὸ 1821 κατὰ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἐχθρὰ ἀμείλικτος, καὶ δὲν μετέβαλε γνώμην, παρ' ὅταν οἱ ἐθνουσιῶντες τῆς Εὐρώπης λαοὶ ὑστερον ἀπὸ ἐνῆς ἰσχυροῦ ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος ἐπέβαλλον τὴν γνώμην των, καὶ ἡ Ἑλλὰς τότε ἐγένετο τὸ γνήσιον καὶ μοναχικὸν τέκνον τῶν αἰσθημάτων τῆς διπλωματίας. Ἡ Τουρκία, κύριοι, περιέπεσεν εἰς παρακμὴν ἀπ' οὗτο ἀνδρῶτα τὸ μέγα κράτος τῆς Ῥωσσίας· τὰ αἵτια τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας δὲν εἶναι ἀραιατά, ἐγκαινται εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως δὲν ἔμπορεῖ ἡ Τουρκία νὰ ποιήσῃ ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος, θέλει ὑποκύβει εἰς τὸν ἀδυσώπητον χρόνον. Δὲν πταίνον, κύριοι, τὰ ἔθνη, δὲν πταίνον οἱ νόμοι, δὲν πταίνει ἡ θρησκεία, δὲν ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ἡ Τουρκία μετέβαλε καὶ ἤθε καὶ νόμους, ἡ δὲ θρησκεία ἐξοθενήσεν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ διεκτιωθῇ ὡς περιέμενον ὅλοι οἱ ὑποστηρίζοντες τοὺς νεωτερισμοὺς. ἀποδείχθη ὅτι ἡ ἀπότομος παρακμὴ χρεωστεῖται εἰς τοὺς ἀποτόμους νεωτερισμοὺς.

Ἡ παρακμὴ καὶ ἡ κατὰπτωσις τῶν ἐθνῶν, κύριοι, εἶναι τὸ φυσικὸν ἀκαταρῆστον, μυστηριώδες, φαινόμενον τὸ ὁποῖον δὲν δύναται τις νὰ τὸ σταματήσῃ, νὰ τὸ προλάβῃ. Τοῦτο αἰσθανομένη ἡ Κρήτη, ἡ προτολήν αὐτῇ ἀδελφῇ, ἡ ὁποία ἐπολέμησε μὲν ἡμῶν τὸν αἱματηρὸν ἐκείνον ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ ἔχουσε μὲν ἡμῶν τὸ πλούτιον αὐτῆς αἵμα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπεσπάρθη ἀπ' ἡμῶν ὑπὸ τῆς σκληρῆς διπλωματίας, ἡ προσφιλεῖς αὐτῇ ἀδελφῇ, ἥτις ἐταίσε τρανερῶς τὰς ἀλύσεις τῆς κατὰ τὸ 1810 ἐνόπλιος διμαρτυρηθεῖσα, τὸ 1866 ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε μετ' ἰσίου θάρρους δοῦς καὶ ἐλπίδας. ἐνθυμηθεῖ, κύριοι, ὅτι τότε εἶχαν ἐκρηγῇ ὁ γερμανικὸς πόλεμος καὶ παντὶ ἐπίστευον, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ αὐτῶν τῶν δικαιοτέρων στρατηγῶν, ὅτι ὁ πόλεμος ἤθελε λάβει διαστάσεις μεγάλας, ὅτι ἤθελε παραταθῇ καὶ ὅτι ἡ φλόξ τῆς πυρκαϊᾶς ἤθελεν ἀναφλέξει καὶ τὰς εἰς τὴν Ἀνατολὴν συσσωρευμένους εὐπρήστους ὕλας. ἐνίμειαν λοιπὸν οἱ Κρήτις κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν, ὅταν ἡ Εὐρώπη ἤθελεν εἶσθαι περιπεπλεγμένη εἰς τὸν πόλεμον ἐκείνον, ἐπίστευον ὅτι τὸ σκάφος τῆς ἐπανάστασις ἤθελεν οὐριοδρομήσει, ἀλλὰ διεψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, καθὼς ἐξέπληξε καὶ τὸν Ναπολέοντα ἡ μάχη τῆς Σαδρόβας οὐχ ἦτιον νομίσαντες ὅτι τὰ δεινὰ τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἀφορήτου δινικῆσεως τοῦ Σουλτάνου εἶναι ἀρρηκτότερα τοῦ πολέμου ἐπρωτίμην τούτου, ἐλπίζοντες ὅτι ἐπὶ τέλος ἡ Εὐρώπη ἤθελε κερρῇ εἰς τὴν φωνὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀπεικισίας. Ἀλλὰ καὶ εἰδῶ ἐβρίσθησαν αἱ ἐλπίδες των, ἡ Εὐρώπη ἔμεινεν ἀκαμπτος.

Ὁ ἀγὼν τῆς Κρήτης, ὡς ἐλέπετε, κύριοι, δὲν ὑπικινήθη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀερίβησε τὰ πάθη τῶν Κρητῶν, οὔτε ἡ Ῥωσσία ἔθετε τὸν δάκτυλόν της, ὅπως οἱ ἐχθροὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος μὲς κατηγοροῦν ἄλλοτε ἡ ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀφορήτου διοικήσεως τῆς Τουρκίας. Εἰς τοῦτο ὅλοι συμφωνοῦν καὶ κανεὶ ἐχθρὸς δὲν ἐφραντάθη νὰ ἐπ' ὀφίῃ αὐτὸν τὸν μῶμον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τοιαύτην, κύριοι, κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὁ Βασιλεὺς ἀνέβηκε τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ κ. Βούλγαρη. Τὸ ὑπουργεῖον ἐκείνο εὗρεται ἀπάναντι μεγάλων

δυσχερειῶν, οἱ ὑπουργοὶ ἐκείνοι ὄφειλον νὰ μὴ παραδίδωσι τὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις τῆς οὐδετερότητος καὶ νὰ μὴ ἀντιστρατευθῶσι κατὰ τῶν παθόντων ἐκφραζομένων πόθων τοῦ λαοῦ, οἵτινες ἐγγίζον τὰς καρδίας καὶ αὐτῶν τῶν ὑπουργῶν Ἑλλήνων ὄντων. Τὸ ὑπουργεῖον ἐκείνο μετὰ φρονήσεως διεξῆλθεν αὐτὸς τὰς δυσχερείας, ὑπερνίκησεν ὅλα τὰ ἐμπόδια· διότι ταρῶσαν τὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις, ἐφύλαξε τὴν οὐδετερότητα, ἐκτελοῦν δὲ τοὺς νόμους ἀκριβῶς, οἵτινες ἀπονέμουν τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον ἄτομον νὰ διεκνήσῃ τὴν συμπαθείαν του εἰς πάσχοντα λαὸν καὶ μάλιστα ἀδελφὸν, ἀφῆκεν ἐλευθερίαν διεξοδῶν εἰς τὴν ἐξάγκησιν τῶν πόθων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνεκα τούτου πλῆθος ἐθελοντῶν μετέβηκεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ συνεισροοῖ ἀπείροι εἰσέβρευσεν εἰς τὰ ταμεία τῶν ἐπιτροπῶν· ἡ δὲ κυβέρνησις τὸ καὶ ἐκτενὴς παρῆχε τ' ἀναγκαῖα βοηθήματα καὶ ὁ ἀγὼν τῆς Κρήτης ἐνωδοῦτο. Ἡ δὲ κυβέρνησις ἐπῆρει εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς οὐδετερότητος.

Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον αὐτὸ, κύριοι, ἀπεκαρύνθη καὶ κατέλιπεν ὅπως εἶπεν ὁ κύριος Κουμουνδοῦρος ἐν πλὴτι ἐνεργεῖα τὸν ἀγῶνα ἐκείνον.

Εἰς ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Ψυχρὰ γούστα, εἶπε.

ΒΑΣΙΛΕΥΣΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ ἔκουσα ὅτι εἶπεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐρωτῶστέ τον.

ΤΙΝΕΣ. Καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο εἶπεν.

ΒΑΣΙΛΕΥΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐν εἶπεν καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο τότε ἰγὼς πέρνω ἐκεῖ οὐ τὸ ὁποῖον ἔκουσα καὶ τὸ ὁποῖον, ἐν δὲν ἦναι ἀληθές, ἀς εἴθῃ νὰ τὸ ἀναιρέτῃ. Ἦλθεν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων τὸ ὑπουργεῖον τοῦ κυρίου Κουμουνδοῦρου, τὸ ὁποῖον ὅμως τὴν συμπαίαν τῆς μεγάλης ιδέης καὶ ἐκέρυξεν ὡς πολιτικὴν τὰς ἐσθλάτους παρακαταστάσεις, ἐνθυμηθεῖ ἡ ἀνεγνώσκει τὰς θεωρητικὰς συζητήσεις κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ὑπουργοὶ προσέβλεπον τὰς ἐπευφημίας καὶ χειροκροτήσεις, ὑποχρῆμεναι πομπῶς νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους· ἐνθυμηθεῖ τὰ ἀρῶνα μετὰ τῆς Βουλῆς, τὰ ὁποία ἐχορηγήθησαν διὰ τὰς ἐσθλάτους παρακαταστάσεις· ἐνθυμηθεῖ τὴν μακρὰν μετὰ ταῦτα συζήτησιν, ἥτις ἐγένετο πρὸς ἐξέλεγκσιν τῶν ἐκτάτων αὐτῶν δαπανῶν, ὅτι αὐταὶ ἀποδείχθησαν ὅτι ἦσαν ἀθλιαί, ὡς τ' ἀγοραθῆντα ὅπλα, τὰ ὁποία ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἐβριμμένων εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐργασιασίων καὶ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, καὶ τὰ ὁποία ἔνεκα τῆς διαφόρου ὀκλής καὶ ἄλλων ἐλαττωμάτων εἶναι ἀχρηστά.

ΛΑΠΑΣ. Σὺν ἐκείνῃ τοῦ ἔταρον ὁ Βούλγαρης.

ΒΑΣΙΛΕΥΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐν τὰγμα δὲν ἐδυνάμην νὰ ὀπλισωμην μετὰ αὐτῶν, ἀλλ' ἡγοράσθην ἄλλα ὡς ἡ Βουλβουλῖνα, ἥτις ἔμεινεν μόνον εἰς τὴν ἑστῆσιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος, διότι μόλις ἡτοιμάθη νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐντὸς τοῦ μηνὸς ἐπὶ νῆα εἰς τὸν ἄρμα, ἔγινε δὲ μάρτυς τῶν προπαρκασιῶν, ὅπως ἡ Ἀμριτρίτη, διὰ τῆς ὁποίας ἐδαπανήσαμεν ἐν περίτῳ ἐκατομμύριοι δραχμῶν διὰ τὴν ἀγοράν, ἐπισκεψῇ καὶ ὀπλισμὸν της, ὅτις ὀλίγον δαὲν νὰ τὴν καταστῇσῃ ἐκ δὲν τὸν ἄρμα. Ἡ δὲ ἀγορὰ τούτων πλοίων ὀνομαζομένων ἀγγελιοφόρων νηυσὶν d' avis αὐτοῦ στόλου ἦτο γελοία. ἔχομεν τὴν Ἀμριτρίτην, ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη δὲν ἔχμεν τὸν εἰσώργιον καὶ τὴν εὐλογαν τὰ θεωρητικὰ. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ ἐκτακτοὶ παρακαταστάσεις τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν προπαρκασιῶν εἰς τὸν χάρτην ἐκέρυττε τὸν πόλεμον! Καὶ ἐν τούτοις θέλετε ἰδεῖ ἀπὸ τοῦς παρουσιασθέντας πίνακας, ἐν ἐξέτασιν τὰ καθήκοντα τῶν προπαρκασιῶν, ὅτι αἱ προπαρκασιῶν τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ὑπουργείου ἐν πολλοῖς καθίστασθαι τῶν προπαρκασιῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη. Καὶ

τοῦ 1867. Παραλέγομεν τὰ τεμνύα καὶ, κενώτατα, παραλέγομεν χάρις, δὲν ἐνθυμούμεσι πόσων ἑκατομμυρίων, διότι δὲν εἶμαι οἰκονομολόγος, ἀλλ' ὅχι ἀδιόροτον τῆς τρεχούσης ὑπερσίας· χάρις πρὸς τὴν Α. Μ. τετρακοσίων χιλιάδων δραχμῶν διὰ τὴν ἐπιγορήγησιν τοῦ καὶ πολλὰ ἄλλα. Τὰ ἐπληρώσαμεν ὅλα, ἐπαρκέσαμεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ 1867, ἐπληρώσαμεν ὅλας τὰς ἀνάγκας τὰς ἐντάσσας καὶ οὐκ ἀφίσταται καὶ χρὴ ματα μετὰ τὰ ὅποια καὶ οὐκ εἶναι ἐπαρκέσκει νὰ ἐπαρκέσκει εἰς τὰς δαπάνας τῆς τε ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς σας. Οὕτω παραλέγομεν καὶ οὕτω οὐκ παραδωκόμεν τὸν τόπον οἰκονομικῶς.

Πῶς παραλέγομεν τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν; (Δὲν ἤθελο νὰ ἐγγίσω τὰ τοιαῦτα ἀλλὰ μετὰ προεικάσκειν ὁ κ. Βαλασσοπούλος). Κατὰ τὸ 1867, λέγει, Τουρκικὰ καὶ Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα δὲν ἔφερον τοὺς ἐπανεσθῆτας ὅπως; καὶ, κύριοι, κατὰ τὸ 1867 ὀλίγα ἡμέρας ἀπὸ ἀνελήθομεν τὴν ἐξουσίαν καὶ ἠσθάνθημεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἄλλος τὸ ὅποιον καθάσθητε ὅλοι διότι ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1867 ἐφύγορξεν ὥς οὐκ εἶπεν ὁ Κ. Κουμανδούρος, εὐραμεν πανταχοῦ σχιδόν τὸν Τουρκικὸν στρατὸν νισθόντα ἐν Κρήτῃ. Πῶς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν οὐκ παραδωκόμεν; ὁ Κ. Μήτσος οὐκ εἶπεν ἀπὸ τοῦ ὅμιλου τούτου, ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις καθ' ὅσον τὸ 1867 καὶ ὥς ὅσον ἀπεχωρήσαμεν ἡμεῖς εὐρίθη εἰς τὴν ἀκραιψτέραν τῆς ἐποχῆς· εἰκόναται χιλιάδες γυναῖκες καὶ παῖδες πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τῆς Κρήτης καὶ καταφυγόντα ἐν Ἑλλάδι ἔβωσαν ὅλην τὴν ἀπαιτούμενην δύναμιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην. Πῶς εὐραμεν τὰς σχέσεις τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πῶς οὐκ τὰς παραδωκόμεν; ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει ὅτι κατὰ τὸ 1866 ἐπεριμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς Τουρκίας. Καὶ ὅμως ἐν τῇ προκλητικῇ πολιτικῇ διήλθομεν ἐν φιλικωτάτῃ σχέσει μετὰ τῆς ὁμόρου ἐπικρατείας, οὐδὲν παράπονον, οὐδεμίαν παρεξήγησιν. Πῶς ἐλάδομεν τὰς διαθέσεις τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν; Τὰ πλοῖα τὰ Εὐρωπαϊκὰ μετέφερον εἰς τὸς ἐβλόντας, ὅχι γυναῖκες καὶ παῖδες τὰ ὀθωμανικὰ μετέφερον εἰς τὸς ἐβλόντας, ὅχι γυναῖκες καὶ παῖδες.

ΠΑΠΗΛΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σας.

ΔΟΜΒΑΡΔΟΣ. Τοῦ ἐβλόντας σας. Ἄς ὁμιλοῦμεν ἐν ἀγαθῇ πίστει, πρέπει νὰ ἐξετάσῃ ἡ Βουλὴ τὴν διαγωγὴν τῶν δύο ὑπουργείων· ἂς καταδικάσῃ ἂν τὸ νομίσῃ ἡ Βουλὴ ἐπὶ πρῶτον, ἀποδέχομαι εὐχαριστίας, τὸ ἐπαναλαμβάνω, τὴν καταδίκην, εὐχαίρει νὰ γίνῃ ἐκείνη ἐξελέγξαι καὶ καταδικάσῃ τῶν ὑπευθύνων· ἀλλ' ἂς μὴ κρίνωμεν ὅτι ὁ κόσμος ὅλος γινώσκει ὅτι δηλ. οἱ ἐβλόνται ἤλθον τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰαννουαρίου τοῦ 1867, ὅτι ἦτο ἐβλόνται τοὺς ὁποίους ἐστειλάτε οὐκ ἡμεῖς δὲ δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ δοκῇσωμεν. Εἰκόναται γὰρ τὸ 1867 ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν πολιτικῶν πλοίων τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διασχίζοντων τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης καὶ μεταφερόντων τὰς γυναῖκες καὶ παῖδας οὐκ ἔχοντες φιλικωτάτην, ὅπως τὰ σέσωσαν ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Ὀνέρ Πασσᾶ, εἰς ἄλλα ἔσυχον μέρη τῆς Τουρκίας ὥς ἡ Τουρκία ἐζήτει, ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Προεδρείον, ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὥς ἀπαρχὴν τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος· Ἑλλάδος. Πῶς εὐρήκαμεν τὰς σχέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα εἰσῆλθον τὸ 1867 εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἑλλάδος. Ναί, κύριε Βαλασσοπούλε, δὲν εἶπατε ὅμως καὶ πῶς ἐβλόντων. Ἐλθόντες νὰ εἰπῇτε ὅτι ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὑδάτων ἐπορεύθη ὁ ἀτμοδρόμος τὸ 1866 συνοδεύων ἐν ἀτμόπλοιον τῆς Ἑταιρίας, τὸ ὅποιον διεσώσατο

εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ἡ Ἀγγλίς ἐμῶν-σεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ συνεμείρετο ἡ Γαλλία, πρόσδεξι μὴπως ἐπαναλάβῃς τὸ τοιαῦτον διότι θέλω ἀποδόρῃ τὴν προστασίαν, τὴν ὅποιαν διώκει τῶν σκεπτικῶν σὶ παρῆγον. Τὸ 1867 ὅμως ὅταν τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὰ ὑδάτα μας ἡ Εὐρώπη, ἡ ὅποια εἶπε μετὰ ἐν ἑστὶ ὅτι καλὰ ἔκαμεν ὁ Χόδερτ κατὰ τὸ 1869 εἰς ὑπὸν ἡ προμπίδης πολὺν τικτὴ εἶπεν εἰς τὴν Τουρκίαν, δὲν ἔχει κανέναν δικαίωμα νὰ πλησιάζῃ τοὺς Ἑλληνικοὺς λιμένας· ἂν θὰ καταδιώξῃς τὰ καταδρομικά πρός τινες νὰ τὰ συλλάβῃς ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὑδάτων· ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὑδάτων δὲν σοῦ τὸ ἐπιτέω νὰ εἰσέλθῃς· ἐγὼ ἡ Εὐρώπη. Καὶ πρὸς τὴν Κρήτην; μέχρι τοῦ 1867 οὐδεμία φωνὴ ἐξ Εὐρώπης· ἀλλὰ τί εἶπον, ὅχι· ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Μουτῆ, ἐβλόντος ἐνταῦθα καὶ εἰπόντος εἰς τὸν Βουλγαρὸν, ἐγκατάλειψον πᾶσαν ἰδίαν περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης, περὶ οὗ εἶπον εἰς τὸ κακὸν σου. Κατὰ τὸ 1867 δύο δυνάμεις, κυνέρεω ὅτι εἶναι γνωστὸν, ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γαλλία ἐπέμεινον εἰς τὴν προχωρήσιν ἀργότερα δὲ προσεβλήσαν καὶ ἄλλαι δύο καὶ εἰς διακρίνωσιν ἀπὸ κοινοῦ εἶπον ἂν δὲν ἀκούσῃς Τουρκία, καὶ δὲν ἐκανοποιήσῃς τὰ παρόντα τῶν Κρητῶν, ἡ εὐθὺν ὅλη ἐπ' αὐτοῦ σου. Τέσσαρες μεγάλαί δυνάμεις δὲν ἤμπορουν νὰ προδῶσιν εἰς τὸ διέβημα τοῦτο πρὸς τὸν παλινὸν σύμμαχόν σου διὰ νὰ παῖξουν, ὅπως ἡμεῖς ὅταν ἀλλάζομεν χαρτὴν μεταξὺ μας ἦσαν ὅλα αὐτὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς τοῦ 1867; Δὲν ἔμπορῶ νὰ τὸ εἶπω, δὲν θέλω νὰ τῷ εἶπω, καθότι οἱ ἀποδείξεις δὲν δύνανται νὰ παρουσιασθῶν εἰς φῶς. ὅταν ἡ ἱστορία παραλάβῃ τὰ ἀρχαῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ 1867, τότε θάβῃ ἐκτιμήσει ἕκαστος κατὰ πόσον συνέβαινε ἡ ὅχι εἰς ταῦτα οἱ ἐνέγκειται τοῦ 1867, ὅπως φέρουν ὅλην ταύτην τὴν μετατροπὴν τῶν διαθέσεων πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τότε θέλει φανῇ ἐν καταφανέστερα ἡ εὐθὺν τῆς κυβερνήσεως τοῦ 1868· ἀλλ' ἐγὼ δὲν λέγω τώρα τὸ τοιαῦτον, διαπιστῶ μόνον τὰ γεγονότα καὶ ἐρωτῶ ὅσα εἶπον ὅτι συνέβησαν κατὰ τὸ 1867, συνέβησαν καὶ ἡ ὅχι δύνασθε νὰ χλευάζετε ὅσον θέλετε τὰς προπαγανδίας, δύνασθε νὰ χλευάζετε τὴν Ἀμφιτρίτην, (ἡ ὅποια νομίζω ἐπισκευάσθη διὰ νὰ γίνῃ πλοῖον θαλαμηγόν διὰ τὸν Βασιλέα μας καὶ δὲν πιστεύω νὰ ἔχῃ τόσον ὀλίγον φροντιστὰ καὶ τὸ παρελθὸν ὑπουργεῖον καὶ τὸ παρὸν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλέως ὥστε νὰ ἐμπιστευθῶσιν αὐτὴν εἰς σκεπτικῶν). Χλευάζετε ὅσον θέλετε τὰς ἄλλας ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως τοῦ 1867. Δὲν ἔμπορῶτε ὅμως νὰ ἀμφισβητήσῃτε ὅσα συνέβησαν κατὰ τὸ 1867, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐκεῖνη πούλαχιστον δὲν ἐμπόδιον νὰ μετατραπῇ τῆς Εὐρώπης ἡ πολιτικὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης καὶ κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τότε μᾶς ἀπαλλάττει τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ μᾶς καταδικάσῃ ἡ Βουλὴ διὰ τὴν πολιτικὴν μας τοῦ 1867.

Ἡμπαρῶτε οὐκ νὰ φέρητε τὸ αὐτὸ διὰ τὸ 1868; Τοῦτο δὲ τὸ ἐξετάσωμεν· ἀλλὰ πρότερον οὐκ ἐρωτῶ ἀφοῦ παραδέχεται τὸν τόπον, τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, τὰς διαθέσεις τῶν δυνάμεων, ὥς εἶπατε, πῶς τὰς παραδίδετε εἰς τοὺς διαδόχους, πῶς εἰς τὸν Βασιλέα σας, εἰς τὸ ἔθνος σας; Τί μᾶς λέγετε σήμερον, ἂν ἤθελε συμβῇ πόλεμος τὸ 1867, ἤθελετε πόλεμος μετὰ τὴν περίπτωσιν τῶν ὁποίων εἶχατε; ἂν ἤθελε συμβῇ πόλεμος κατὰ τὰ 1867 γεγονὸς ὑποθετικῶν εἰς παρελθόντα χρόνον· τὸ γεγονὸς τὸ πραγματικόν, εἶναι ὅτι πόλεμος δὲν συνέβη, ὅτι Χόδερτ δὲν ἤλθεν· ἂν ἤθελεν ἔλθῃ κατὰ τὸ 1867 καὶ πυνέβαινον ὅσα κατὰ τὸ 1868, τότε εἶχατε τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς εἰπῇτε· ἐκίμετε ὅλα αὐτὰ, ἀλλ' ἰδοὺ τ' ἀποτελέσματα.

Πῶς παραδίδετε, κύριοι ὑπουργοί τοῦ 1868, τὸν τόπον, τὰς διαθέσεις τῆς Εὐρώπης; Παραδίδετε ἔχοντες καὶ ὅσα τὰ γεγονότα

κάμω. Εάν παρέβη τὸ καθήκον του ἐκεῖνο, αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος.

ΜΗΟΥΜΠΟΥΛΗΣ. Εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ φωνάξω τὸν Κ. Λομβάρδον πῶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Κύριον Βαλασόπουλον. Εἰπέτε λοιπὸν εἰς τὸν Κ. Βουλευτὴν αὐτόν, τὸν τότε κυβερνήσαντα τὸ κράτος, ὅτι πάντοτε πολεμικὸν πλοῖον εἰς πῶσαν περίστασιν καὶ πᾶσαν ἐποχὴν ὀρεῖται νὰ ᾖναι παρασκευασμένον ἐάν ᾖναι πολεμικὸν πλοῖον, καὶ ἂν διεσθύνεται ἀπὸ Κυβερνήτην καὶ ὄχι ἀπὸ Βασιμπουζούκιδος.

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἐρέθη ὡς καὶ τὰς ἑλλεν, δὲν ἐρέθη ὡς ἀξιωματικὸς.

ΜΗΟΥΜΠΟΥΛΗΣ. Τί ἐκράτε λοιπὸν εἰς τὸν πλοίαρχον, ὁ ὁποῖος παρέλειπε τὸ καθήκον του;

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἦτο καιρὸς τότε.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Παύω τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κ. Σαρίπολου, διότι τὸ ἀρνείται ὁ Κ. Βαλασόπουλος, ἐπιφυλάσσομαι ὅμως ὅταν ἐπιστρέψῃ νὰ τοῦ ζητήσω ἢ νὰ εἴπῃ δημοσίᾳ ὅτι δὲν εἶτε τὴν ἀλήθειαν, ἢ νὰ τὸ ἐσθιάσῃ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, καθὼς μοι προσέθετε, ὅτι ἐνκεν τοῦτου ἔχρησεν ὁ Σαρίπολος καὶ εἶπεν εἰς τὸν Κύριον Βούλγαρον εἰς τὴν ξυρὰν καὶ ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν, ἀλλὰ κατὰ θάλασσαν τί ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν; Μ' ἐκτόπισε, λέγει ὁ Κ. Σαρίπολος, εἰς τὸν ὅμον, καὶ μ' εἶπε ἐντὸς 10 ἐντὸς 12 τὸ πάλυ ἡμερῶν θὰ ἔχωμεν 10 ἢ 12 θωρακωτά.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν εἶναι ἀληθές.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν ἡμπορεῖτε ὅμως ν' ἀρνηθῆτε τοῦτο, ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας μᾶς ἐτάζατε πανταχόθεν, ὅτι θὰ ἔλθουν πλοῖα Δανικά.

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Τῶν τριῶν τὰ λόγια φέρετε ἐδῶ;

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν ἦσαν πράγματα τῶν τριῶν, ἐμὲ μὲν ἐδειξαν τηλεγράφημα ἐκ Πατρῶν, ὅτι τὰ Δανικά ἐβασαν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ὅταν ὑπῆγον μὲ τὸ αἰμοκίνητον καὶ δὲν τὰ εἶδον μείπον, δὲν ἦλθον εἰς Πειραιᾶ; Ἐκεῖ ἐτηλεγραφεύσαν ὅτι ἦλθον εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐμᾶς ἐδῶ ἐτηλεγραφεύσαν ἐπειθεὶς ὅτι εἶναι εἰς τὰς Πάτρας (*Εἰληρῶν*). Δὲν ἡμπορεῖτε ν' ἀρνηθῆτε τοῦτο, ὅτι ἐνῶ συνεδρίαζεν ἡ διασκεψὶς εἰς Παρισίους ἀρήτατε τὸν πρέσβυν ἐκεῖ τῆς Ἑλλάδος χωρὶς ὁδηγίας; πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐστὶ περισσότερον ἡρότις τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι ἐβλαπτον, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐβουλεύοντο ν' ἀπορκαίσουν τὴν τύχην μας, ἡ μικρὰ Ἑλλὰς τὰς περιέπαίξε· καὶ ὁ πρεσβευτὴς δὲν παρουσιάσθη παρὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὴν προστάλιναν νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ συνδιασκεψίᾳ διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ μέρος ἀπὸ δὲν ἔχει ψῆφον ἀποφασιστικὴν. (Καλὰ ἐκράτε νὰ μὴ τὸ ἐπιτρέψατε, ἀπὸ δὲν εἶχε ψῆφον ἰσοτίμου τῇ Τουρκίᾳ), ἀλλὰ διατί δὲν ἐθέτατε τὰς δυνάμεις ἐν καλῇ πίστει, ἀλλ' ἀρήτατε τὸν πρεσβευτὴν σας ἀνευ ὁδηγίων καὶ μολοντοῦτο ἤθελατε νὰ ἀπατήσητε τοὺς Ἑυρωπαίους ὅτι εἴθετοι εἰς πόλεμον καὶ ὅτι θὰ διαχθῆτε τὸν πόλεμον;

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Διότι ἐμπόδιζον τὰ τηλεγραφήματα ἀπὸ τῆς Τουρκίας νὰ διαστρέφωμεν τὰ πράγματα.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Καὶ ἔνα χρόνον προετοιμάζεσθε καὶ ἤθελατε νὰ μᾶς δεῖξατε πρὸ ὀλίγου ὅτι προετοιμάζεσθε σκοπιμώτερον. Καὶ τί λέγω ἔνα χρόνον; καιρὸν; καίτοι διὰ τῶν ἐπιστῶν ἐγγράφων σας εἶπατε ὅτι ἀπὸ τὸν Αὐγούστου ἴδατε καταφανέστατα ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε ἀπόφασιν νὰ προβῇ μέχρι πόλεμον, ὅμως δὲν εἶχατε τακτοποιήσῃ οὕτε τοὺς τηλεγράφους! Ἀπὸ τὸν Αὐγούστου ἤξευρατε ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε ἀπόφασιν νὰ προβῇ μέχρι πόλεμον καὶ σήμερον παραπονείσθε ἐναντίον τοῦ πλοίαρχου τοῦ αἰματοδρόμου, ὅτι δὲν εἶχε μπαρῶντι ὁ αἰματοδρόμος! Καὶ ἀπὸ τὸν Αὐγούστου μέχρι τὸν Ἰανουάριον τί ἐκράτε ὁ ὑπουργὸς σας; Ἦθελε νὰ μὴ ὑπογράψῃ τὸ πρωτόκολλον ὁ κ. Βούλγαρος, διότι λέγει ἤλπιε μᾶς εἶπον ὅτι θὰ μεταλλάξωσιν αἱ διατάξεις τοῦ Ἡ Κυβερνήσεως ἐσθαιὼς θὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς δώσῃ διαταρῆς περὶ τούτου, λέγω ἡ Κυβερνήσεως, καθὼς ἐγὼ ὡς ἰδιώτης δὲν ἡμποροῦ

νὰ ἤξευρα κατὰ πόσον μετατράπηκεν ἀπὸ τοῦ 1867 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 69 αἱ διαθέσεις τῶν Ἑυρωπαϊκῶν δυνάμεων. Εάν ἀναλογισθῶ τὰς διαθέσεις τῆς Ἑυρώπης καθὼς τὰς ἐγκαταλείψαμεν ὅταν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἐξήλθωμεν, λέγω, ὅτι ὄχι τροποποιήσεις πρωτοκόλλου, ἀλλ' οὕτε πρωτόκολλον συνετάσσεται, οὕτε Χόλμπερτ εἰς τὴν Σύρον δὲν ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἔλθῃ. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ μὴ ἦτο ἡ Ἑυρώπη σύμφωνος ὅλη ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ 1867, ἐνδέχεται νὰ ἦσαν δύο ἢ τρεῖς δυνάμεις ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνδέχεται νὰ εἶχον ἐλπίδας ὅπως διατηρήσωμεν τὴν ἐθνικὴν τιμὴν μας. Αἱ Κυβερνήσεις ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἂς ἔλθουν νὰ μᾶς τὸ διαταρῶσιν. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ 1868 μᾶς ῥίπτει τοῦτο ἐνώπιόν μας καὶ εἶδατε πόσον ἐπέμεινε εἰς τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνος εἶχε τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἐάν ταχὺν δὲν ὑπεγράφετο τὸ πρωτόκολλον πόλεμος δὲν ἤθελεν ἔλθῃ καὶ τὸ πρωτόκολλον ἤθελε μετατραπῇ. Περιμένοντες ἀπὸ σᾶς νὰ φωνασκώμεν καὶ σᾶς δίδωμεν πληρεστάτην πίστιν καὶ εὐμεθεῖς βέβαιον ὅτι θὰ μᾶς εἴπατε ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Γνωρίζομεν τὸν πατριωτισμὸν σας, εὐμεθεῖς βέβαιον, ὅτι ἐάν ἀπὸ ὑπογράψατε τὸ πρωτόκολλον ἀπικαλύφθησαν ἐνώπιόν σας γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπέλθῃ πόλεμος, ἐάν δὲν ὑπεγράφατε, θέλατε τὸ εἰπεῖτε, καὶ θέλατε εἰπεῖν μὴ καταδικάζετε τὸν κ. Βούλγαρον, καταδικάζετε ἡμᾶς. Ἀλλ' ἐν τούτοις πρέπει νὰ σκεφθῇ ἡ Βουλὴ, πρέπει νὰ φράξῃ τὰ ὅσα πρὸς ἐκεῖνους εἰ ὁποῖοι εἶτε διὰ τὴν μίαν, εἶτε διὰ τὴν ἄλλην αἰτίαν προσπαθοῦν νὰ μᾶς δεῖξουν, ὅτι πρέπει νὰ λησμονώμεν τὰ παρελθόντα καὶ ὅτι καιρὸς συνδιαλλαγῆς ὑπάρχει, καὶ ὅτι (καθὼς εἶπεν ὁ Κ. Βαλασόπουλος) ἀλλοίμονον εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἂν δὲν ἔχει κόμματα καὶ κομματάρχους εἰ ὁποῖοι νὰ ἐσθύνονται ἀλλήλους. Δὲν συνεπληρώθη ὅμως ἀκόμη τὸ ἔτος Κ. Βαλασόπουλος καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἐλέγχει, ὅταν ὁ Κομμουνοδότης ἦτο πολυορκιμένος εἰς τὴν Ζακύνταν, ὅταν ὁ Λομβάρδος καὶ ἡ Ζακύνθος ἀπικαλύφθησαν, ὅταν ὁ Χρητιστὴς ἐπέτατο ἀπ' ἐδῶ. Ἡμεῖς δὲν ζητοῦμεν νὰ σᾶς καταδιώξωμεν τοιοιτοτρόπως, ἀλλὰ ζητοῦμεν εὐθύνην ἐνώπιον τῶν μεγάλων, τῶν τραγικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ἐνώπιόν μας· τὸ ἐν μέρος τοῦλάχιστον τὸ ἀνεγνωρίσατε καὶ ἡμεῖς ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου καταστράφη. Περιμένον ν' ἀκούσω τὴν ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ μείνατε βέβαιοι, ὅτι τότε θὰ κρίνω λησμονῶ ποῖος ὁ Βούλγαρος καὶ ποῖος ὁ Ζακύνθος λησμονῶ ἐάν ὁ Βούλγαρος μὴ κατέτριψε καὶ ὁ Ζακύνθος ἐπροστάτωσε τὰ δίκαια ἐμοῦ καὶ ἄλλων ὡς τὰ ἐπροστάτωσε, μείνατε βέβαιοι, ὅτι ἐάν ἐκ τῆς συζήτησεως ἐσθαιωθῇ, ὅτι ἐάν δὲ ὑπεγράφετο τὸ πρωτόκολλον πόλεμος δὲν ἤθελεν ἐπέλθῃ καὶ τὸ πρωτόκολλον ἤθελε τροποποιηθῇ, τότε συντάττομαι μετὰ τοῦ Κ. Βούλγαρος ἄλλως θέλω τὸν καταδικάσῃ. Καὶ προφυλαχθῆτε ἀπὸ τοῦ νὰ δώσητε πέρασιν εἰς αὐτὸν τὸν λογαριασμόν. Μεγαλειτέρα προδοσία τῆς Ἑλλάδος, μεγαλειτέρα προσβολὴ τῆς τιμῆς τῆς δὲν συνίθε παρὰ εἰς τὰ 1868. Τίς ὁ ἐνοχός; ὀρεῖλομεν νὰ τὸν εὐρωμεν, ὀρεῖλομεν νὰ τὸν δικάσωμεν καὶ καταδικάσωμεν. (Εὐγε, εὐγε χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).

ΒΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Εἰπὼ εἶπον, ὅτι πολλάκις τὰ ἔθνη ἀντὶ μιᾶς ἀτιμωτικῆς εἰρήνης, προτιμῶσιν ἕνα πόλεμον, δὲν τὸ ἐρήμονα εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν.

ΠΟΛΛΟΙ. Αὖριον.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Αὖτις ἡ Συνεδρίασις.

(Ὡρὰ 2 πρὸς 10 μ. μ.)

τικά μέσα, τα οποία οὐκ ἀφῆκαμεν καὶ διὰ τὰ ὅποια ὡς ἀντιπολί-
τευσις μᾶς ἐπικρίνατε τοσοῦτον ἀπ' αὐτῆς μέχρι τοῦ σὺν ἔξεν-
τλήσατε καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχον ἀποταμιευμένον δι' εἰδικῆς ἀνάγκης.
Ἐξεντλήσατε δὲ δὲν ἀπατώμεν τὸ ταμίον τῆς οὐδοσίας καὶ
τὰ ἄλλα ταμίαι· μᾶς ἐπιβαρύνετε μὲν χάρις νόον καί πορὶ τοῖς
ἄλλοις κατεκλονήσατε τὰς θέσεις τῆς οἰκονομικῆς πίστεως ἐν
τῷ τόπῳ, χωρὶς καὶ νὰ τὰς καλλιεργήσῃτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ,
εἰσπλέοντες εἰς τὰ δύο τραπεζικὰ καταστήματα, τὰ ὅποια ὑ-
πάρχουν ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τῆς θέσεως ἐκείνης ἡ ὁποία δὲν χα-
ρακτηρίζεται οὐδ' ἐδικαιολογεῖται ἀπὸ τίποτε.

ΚΟΡΙΖΗΣ. Τὴν ναυτιλίαν δὲν τὴν λήγει, ὅπου τὴν κατέ-
στρεψαν;

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Εἰπέτε τοις ὡς ναυτικός. Τὰς διαβάσεις τῆς
Εὐρώπης πρὸς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν πρὸς Ἑλλάδα
πῶς τὰς παρεδώκατε; Τὸ πρῶτον ὅσον περὶ τοῦ ὁποίου οἱ
ἴδιοι πρὸ ὀλίγου ἐλέγετε, ὅτι κατίστρεψε καὶ τὰ συμφέροντα
καὶ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρωτόκαλλον ἐκείνο τὸ μαρτυ-
ρεῖ. Καὶ τὴν Κρήτην; Ποῦ εἶναι ἡ Κρήτη; Ποῦ εἶναι τὰ Κρη-
τικὰ γυναικόπαιδα; Κρητικὸν ζήτημα δὲν ταράττει πλέον τοὺς
κύκλους τῆς διπλωματίας, δὲν διεγείρει πλέον παλμούς εἰς τὰς
καρδίας τὰς Ἑλληνικὰς. Τα ἔργα, τὰ ὀφρὰν γυναικόπαιδα δὲν
οὐκ ἐκλιθεῖσιν πλέον διὰ νὰ τὰ ἐνδύσῃτε καὶ νὰ τὰ θηψήτε·
ἀπῆλθον, οὐτ' ἔχετε ἀνάγκην νὰ τὰ παραζητεῖτε τὴν νόστα εἰς
τὴν κλίνην τῆς ἐξορίας των μὲ τὸν κρότον τῶν βοάων τῶν
ἀστυνομικῶν σας ὀργάνων (αὐγε, εἴγε· χειροκροτήματα) ὅπως
τὰ φορτώσωσιν εἰς τὰ κάρτα, ὅ,τι νὰ τὰ μεταφέρωσι πρὸς;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Δὲν πρέπει νὰ ἀτακτῇτε, κύριοι, δὲν εὐρισκό-
μαθα εἰς θέατρον.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Αἰὶ νὰ τὰ μεταφέρωσι, ὅπως ὑποστήσῃ τὸ
φρικωδέστερον μαρτύριον τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἡ ὁποία ἐπι-
τῶν τάφων τῶν πατέρων, τῶν ἀδελφῶν, τῶν συζύγων, αἰσθί-
νεται, ὅτι εἰς μάτην προσεφῆθη καὶ ἡ νῆα αὐτῆς θυσία ὑπὲρ τῆς
ἀπελευθερώσεως τῆς ἑλίνης πατρίδος. Δὲν θρηνηθεῖ μόνον τῶν τῶν
ἔργων, τὰ ἐγκατατελειωμένα ἐκείνα· θρηνεῖ καὶ τῶν πᾶσα
Ἑλληνικῇ καρδίᾳ, θρηνεῖ πρὸ πάντων ὁ αὐτοῦς ὡς αὐτὰ αὐτοῖς
τόπος, ὅστις ἤλπιζεν, ἀπὸ ἐπὶ δυνάμει τὰ ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγ-
κάλας τοῦ καὶ τὰ περιέβαλεν, ἤλπιζε ἀντὶ νὰ θρηνῇ σήμερον
μαζὶ τῶν νὰ συντορεύῃ μαζὶ τῶν τὴν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας
των. Αὐτὸν ὑπάρχει θεία δικαιοσύνη καὶ ὑπάρξει, ἡ νῆα αὐτὴ
ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας θυσία δὲ θάλασσῃ, μὰ τοῖς ἱεροῖς
τάφοις τοῖς ὁποίοις ὅλον ἐν καταδράγοντι τὰ ἔργα ἐκείνα ὄντα
μὲ τὰ δάκρυά των, δὲν θὰ χαθῇ μὴ τὸ μαῶρον τὸ βούχον, τὸ
ὁποῖον σκεπάζει τὸ αἷμα τῆς Κρήτης.

Ἦσαν ὅλα αὐτὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς τοῦ 1868 τῆς
τε ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς; Θέλετε νὰ σὲ τὸ ἀποδείξω; τὸ
αἰσθάνεσθε, ἀλλὰ δὲν τὸ δηλολογεῖτε· περισσότερον ἔβλεπε οὐκ
τιμῆσαι καὶ ἐγὼ καὶ πῶς εἶναι, ἐκ' ἐλέγετε, ἡμέτεροι μὲν, ἐ-
σφάλαμεν, ἡπατήθημεν. Αὐτὰ νὰ ἐπιμένετε καὶ νὰ προσπαθῆτε
νὰ ἀναιρέσητε τὰ πράγματα· τὰ ὅποια κρίνονται ὅχι ἐν ὀνόματι
ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦ δημοσίου ὅλου, τοῦτο δὲν τὸ συλλογιζοσθε ὅτι
δὲν εἶναι συζήτηση, τοῦλάχιστον εἰλικρινὴς;

Ἐπεὶν ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, λέγει ὁ κύριος Βαλασό-
πουλος, διότι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς νῆας πᾶσα (γὰρ λέγετε)· ἐξεφρόθη
ἡ Εὐρώπη ἐναντίον μας, διότι ἡλίκῃς γνώσκει ἀπὸ ἐκείνης τὴν
ὁποίαν εἶχεν πρῶτον. Μᾶς ἐκαναπήνeste, μᾶς εὐχαρίστησε. Θέ-
λετε περισσότερον; Αὐτὰ πᾶσις ἐπανάστασις ἡ πρώτη ὑπο-
στήριξις, πᾶσις ἐπανάστασις ἡ πρώτη ἀν' οὐχὶ ἡ κυρία ἐγ-
γύησις τῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ θριάμβου τῆς εἰναι ἀπ' ἐνός ὁ ἐν
θεωσιασμός, ἀφ' ἑτέρου ἡ πίστις τὴν ὁποίαν αὐτὴ εἰς ἐκὺν τὴν φέ-
ρει. Ἐλάττωσον τὸν ἐνθουσιασμόν· μᾶς ἐπανάστασις, τὴν κα-

τέταφας· ἀφ' ἑτέρου τῆς τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχη
εἰς τὸν ἐκὺν τῆς, τὴν ἐλπίδα.

Διὰ τί παρητήθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1867; Διὰ τί διαλύθη
ἡ Βουλὴ; Ἦλθεν ἡ Βουλὴ εἰς διαφωνίαν πρὸς τὴν κυβερ-
νήσαν; Δὲν γνωρίζω πολλὰ παραδείγματα κυβερνήσεων κοι-
νοβουλευτικῶν ὑποστηρίζομένων ἀπὸ μίαν τοιαύτην πλειοψη-
ρίαν, ὡς ἐκείνην, ἡ ὁποία ὑπεστήριξε τὴν κυβέρνησιν τοῦ 1867,
καὶ ἐξαναγκασθεῖσιν νὰ παραιτηθῇ. Δὲν γνωρίζω πολλὰ πα-
ραδείγματα Βουλῶν ὑποστηρίζουσιν εἰς τὰ δυσκολώτερα, εἰς
τὰ ἀκανθώδεστερα ζητήματα, ὅλας τὰς προτάσεις τῆς κυβερ-
νήσεως τοῦ Βασιλέως, καὶ μελοντούτο νὰ διαλυθῶσιν. Διὰ τί
λοιπὴν ἐβιάσθη νὰ παραιτηθῇ ἡ κυβέρνησις ἐκείνη; διὰ τί δια-
λύθη ἡ Βουλὴ; Μᾶς τὸ εἶπεν ὁ κύριος Βαλασόπουλος, δὲν ἔχο-
μεν ἀνάγκην νὰ τὸ ἐξετάσωμεν, δὲν ἔχομεν αἰτίαν νὰ εἰπώμεν
ὅλα ἐκείνα τὰ ὅποια χεῖρται ὁ κόσμος· ὁ κ. Βαλασόπουλος μᾶς
εἶπε, διαλύθη, διότι ἡ πολιτικὴ ἡ πολιτικὴ ἔπρεπε νὰ ὑποχω-
ρήσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν τὴν ὀφρὰν, ἡ ὁποία ἤλθε νὰ ἐκ-
σφαλίσῃ τὸ ἔθνος, τὸν τόπον.

Μόνον τὸ γεγονός τῆς ἀπογομῆς τῆς κυβερνήσεως τοῦ
1867, μόνον τὸ γεγονός τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς τοῦ 1867,
ἔρκει νὰ ἀποθάρσυνῃ τὴν ἐπανάστασιν, νὰ τῆς ἀραιώσῃ τὴν πί-
στιν εἰς τὸν ἐκὺν τῆς, εἰς τὸν θριάμβόν τῆς καὶ ἡ ὄχι; εἴτε
καλῶς εἴτε κακῶς, δὲν τὸ ἐξετάζω, ἐπιστεύω ὅμως ὅτι ἡ κυ-
βέρνησις τοῦ 1867 εἶχεν ὡς σὺμβολόν τῆς τὴν ἐπανάστασιν
τῆς Κρήτης, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἔθελε θριαμβεύσει· ἡ ἔθελε πιστεῖν·
εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ἡ ἀδίκως, ὅ,τι θέλετε, ἀλλ' ἐπίστευεν ὁ
κόσμος· ὅτι ὁ κ. Βούλγαρης ἦτον ὁ κεκρηγμένος ἐγθρόνος τῆς
Κρητικῆς ἐπανάστασεως κατὰ τὸ 1867, κατὰ τὰς τότε
τῆς Βουλῆς συζητήσεις ἐπιμόως ἀντέκρουσεν, ἐπολέμησεν ὅλα
τὰ μέτρα τῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ 1867·
ἐπολέμει εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς, ἐπιστεύετο ἀπὸ τὸν κόσμον
ἀπὸ τῶν ἐπανεστῶτας, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ κ. Βούλγαρη, ὅτι
ὁ κ. Βούλγαρης ἦτον, ἀπὸ οἱ ἑθνικαὶ πατριωτισμοὶ ἔστω, ὁ κε-
κρηγμένος ἐγθρόνος τῆς ἐπανάστασεως, πράγμα· τὸ ὁποῖον τόσος
περισσότερον ἔλαβε βῆμα εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ κόσμου, ὅταν σὺν
τοῖς ἄλλοις εἶδον τὸν κ. Βούλγαρον νὰ λάβῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον
τοῦ τὸν ἀξιόλογον ἄλλως Σίμον, ἀλλὰ γνωστὸν πρὸ πολλοῦ
ὡς τὸν ἀρετικὸν ἐγθρόνον παντὸς κινήματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ,
ὡς ἄνθρωπον ἐξ εἰλικρινοῦς πεποιθέντως εἰρηνευόμενον, χλευά-
ζοντα, ἐπαίζοντα ὅχι μόνον τῇ μεγάλῃ ἰδέᾳ, ἀλλὰ καὶ
αὐτῇ τῇ ἰδέᾳ τῆς μεγάλης ἰδέας. Ἰδοὺ διὰ τί μὲν ἡκούσθη
ἡ παραιτήσις τοῦ ὑπουργείου Κομμουνδουρου καὶ ὁ σχηματισμός
τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ὅλος ὁ Ἑλληνισμός, ὅλοι οἱ ἐπανεστά-
ται ἐστράφησαν εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθωσι τί τρέχει
εἰς εἶναι; Τὴν ἰδέαν ταύτην ἔπρεπε νὰ ἐνιχρύνῃ περισσότερον,
ἡ διαλύσις τῆς Βουλῆς. Δὲν πιστεύω νὰ ἦναι ἐναντίως νὰ ἀνα-
πτύχθῃ σήμερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς διαλύσεως, δὲν πι-
στεύω νὰ ἦναι ἀνάγκη ν' ἀποκρούσῃ ὅ,τι πέμψαι ἐδῶ εἰπῶνθε,
ὅτι ὅλη ἡ διαλύσις ὡς προνομία ἡγεμονικῇ, διὰ τὰ οἰαδήποτε
ἀποτελέσματα τῆς δὲν εἰμποροῦμεν νὰ κάμωμεν λόγον. Ἐγὼ
θυμῶ τὴν διάλυσιν προνομίον πράγματι ἡγεμονικόν, ἀλλὰ
πράξιν ὑπουργικὴν, ὑπουργικωτάτην καὶ διὰ τὰς συνεπείας τῆς
εὐθύνεται τὸ ὑπουργεῖον. Τὸ σύστημα, καὶ παραιτηθῆτε κα-
λῶς, προσέξατε καλῶς, τὸ σύστημα ἀπατεῖ τὴν προσηγορε-
θὲν ὀλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου εἰς τὸ διάστημα τῆς διαλύσεως,
πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀπῆλθεν παρὰ μόνον εἰς τὸ περὶ ἀν-
τιδικτατίας, ὅτι θέλῃται αὐτὴ ἡ Βασιλικὴ προνομία νὰ μὴν
ἡμπορῇ νὰ ἐξασκηθῇ διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐνός μόνου ὑπουργοῦ,
καθὼς ἐξακολουτοῦν αἱ λοιπαὶ Βασιλικαὶ προνομίαι (διότι ὅλα
καὶ ἐξασκῶνται τὰς ὁποίας ἔχετε, κύριοι ὑπουργοί, τί ἔτιλλο εἶναι
ἡ Βασιλικαὶ προνομία;) ἀλλ' ἡ ἐλπίς νὰ ἦναι προσηγορεθὲν

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Πρώτη είναι σήμερα.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Να τυπωθῇ ἄρα, κ. πρόεδρε.

Ἐνταῦθα ἀναγνώσκειται διὰ πρώτην φοράν τὸ περί θαλάσσιον 9,000,000 γράμμων κομποσχοίνων καὶ γίνεται δεκτὸν ἂν τοῦ ἀντιγράφου.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀντίγραφοι, κ. Πρόεδρε, δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ νὰ τυπωθῇ καὶ διανεμηθῇ.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ. Ἐτυπώθη.

ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ναί, ἀλλὰ δὲν διανεμήθη.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Θὰ διανεμηθῇ σήμερα.

Ἡ ἡμερησία διάταξις εἶναι ἡ ἐξακολουθήσις τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Β. λόγου. Οἱ ἔχοντες τὸν λόγον ἐγγεγραμμένοι εἶναι Καλλιφρονᾶς, Βαλατιώπουλος, Λουβιδάδης καὶ σήμεραν ἔγγραφε ὁ κ. Μίλησις.

ΚΑΛΙΦΡΟΝΑΣ. Ἐγὼ θὰ ὁμιλήσω πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπαντήσεως· καλὸν εἶναι λοιπὸν νὰ ὁμιλήσῃ πρῶτον κανεὶς ἄλλος ἐναντίος.

ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ (Υπουργὸς Οἰκονομικῶν). (Ἀναγνώσκει).

Ἄρθρον μόνον. Κυροῦνται τὰ Β. Διατάγματα α) τὸ τῆς 14 Μαρτίου ε. ε. περί ἐλαττώσεως τοῦ εἰσχωγικοῦ τέλους τῶν εὐλομαλλίνων τσογῶν μόνον, τοῦ τουρπεῖου καὶ κινδύων καὶ β) τὸ τῆς 19 Μαΐου ε. ε. περί ἐλαττώσεως τοῦ εἰσχωγικοῦ τέλους ἀκατεργάστων δερμάτων ἀντὶ δικαιώματος ἐπιστροφῆς τινος.

Ἐν τῇ ἐκδόσει γίνεται λόγος τῶν ἀρρογιῶν, αἱ ὅποιαι ἐπροκάλισαν τὰ διατάγματα αὐτά, καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν θέλει δοθῇ πᾶσα διασάφησις.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Θὰ τυπωθῇ καὶ διανεμηθῇ. — Λοιπὸν, κ. Καλλιφρονᾶ, ὁρίστε ἀπὸ τοῦ θέματος. Προσῆλθε, κύριοι, παρακλῆθε καὶ νὰ μὴ διακόπτετε τὸν ἀγορεύοντα.

ΚΑΛΙΦΡΟΝΑΣ. Κύριοι βουλευταί, προκαλεῖται ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς συντάξεως τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Β. λόγου, διὰ νὰ κάμῃ τὸ σχέδιον καὶ σὺν τῷ ὑποβλή, ἔπραπεν, ἐκπληροῦσα τὸ καθήκον τῆς, νὰ μελετήσῃ ἀρμοδίως τὴν ἀρμοδιότητά της καὶ προβαίνουσα πρὸς τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἐπεφορτίσθη, εἰς τοῦτο καὶ μόνον νὰ περιορισθῇ, ὅχι διὰ νὰ ὑποκρίνῃ τίποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παραβῇ τὴν τάξιν, διὰ νὰ μὴ παραβῇ τὸν νόμον. Ὅλοι κύριοι, εἰ ἄνθρωποι εἰθισται, οὕτως ἔχει ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου νὰ μετῇ ἀπο συμπαιδείας καὶ ἀντιπαιδείας, ἀπὸ ὁρμῆς ἐκδικήσεως· ἀλλὰ τὸ καθήκον ἵσταται ὑπεράνω πάντων καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος προκαλῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον του, ὁρεῖται πρὸς τὸ καθήκον καὶ μόνον πρὸς τὸ καθήκον νὰ ᾔσῃ ἀφροσύμενος, διότι ἡ παράλειψις αὐτοῦ ἐβλάψεν τὴν πατρίδα, καὶ πολλάκις ἐνέμνησεν τὴν παράλειψιν αὐτὴν καὶ χθὲς ἀκόμη. Ἡ ἐπιτροπὴ σας, κύριοι, εἶχε καὶ μέλη τῆς πλειοψηφίας καὶ μέλη τῆς μειοψηφίας κατὰ τὸν κανονισμὸν. Ἐπειτα νὰ σκεφθῇ καὶ ἐκέρθη, ἐπέθεσαν αἱ δυνάμεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἀπάντησις. Εἶπεν, ἂν πρέπη, ὅπως εἴθισται καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ἀρχαιοτέρους εἰς τὰ συνταγματικά θέματα, νὰ γείῃ ἡ ἀπάντησις κατὰ παράφρασιν καὶ τῆς ἐνοίας καὶ τῶν λέξεων ἢ νὰ ἐπιτεθῇ. Εἶπομεν ὅτι δύναται ὅταν δὲν ὑπερβῇ τὰ ὅρια, ὅταν δὲν καταπατῇ δικαίωματα, μάλιστα δύναται. Εἶπομεν περὶ τῆς σκληρᾶς δοκιμασίας, ἣν ὑπέστη ἡ πατρίς, ὅτι εἰμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν μυσίαν, νὰ μὴ εἴπωμεν ὅμως ὁριστικῶς περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ παραβῆντος ὑπουργείου, διότι ὀνομάζοντες τοῦ θὰ ἐπιφέρωμεν καταδικῆν ὅχι λοιπὸν ὀρισμένως ἀλλ' ἀορίστως δυνάμεθα· διατί; διότι τὸ ὀρισμένον, κύριοι, εἶναι κατηγορία καὶ εἶναι κακὴ ἡ κατηγορία; ὅχι εἶναι ἱερὰ, ἱερωτάτη, ἀναγκαιοτάτη, ἀλλὰ νὰ γείῃ δυνάτως καὶ ὅπως δεῖ. Τοιοῦτοτρόπως, κύριοι, ἀφοῦ τὰ δίδοντα συζητήθη-

σαν, αἱ δυνάμεις πᾶσι ἐπέθεσαν, ἡ σύνταξις τῆς ἐκθέσεως ἐγένετο καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ὑπεβλήθη εἰς συζήτησιν ὑπὸ τοῦ εἰσγητοῦ, ἡ πλειοψηφία τὴν ὑπέγραψεν, ἡ δὲ μειοψηφία εἶπεν ὅτι ἐπιρρίπτειται.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. (θόρυβος).

ΚΑΛΙΦΡΟΝΑΣ. Ἐπειδὴν, ὅπως ἤκουσαν τὴν ὅλην ἀπάντησιν ἀναγνωσθεῖσαν καὶ συζητηθεῖσαν τὸ καθ' ἑκάστην, νὰ φέρωσιν τὴν ἀπάντησιν ἢ τὴν τροπολογίαν, τὴν ὅποιαν ᾔθελον, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔφερον, δὲν τὴν εἶχον. Ἐπαρουσιάσθη κατὰ τὴν ἀνάγκην, δὲν ἐδρανήθη εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἀδιέφορον. Εὐρισκόμεθα, κύριοι, τώρα ἡμεῖς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἴδωμεν, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, δυνάμεθα νὰ συνδυάσωμεν τὴν τροπολογίαν; ὅχι· διότι παραβιάζομεν τὸν νόμον, παραβιάζομεν τὴν τάξιν.

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΗΣ. Βίβαια, διότι χάνεται ὁ κόσμος.

ΚΑΛΙΦΡΟΝΑΣ. Κύριε Λομβάρδε, θὰ τὸν φτιάσετε σεις.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν ὁμίλησα ἐγὼ (γέλως).

ΤΙΝΕΣ. Ὁ Μπ. Μπουλντς.

ΚΑΛΙΦΡΟΝΑΣ. Ἐστὼ δὲ τὸν Μπουμπουλῆν καὶ διὰ πάντας ἄλλους, ὅστις κάμει τὸ ἔμνην μετὰ τὸν κ. Μπουμπουλῆν. Δυνάμεθα, κύριοι, νὰ τὸ παραδεχθῶμεν, νὰ τὸ θέσωμεν ὑπὸ τὴν ψήφον σας; ὅχι· διότι, κύριοι, ἀντίκειται εἰς τὴν τάξιν, ἀντίκειται εἰς τὸν νόμον καὶ καὶ δὲν εἴμπορεῖ νὰ ᾔσῃ ὑπέρτερος τοῦ νόμου. Καὶ ἂν, κύριοι, εἶναι μομφή, τὴν ὅποιαν οἱ ἔχθροί τοῦ πολιτεύματος μᾶς ἀποδίδουσιν, εἶναι ὅτι τὸ ἡμέτερον πολίτευμα ὃν τὸ μᾶλλον φιλελεύθερον τῶν πολιτευμάτων τῆς οἰκουμένης δὲν ἀσφαλίξει τὰ δικαιώματα, τὴν τάξιν καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ φιλελεύθερου θαυμάζεται ἀπὸ δὲ τοῦς διαποτικῶς καὶ προνομιακῶς κατακρίνεται, ὑποβλέπεται, ὅτι εἶναι ἐν συντάγματι, τὸ ὅποιον παραλύνει, εἶναι ἐν πολίτευμα τὸ ὅποιον δὲν ἐξασφαλίξει τὰ δίκαια τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Καὶ θαρροῖς εἶναι, κύριοι, ἡ κατηγορία καὶ πολλοὺς ἀπεπλάνησε καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμυγενεῖς, ὅτι δὲν ἀσφαλίξει τὰ δίκαια ἐκάστου, δὲν ἀσφαλίξει τὴν τάξιν καὶ θέλατε, κύριοι, σεις, τίτινες πρέπει νὰ δώσατε τὸ παράδειγμα διὰ πράξεων βετῶν, αὐταποδείκτων, νὰ βεβαιώσατε τοῦτο; νὰ ὑπερβῇτε τὰ ὅρια τὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὸ πολίτευμα; Κύριοι, τὸ πολίτευμα, ὡς φιλελεύθερον, ἔχει πλατύτερα ὅρια· ἐντὸς αὐτῶν ἐξασκοῦνται ὅλα τὰ δικαιώματα, πληροῦνται ὅλα αἱ ἀνάγκαι, ὅλα αἱ ἀπαιτήσεις καὶ ἰδιοτροπίαι ἐνὸς ἐκάστου, ἀλλὰ καὶ ὑποβάλλονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν.

Τί εἶναι, κύριοι, ἡ παράγραφος, τὴν ὅποιαν σὺ ἔφερες εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ἡμετέρας ἀπαντήσεως; ἀναγνώσατέ την· εἶναι πλήρης κατηγορία. Ἐπαλαμβάνω, ἡ κατηγορία εἶναι κακὴ; ὅχι καλλίστη, ἀναγκαία, ἱερὰ, ὅταν πρέπη καὶ ὅπως πρέπει· ἀλλὰ τὸ νὰ ἀπειθῆσθε, κύριοι, εἰς τὴν ἀνώτατον ἀρχοντα, καὶ ζητῆτε τὸν ἀνώτατον ἀρχοντα νὰ τὸν καταστήσῃ κριτὴν, δικαστὴν, δεσπότην ἀπόλυτον, ποῦ ἀγαστε, κύριοι, τὸ πολίτευμα; (θόρυβος). Καὶ ἡμεῖς χθὲς ἐλέγατε ἡ ἀπορρόφησις τῆς ἐξουσίας, τὴν ὅποιαν ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωμανοῦ εἶχεν, ἐβλάψεν καὶ δικτὶ; διότι τοιαῦτα περιστατικὰ τὴν ἐπροκάλεσαν καὶ τοιαῦτα περιστατικὰ τὴν ἔφερον. Ἡ ἀντιπολίτευσις τότε ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἐξουσία, καταστρέφει διὰ τῆς ἐξουσίας τὴν ἐξουσίαν, διότι δοθεὶς τοῦ φίλου τῆς καὶ τοῦς κάμει ἐχθρούς, διὰ ταῦτα ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, πρέπει νὰ φυλάξῃ τὰ δικαιώματά της· ἄλλοι ἐξερματίζοντο αὐτὴ καὶ ἔλεγον εἰς τὸν ἡγεμόνα, ὅπως ἔκα-

μένον τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως ἀπὸ ὅλων τῶν ὑπουργῶν, ὅπως ὅλον τὸ ὑπουργεῖον φέρῃ τὴν εὐθύνην, ὅπως ἐάν ἀντισταθῶν ἓνας ἢ δύο ὑπουργοὶ νὰ μὴ ἔμπορῃ νὰ ἐκδοθῇ διάταγμα τῆς διαλύσεως.

Τὸν κλονισμὸν λοιπὸν λέγει τῆς πίστεως τῆς ἐπα-κατάσεως εἰς ἐαυτὴν τὸν ἔφερε περισσότερον ἢ ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ Κ. Βούλγαρη ἐν τῷ ὑπουργείῳ διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Καὶ γνωρίζομεν, κύριοι, ὅτι τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς ὁ Κ. Βούλγαρης τὴν ἐξήγαγε πρὸ ἐνὸς ἔτους, τὴν ἐξήγαγε καὶ ὅταν πρῶτον τὸ 1868 προσεκληθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἔνεκα τούτου ἀπέ-τυχε τότε εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς δὲν ἔχει νὰ κάμῃ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' εἶναι πρᾶξις ὑπουργικῆς τῆς ὁποίας τὴν εὐθύνην φέρει τὸ ἐκδόσαν τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως ὑπουργεῖον.

Διατί διελύθη ἡ Βουλὴ τῆς πρώτης περιόδου; δὲν ἔτο αὐτὴ μία Βουλὴ ἡ ὁποία εἶχε ὑποστηρίξει καὶ μετὰ μίαν ἀποκρίσιν ἐπιμονὴν τὸν Κ. Βούλγαρη, ἡ ὁποία εἶχε καταψηφίσαι δις τὸν κύριον Κουμουνοῦρον χάριν τοῦ Κ. Βούλγαρη; Ἐννομεῖται μετὰ τὸν Κ. Κουμουνοῦρον ἡ Βουλὴ ἐκείνη μόνον καὶ μόνον καθ' ὅσον ἀπέδωκε τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ ἐνώπιον τῆς γενικῆς ταύτης ἰδέας ἔφησε κάθε ἄλλο ζήτημα κατὰ μέρος, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ μετὰ τὸν Κ. Κουμουνοῦρον, καὶ ὑποστήριξε τὴν κυβέρνησιν τοῦ 1867 μετὰ μίαν τόσῃν μεγάλῃν πλειοψηρίαν. Πρὸς τί νὰ προῆλθῃ εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς ταύτης τὸ ὑπουργεῖον τοῦ 1868; κατὰ τί ἤθελε διαφωνῆσαι μετὰ αὐτὴν τὴν Βουλὴν; διὰ μέτρα διοικητικὰ, ἐσωτερικὰ; Ἐκεῖ μέσα εὐρίσκειν ὅλους τοὺς παλαιούς συντρόφους τοῦ Κ. Βούλγαρη, οἱ ὅποιοι τὸν ὑποστήριξαν προηγουμένως καὶ δις καταψήφισαν τὸν Κ. Κουμουνοῦρον συμφωνήσαντες μόνον μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν. Συνεμερίζετο ὁ Κ. Βούλγαρης τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἐπανάστασεως τῆς Κρήτης; Ἡ Βουλὴ κατὰ δύο περιόδους εἶχε ἐκφρασθῇ ἐπιμονῶς διὰ τοῦτο. Διατί διαλύεται ἡ Βουλὴ; διὰ τί ἄλλο ζήτημα εἰμὲν διὰ τὸ τῆς ἐπανάστασεως; Ἰδοὺ πῶς ἐσαφῆθη ὁ ἐπανάστατης, ὁ ἑλληνισμός, ἰδοὺ ἡ ἀποθάρρυνσις τῆς ἐπανάστασεως καὶ ὁ κλονισμὸς τῆς πίστεως τῆς ὑπὲρ τοῦ θριάμβου της.

ἔχει εὐθύνας λοιπὸν νὰ δώσῃ τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη διὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς ἐκείνης, ὅχι μόνον διὰ τὴν παραδίξιον τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς, διότι ἐκωδόντη-σεν αὐτὸν προϋπολογισμοῦ αὐτοῦ φορολογικῶν νόμων, ἀλλ' ἔχει νὰ δώσῃ εὐθύνας καθότι διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἐκείνης ἔδωκε τὸ πρῶτον θανάσιμον κτύπημα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης. Ὅλοι οἱ γνωρίζοντες καὶ μελετήσαντες τοὺς νόμους τῶν ἐπανάστασεων, καὶ πολλὰ βιβλία ἐμελέτησεν ὁ Κ. Βούλγαρης ἐμελέτησεν ὅμως περισσότερον τοὺς νόμους τῶν ἐπανά-στασεων, ὅλοι λέγου ὡς ἤκουσαν τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Κουμουνοῦρου, τὴν ἔλαυνεν τοῦ Βούλγαρη καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, εἶπον ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος, ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις ἐτάφη.

Ἀλλὰ δὲν ἐπενήργησε καὶ ὁλικῶς ἡ διάλυσίς τῆς Βουλῆς κατὰ τῆς ἐπανάστασεως; διὰ τῆς ἀφαίρεσεως τῶν μέσων τῶν ὁλικῶν τῆς ὑπάρξεώς της; γνωρίζομεν, κύριοι, τὰς ἐργασίας τῶν ὑπουργῶν μας πῶς γίνονται δὲν γίνονται οὔτε αὐταὶ κατὰ τὸν τρόπον τὸν Ἀγγλικόν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ ἀρμόδιος ὑπουργὸς δίδει διατάγας γενικὰς διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ὑπερσίαν καὶ καταγίνεται ἑπειτα εἰς τὰ γενικὰ συμπερόντα τοῦ κράτους; γνωρίζομεν ὅμως ἐδῶ ὅτι ἡ ἐργασία τῶν ὑπουργῶν μας εἶναι ἡ πλείστη μηχανικὴ, ὅτι ὁ ὑπουργὸς ἐπιβλέπει καὶ θὰ ἐνεργῇ τὰ πάντα. Καὶ γνωρίζετε ὅτι ὅχι μόνον ὁ Κ. Βούλγαρης, εἰς τοῦτο δὲν θέλω νὰ τὸν ἐνοχοποιήσω, τὸν ἐνοχοποιῶ διὰ τὴν διάλυσιν αὐτὴν, ὅχι ὁ Κ. Βούλγαρης ἀλλ' οἰομένητε ὑπουργός,

καὶ ἂν ἦτο, ὅσον ἐνθουσιασμένος καὶ ἂν ἦτον ὑπὲρ τῆς Κρητι-κῆς ἐπανάστασεως, ἔχων ἐνώπιόν του τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς καὶ προετοιμασίαν ἐκλογῶν, οὔτε καὶ πρὸς διασκέδασιν δὲν θὰ εἶχε καιρὸν νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς ἐπανάστασεως τῆς Κρήτης. Καὶ ἂν τοῦτο κληθεῖται διὰ πάντα ὑπουργὸν πολὺ περισσότερον μὴ τὴν ἀληθινὰν διὰ τὸν Κ. Βούλγαρη, καὶ θὰ εἴη τὸ ἀποδείξω μετ' ἐν παραδείγματι. Εἶχον τελειώσει αἱ ἐκλογαί, εἶχον τελειώσει αἱ ἐξελέγξεις, εἶχε ἐκπορεύσει ὑπὲρ ἐαυτῶν τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ ὁ Κ. Βούλγαρης, εἶχε καὶ τι περισσότερον εἶχον φερθεῖ τὰ ἑκτακτα μέτρα τὰ 100,000,000 καὶ ὅλα τὰ ἄλλα· οὔτε Βουλὴν εἶχε πλέον ἐνώπιόν του οὔτε φόβον περὶ ἐκφυγμένου τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἤξεύρετε τὰς ἡμέρας καθ' ἃς ἐξηγή-θησαν τὰ 100 ἑκατομμύρια δάνειον, καθ' ἣν διατάσσοντο ἑκ-τακτοὶ στρατολογίαι, καθ' ἃς ὁ Χόδερ ἦτο εἰς Σύρον, ἤξεύρετε περὶ τίνος ἐσκέπτετο ὁ Κ. Βούλγαρης ἐν τῇ γραφείῳ τοῦ ὑπουργείου του; περὶ ἐκλογῆς! δὲν ἐσκέπτετο πλέον περὶ Χα-τζί Μιχαὴλ ἢ Κόρακα ἢ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ φίλου μας Κ. Μή-του, ἀλλ' ἤθελε ἀρῆσαι τὰ κόκαλά του εἰς Κρήτην ἢ ἤθελεν ἐπα-νέλθαι ὅπως; ἀλλ' ἐσκέπτετο περὶ Χόδερ, περὶ Σύρου, περὶ ἐλευθέρων Ἑλλήνων, καὶ τὴν 24 Δεκεμβρίου ζητεῖ ὁ πρωθυπου-ργὸς οὗτοι καὶ λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ τὴν ὑπο-γραφὴν τοῦ διὰ Β. διατάγματος διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσκαλεί-το (ἐνῷ ὁ Χόδερ ἦτο εἰς τὴν Σύρον) τὸ ἐπαρχιακὸν συμβού-λιον τῆς νήσου Ζακύνθου νὰ προῆλθῃ εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς πό-λεως ἀπὸ τῆς ἐξουχίης καὶ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς πόλεως! Καὶ ἔλαμνεν αὐτὰ ἐνῷ ὁ Χόδερ εἰς Σύρον διατί; διὰ νὰ ἡμ-πορῇ, κατὰ τὴν ἰδέαν του, δι' αὐτῶν τῶν μέσων νὰ ἀποκλεί-σῃ τὸν Λομβάρδον καὶ τοὺς φίλους του διὰ τὴν μέλλουσαν συνόδον! ἐάν τότε ἀπέναντι τὸν Χόδερ, ἀπέναντι ὅλων αὐ-τῶν τῶν μεγάλων κινδύνων τῆς πατρίδος μίαν μόνον ἰδέαν εἶ-χε ἐνώπιόν του τὴν τῆς Ζακύνθου καὶ τοῦ Λομβάρδου, στο-χάζεσθε ὅτι εἶχε καιρὸν νὰ σκεφθῇ ἢ νὰ συλλογισθῇ περὶ Κρή-της περὶ Χατζί Μιχαὴλ καὶ Ἀντωνίου Μήτου καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἔβλεπε μόνον τὴν Ζακύνθον καὶ τὸν Λομβάρδον, ἀλλὰ καὶ τὴν Μισσηνὴν μετὰ τὸν Κουμουνοῦρον, τὴν Ὀλυμπίαν μετὰ τὸν Χριστόπουλον, τὴν Βόνιτσαν μετὰ τὸν Γρίβαν, τὸ Μισολόγγι μετὰ τὸν Τρικούρη, τὴν Παρνασσίδαν μετὰ τὸν Κεχαγιάν, τὴν Ἑρμιονίδαν μετὰ τὸν Μιλησίαν, τὴν Τριφυλίαν μετὰ τὸν Σωτηρόπουλον, ὅλας τέλος τὰς ἐκλογὰς ἐνώπιόν του; Τρεῖς μῆνας καθ' ὅς διεξήχθησαν αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι τῶν ἐκλογῶν, δύο μῆνας τοὺς ὁποίους καταπλάσσειν εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς ἐξελέγξεως ὅπως ἠμπορῇ νὰ σχηματίσῃ τὴν Βουλὴν καθὼς ἐπιθυμῇ, στοχάζε-σθε ὅτι ἠμποροῦσε νὰ σκεφθῇ εἰς ἄλλο καὶ δὲν τὸν κατακρίνω διὰ τοῦτο, ἦτο ἡ θέσις του καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐνεργεῖν τοῦ ἐγκα-τάλλου τοῦ Κ. Βούλγαρη. . . .

ΚΟΡΙΤΖΗΣ. Διὰ τὴν Σύρον δὲν εἶπατε τίποτε.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Εὐχαριστῶ. διὰ τὴν ἐνθύμισιν τόρῃ θὰ ἔλθω. Ἰδοὺ λοιπὸν πάντα μνημὸν κυβερνητικὴ ἐνέργεια ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν, διὰ μόνον τὸ γεγονὸς τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς καὶ τῶν ἐξελέγξεων ἰδοὺ πάντα μνημὸν ἐργασίας ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέρ-γειαν ἔνεκα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου γεγονότος διότι μὰ τὸ ναί, (τὸ ἐνθυμασθε ὅλοι ὅσοι εὐρεθήμεν ὑπὸ τὸ καταθλιπτικὸν ἐκείνο σύστημα τοῦ Κ. Βούλγαρη, ἀποταίνομαι εἰς οἰονδήποτε ἀπὸ σῆς καὶ ἂς μετὰ διαφύσῃ) ὅλον τὸ διάστημα ἐκείνο τίς ἐσκέπτε-το ἄλλο εἰμὲν ἢ θὰ ἀνάψῃ ἢ ὅχι πυρκαϊὰ εἰς τὸν τόπον του; τίς ἐσκέπτετο διὰ Κρητικὰ; ἦτο τὸ ἀναπόφευκτον ἀποτέλε-σμα τῶν πραγμάτων, καὶ πάντα μνημὸν ἀφαιρέσεως ἐνεργείας καὶ βοηθείας ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἦρκε νὰ καταστρέφῃ ὅχι μόνον τὴν Κρητικὴν ἀλλὰ πᾶσαν ἄλλην ἐπανάστασιν.

παιδεία τῆς ἐπιτροπῆς νὰ ὑπηρεθῇ, ὡς ἔχει, τὸ σχέδιον, δὲ συντάχθῃ κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν τρόπον, καὶ εἶναι ἀπλὴ παραφρασίς τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ ὑπουργείου. Δὲν πιστεύω ὅτι ἡμμετεῖς νὰ ὑποστηρίξητε αὐτὴν ἡ ἰδέα· οἱ βουλευταὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ μὲν ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ἐναρκτηρίου λόγους τοῦ ὑπουργείου, παραφράζοντες αὐτούς· ἀλλ' οἱ εὐτυχεῖς ἐκείνοι βουλευταὶ τοῦ εὐτυχοῦς ἐκείνου τόπου ἀκούσαντες τὸν ἐναρκτηρίου λόγον ἀπὸ τοῦ στόματός τῶν ὑπουργῶν τῶν, δὲν ἀκούσαν ἄλλο εἰμὴ περὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀγγλίας καὶ περὶ τῆς δωδεκάτης αὐτῆς, κανονίζοντες διὰ τῆς ψήφου τῆς τύχης τοῦ κόσμου. Οἱ κύριοι ὅμως, οἱ ὅποιοι προτείνουσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ οἱ ὅποιοι γνωρίζουσι καλλίτερα τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, γνωρίζουσιν ὅτι, εἰς τὰς παραλλοθούσας Ἀγγλικὰς ἐποχάς, ὅσας ἐπράξετο περὶ παραδοξίας τῶν δικαιοματίων τῆς ἀντιπροσωπίας καὶ τοῦ τόπου, ὅσας ἀνὰ ἑλαιο ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἐθνικὴ συμφορὰ, ὁ λόγος τῆς Βουλῆς δὲν ἦτο παραφρασίς τοῦ λόγου τοῦ ὑπουργείου· ἡ Βουλὴ ἀφῆκεν ἐλευθερίαν τὸν νοῦν τῆς, τὰ αἰσθηματικά της, τὰς ἰδέας της τὰς ἀπαντήσεις της, καὶ ἂν, κύριοι, σήμερον ἐπύρχατο ἐθνικὴ τις συμφορὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ἂν ἡ Βουλὴ ἐκείνη ἤθελεν ἰδιωτικὰ παραδικάζουσα τὰ δικαιώματα τῆς ἀντιπροσωπίας τοῦ τόπου, νομίζετε ὅτι ἡ Βουλὴ τῆς Ἀγγλίας ἤθελε περιορισθῇ εἰς παραφράσεις τοῦ λόγου τοῦ ὑπουργείου; καὶ νομίζετε ἂν ἐπαίτα ἀφ' ὅσας εἶδμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας κατὰ τὸ 1868, ἐννοῶ τὰς μεγάλους παραδοξίας τῶν πολιτικῶν μας δικαιοματίων, καὶ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν, τὴν ὅποιαν μᾶς ἀναγγέλλει ὁ λόγος τοῦ ὑπουργείου, εἰν ἂν Ἀγγλίας ἀκούσαν ὅτι ἐδῶ μᾶς ἐπρόταθαι καὶ ἔμελλε παραδίδεσθαι ν' ἀκολουθήσωμεν ἐν τῇ συμφορᾷ μας τὸ παρ' εἶγμα τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρῆς καὶ εὐτυχοῦς Ἀγγλίας, νομίζετε ὅτι θὰ μᾶς ἐπαινεῖσιν; καὶ δὲν συλλογίζεσθε ὅτι θὰ μᾶς περιπαίξωσι καὶ θὰ μᾶς χλευάσωσιν; Ἄς ἀφῆσωμεν τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸ μεγαλεῖόν της, εἰς τὴν δόξαν της, εἰς τὴν ἰσχύν της καὶ ἂς μεμνηθῶμεν ἐπὶ τῆς συμφορᾶς μας καὶ τῆς κωμωδοῦς μας.

Τί πρόκειται ἐνώπιόν μας; πρῶτον δ' ἀφ' ὅλα τί εἴμεθα; καὶ διὰ τί συγκαλούμεθα; εἴμεθα μία ἐκτετακτοὶ Βουλὴ, συγκαλεσθεῖσα ἐκτετακτοῦς συνεστιάς μᾶς διαλύσεως ὑπὸ βετὴν ἐντολήν. Τὸ ὑπουργεῖον εἰς τὸ πρόγραμμά του τὸ ἀνέγγειλε δημοσίᾳ, εἰπόν, *θέλω διαλέξαι τὴν Βουλὴν, καὶ θέλω συγκαλεῖσθαι ἑαυτὴν, ὡς ἐνώπιον αὐτῆς καταθέσω τὴν πράξιν μου, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἡ Βουλὴ διαλέξαι, διὰ τοῦτο προσκαλέσθαι, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐξαντλήσω ἐν τῷ ζήτημα τοῦτο, εἴμεθα Βουλὴ ἐκτετακτοῦς ὅταν ἐξαντληθῇ εἴμεθα Βουλὴ τακτικὴ, καὶ θέλωμεν εἰσελθεῖν εἰς τὸν τακτικὸν κοινοβουλευτικὸν εἶον. Ἡ ἰδέα οὗτο δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἰδική μου, τὴν ἐπὶ ἑσθὴν, ἔμελλε εἶδον τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου, ἐπιμένει εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ χθὲς τὸ ἀπέρριψε ἀνέγνωσα εἰς μίαν ἀπο τὰς γνωστὰς, ὡς ἐμπεισθέντος ἐφημερίδας, ἀνέγνωσαν εἰς ἑα τῶν κ. ὑπουργῶν, ὅτι τὸ σημερινὸν ὑπουργεῖον εἶναι ὑπουργεῖον περιστάσεως, προσκαλέσθαι τὴν ἐξουσίαν δι' αὐτὴν τὴν βετὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐξεντληθῇ ἀπὸ τὴν Βουλὴν ἡ ὑπόθεσις αὐτή, δὲν θέλει ἀναλαβεῖ τὸν χαρακτῆρα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ὑπουργείου.*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ὡς ἐφημερίδα) Καλῶς ἐπράξατε καὶ διορθώσατε τὴν φράσιν σας, διότι δὲν ὑπάρχουσιν ἡμετέροις ἐφημερίδας τοῦ ὑπουργείου.

ΔΟΜΠΑΡΔΟΣ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως οἱ ὑπουργοὶ ἔχουσιν ἐμπεισθῆναι ἐφημερίδας· θέλωμεν δὲ πρῶτον νὰ συγκρινώμεθα μὲ τοὺς Ἀγγλοὺς κατὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πρέπει λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ἐκτάκτου τούτου γεγονότος, τὸ ὅποιον μᾶς καθυπέβαλε τὸ ὑπουργεῖον νὰ καταγγίνωμεν ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῇ ἐκτάσει· ἐγὼ μάλιστα προσβόω κατὰ τι περισσύτερον

νομίζω ὅτι ἡ Βουλὴ ἐν τῇ ἀπεικονίσει της ἔνα διακριτῆς μίαν ἀντιπροσέβηθαι, κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, δὲν πρέπει νὰ περιστραφῇ παρὰ εἰς μόνον τὴν ἀπάντησιν τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου παραγράφων τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ ὑπουργείου καὶ νὰ ἐπιληθῇ τῶν ἑτέρων ἀντικειμένων ὅταν ἀργότερα παρουσιασθῶν ἐν πρῶτῳ ἐν παρὰ τῶν ἀρμόδιων ὑπουργῶν καὶ εἰς τοῦτο θαυμάζομαι πάλιν εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ ἰδίου ὑπουργείου. Τὸ ὑπουργεῖον εἰσέθεκεν ἐν πρόγραμμά, τὸ ὅποιον δὲν ἐμπεισθεῖς τοὺς συνεστιάς κοινοῦς τύπους, περὶ καλλιτερεύσεως τῆς διοικήσεως, περὶ εὐνομίας κτλ., καὶ καλῶς ἐπράξε· εἰσέθεκε πρόγραμμα εἰς ἐν ἑλληνικὸν λαόν, εἰς τὸ ὅποιον μόνον καὶ μόνον ἐμπεισθεῖς ἡ ἰδέα τῆς υπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου, ἐν μόνον αἰσθηματικῶς νὰ φάνηται, τὸ αἰσθημα τῆς λύπης, ἢ τῆς κατάρξεως ἐν ἑλπίδι, καὶ ὅλας τὰς παρελθούσας κυβερνήσεις ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς πρώτης βουλῆς, πῶς ἔφθασαν τὸν τόπον ἀπαρατοκιστοῦ, καὶ ἤλθεν ἡ στιγμή καὶ ἡ δὲν ἡδονάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν τιμὴν μας· μίαν δὲ ὑπόθεσιν εἶδεν εἰς τὸ πρόγραμμά του, τὸ ὑπουργεῖον, νὰ καταθέσθαι ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τοὺς διαφόρους καταλόγους τοῦ ὕψους τοῦ πλούτου, ὅπως ἡ Βουλὴ ἀπορροήσῃ γνώσιν, εἰσέπραξε δὲ καὶ μίαν εὐχὴν, ὅτι μᾶς διδάξωσι τὰ δεινὰ μας διὰ τὸ μέλλον τὰ ἐλλειπτά· δὲν ἔγωγε τὸ ὑπουργεῖον εἰσέτι ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ τοῦ εἶπε καὶ ἑτέρα ζήτηματα, ὡς εἴθετα εἰς τοὺς ἐναρκτηρίου λόγους· ἀλλὰ λίγω ὅτι ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι κατὰ πρῶτον ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν Βασιλέα δι' αὐτὸ τὸ λυπηρὸν γεγονός, διὰ τὸ ὅποιον προσκαλούμεθα, νομίζω κατ' ἐμὲ ὅτι θὰ διεξώμεν ἀντιπροσωπικὴν θέσιν νὰ μείνωμεν περιορισμένοι εἰς τοὺς δύο πρώτους παραγράφους, ἐπιφατατόμενοι διὰ τοὺς λοιπούς· αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα γνώμη μου· ἢ ἡ πλειοψηφία θέλη ν' ἀκολουθήσῃ ἑτέραν γνώμην θὰ περιορισθῇ νὰ προτείνω μίαν τροπὴν εἰς μίαν μόνον παράγραφον, ἡ ὅποια εἶναι στενότερα συνδεμένη μὲ τὸ ἀντικείμενον τῶν πρώτων παραγράφων τοῦ Βασιλ. λόγου. Τῆς ἐθνικῆς ταύτης συμφορᾶς, τῆς προσβολῆς τῆς ἐθνικῆς τιμῆς μας, τὸ ὑπουργεῖον μᾶς δεικνύει, ὁρθῶς ῥά τινος, ὅτι ἐνοχοὶ εἰς τοῦτο εἶναι ὅλας αἱ παρελθούσαι κυβερνήσεις. Καὶ τῷ ὅτι, κύριοι, ἂν δὲν ἐξετάσωμεν νὰ εὐρωμεν, ποῖος ὁ αἴτιος τοῦ σημερινοῦ κακοῦ, ποῖος ὁ αἴτιος διὰ τὸν ὅποιον ἐξέστημεν ἐκείνο ἐπὶ τοῦ ὅποιου μᾶς προσκαλεῖ τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἀπορροήσωμεν, ἂν λίγω, δὲν ἐξετάσωμεν νὰ εὐρωμεν τὸν ἐνοχόν, ἂν δὲν τὸν διεξώμεν, ἂν δὲν τὸν τιμωρήσωμεν μὲ τὰ μέσα, τὰ νόμιμα, τὰ συνταγματικά, κ. Καλλιόρον, τότε πρέπει νὰ καταδικάσωμεν τὸ σημερινὸν ὑπουργεῖον, τὸ ὅποιον, ὑπογράφει τὸ πρωτόκολλον, καὶ τὰ δίκαια τοῦ τόπου ἐπὶ τῆς καὶ τὴν τιμὴν του. Δὲν ἐμπορεύμεν νὰ ξερῶμεν ἀπὸ τὸ δίκαιον, ἢ ὅλας αἱ παρελθούσαι κυβερνήσεις, ἢ τινὲς, ἢ μία ἐξ αὐτῶν ἐπαισι. Εἴθε νὰ ἡδονάμεθα νὰ πᾶς εὐρωμεν ὅλας ἐδῶ καὶ τὰς ἐξελεγχώμεν ἀλλ' ἐκείναι αἱ ὅποια προηγήθησαν τῆς μεταβολῆς τῆς 10 Σεπτεμβρίου δὲν ἐμπορεύναι νὰ ἐξελεγχθῶσι σήμερον ὑπὸ τὴν νῦν δυναστείαν καὶ ὑπὸ τὸ νῦν πολίτευμα, μίαν βελικὴν μετατροπὴν τὰς ἀπὸλλας. Αἱ μετὰ τὴν ἐγκυβέρνησιν τῆς νῦν δυναστείας ἐξεταστέαι ὁ κ. Παλαμπαχολόπουλος εἶρε τῆς πρότασιν ταύτην· δὲν τὸν ὑποστήριξα διὰ λόγους ἰδιαιτέρους αἰσῶς μου, δὲν τὸν ἀντίκρουσα ὅμως, διότι ἐπεθύμουν, κύριοι, τοῦ νὰ γίνῃ ἡ ἐξέτασις αὐτῆς ἐπιθύμουν νὰ τεθῶσιν ἐδῶ ὑπὸ τὴν ἐπὶ μὲν μας, ὅλας αἱ κυβερνήσεις, αἱ ὅποια μετὰ τὴν μεταβολὴν ἀντὶ τὴν διὰ τὴν τῶν πραγμάτων, ν' ἀποκρίνωμαι ἐνώπιον τοῦ ἔθνους ἐκείνοι πρὸ πάντων οἱ ὅποιοι ἐλαττωσαν συμμετοχὴν εἰς μίαν βελικὴν μεταβολὴν, καὶ νὰ εἰπωσι τί ἐπράξαν ὅπως τὴν κατέστησαν τὸν τόπον καλλιτερεύσωσιν καὶ τὰ μέσα τῆς ἀμύνης νὰ ἀξιώσωσι· διότι μὴ ληθμονώμεν ὅτι τὸ πρῶτον αἶψον, τὸ ὅποιον ἔκαμε τὸ ἔθνος ἐν μέλει μὲν

ΛΟΜΒΑΡΙΟΣ. Όταν ἔμην ἐγὼ τὰς ἐλάμβανα, διότι πρέπει
νὰ μένωσαι εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐάν τοῦτο ἤθελε κάμει ὁ κύριος
ὑπουργός. Ἰσώ, ἤθελον σὰς δεῖξει, ὅτι οὐδεμία σχεδὸν τῶν παυ-
σεων αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου Βουλίας, σχεδὸν
οὐδεμία, καθὰ διαβιβαζοῦσι τοῦλάχιστον, ὑπάρχει ἀκαταργητέ-
νη, καὶ διὰ τοῦτο εἰρήσκα τὰ ἔργα αὐτὰ διὰ τὴν πιστὴν
καὶ ἐγὼ καὶ πισθῆτα καὶ τίς, ἂν βραζίζεται καὶ αὐτὴ εἰς πρό-

πη δὲν θέλων εἶναι μίαν δαΐδον εἰσέλκε, ἀρ' οὐ ἔτο γινώσκον πόσον ἐφοίτετο τὸν πόλεμον, ἀρ' οὐ ἔτο γινώσκον πόσον ἐφοίτετο μὴ ἀπρόσπεως καταληφθῇ ὑπὸ τῶν περιπλοκῶν τῆς ἀνταλλαγῆς.

Οὐδ' αὖτως δ' ἐξώθη τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς εἰς πόλεμον· ἡ δὲ ἐκστρατεία τοῦ Πιτροπουλάκη δὲν ἦτο ἡ πρώτη, ἦτο μία ἀπὸ τὰς τόσας γενομένας ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν δὲν προεκάλεσε τὸν πόλεμον, ἀλλὰ προκλήθη δὲν εἰς τὴν οὐτὴν οὐτὴν μίαν στιγμὴν νὰ καθίσταται τὴν ὁδὸν τῆς τιμῆς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα προτιμῶσι τοῦ πολέμου τὴν ἀνθρωπικὴν εἰρήνην εἶναι δούλα καὶ θνήσκουσιν ἐν δουλείᾳ.

Θέλω δὲ συμφωνῆσαι μίαν στιγμὴν μὲ τὸν ἐπιμενὸν δουλευτὴν Οἰτάλου κ. Κουμουνδοῦρον. Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε τὰς θανάτου τῆς εἰς αὐτὴν τὴν μικρὴν γυναικα, δὲν στηρίζει τὴν δύναμιν τῆς εἰς 10.00 ὁπλῶν Σαλατιῶν, οὐτ' εἰς τὰ πλοῖα «Γαῖον» καὶ «Οὐρανὸν», ἀλλ' ἔχει διασπαρμένους τοὺς ἐχθρούς τῆς Τουρκίας εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς καὶ στηρίζει τὴν ἰσχύον τῆς εἰς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν τὸ αὐτὸ συμφέρον, ἔχουσιν τὸ αὐτὸ κοινὸν ἐχθρὸν, καὶ δὲν περιμένουν πρὸς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἐπιτεθῶσιν. Τίλος ἀπαδείχθη, ὅτι τὴν ἐπανέστασιν τῆς Κρήτης ἤρθεσαν, ἔχουσιν ποταμούς αἵματος, ἐκκένωνται τοὺς θανάτους τῆς ἐπὶ αὐτῇ τρία διὰ νὰ τὴν καταβάλῃ. Αὐτὰ εἶναι ἀλλήθως ἐκστρατείας, τὰς ὁποῖας ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ἀλλ' αἱ αἰσθητικαὶ εἰς ὅλας τὰς περικοπὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, τὰς κυβερνήσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι μετὰ μεγάλῃς παρτίκας ἐξετάζουν τὰ πράγματα τῆς ἀνατολῆς, διότι πολλὰ τὰς ἐνδιαφέρουν, διότι εἶναι τὸ ζήτημα τῆς σωτηρίας, τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας τῶν Μόνων, καίτοι, τυρλωττοῦνται οἱ φίλαρχοι ἀδελφοί, μόνον διαστρέφουσιν τὰς ἀλλήλους αὐτὰς οἱ χαμερπεῖς ραδιοβόλοι. Εἶδον τὸν Γουρζακίαν μὲ πόσον ζωηρότητα παραγγέλλει τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἤμπορουν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα· αὐτὰ εἶναι ἀλλήθως ἀναντιρρήτοι, κανεὶς δὲν ἔμπορὶ νὰ τὰς διαμρισησάτω, μόνον ἡμεῖς διαμρισησάμεθα, διὰ νὰ δώσωμεν ἀγαθὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ μὴ χλευάζουν λέγοντες ὅτι οἱ ἐξώσαν.

Εἰπὶ τούτοις ὁ κ. Κουμουνδοῦρος θέλω νὰ καταρτίθῃ ἑαυτὸν καὶ λαῖος κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ κ. Βουλγαρῆ. Πιλοῦνται αὐτὸν καταγορεύεται τὸν κ. Βουλγαρὸν, ὡς πλάττοντα παντοῦ συνωμοτίας, παντοῦ στασιασας, καταδιώκοντα δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀλλ' οὐδὲν ἀρισμένον εἶπεν, ἀπέρχον ἐπίτηδες νὰ εἴπῃ τι συγκεκριμένον. Θέλω συμπληρῶσαι τὰ κενὰ τοῦ Κ. Κουμουνδοῦρου διὰ νὰ κρίνῃτε ἐν γινώσκῃ ἡγεσία, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο εἶχε μίαν ἰδίαν διαφορικὴν πρὸς τοῦ δικαιοῦτος τὸ ὅποιον ἔχει ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ δώῃ ἢ μὴ δίδῃ διπλὴν κάλπην. Ὁ κ. Βουλγαρὸς ἐπρότεινε ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει δικαίωμα νὰ μὴ δώῃ διπλὴν κάλπην καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν συμμερίζεται καὶ τὸ παρὸν ὑπουργεῖον, τὸ ὅποιον ἀπαγόρευσε εἰς τὸν Νομάρχην Μαρτίου νὰ δώῃ διπλὴν κάλπην, ἀλλὰ δὲν ὑπέκουσε καὶ ἐπιμωρεθε. Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ὅμως ἤθελε νὰ γίνῃ ἀνώτερος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας θέλω νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην τοῦ διὰ τῆς βίας, συνήθους φυγοδίκου καὶ ἐνταλματικῆς καὶ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἔθνε τὸν Λέαν, ἀνθρώπων ὁ ὁποῖος ἐπὶ μεταβολαίας διήρπασε τρεῖς δῆμοις, ὅπως εἶχε δέκα ἐνταλματα δια φόνους, ληστείας καὶ ἀρπαγῆς· τοιοῦτον ἐξέλεξεν διὰ νὰ διαδικάζῃ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ. Ἡ κυβέρνησις ἐβρέθη εἰς ἀμυντικὴν θέσιν, δὲν ἔπαυσε νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀπέκρουσε τὴν βίαν διὰ τῆς βίας, ἐρονείθη ὁ Λέας καὶ ἐπέλειψε τὸ ὄργανον. Ἡ Δικαστικὴ ἐξουσία ἐπελήθη τῆς ὑποθέσεως· καὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος κατέρχον εἰς τὴν Ζαργάταν. Ὁ κ. Βουλγαρὸς καὶ οἱ συναδελφοὶ τοῦ ἐλαπιδόσαν σφόδρα, διότι πολιτικὸς ἀνὴρ ὅλος ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἀρχηγὸς κόμ-

ματος περιέλαβεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον. Ἐν τούτῳ τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρὸν εἶχε τὴν κακὴν πρόθεσιν, τὴν ὁποῖαν τῷ ἀπέδωκαν, νομίζετε, ὅτι ἦτο δάσκαλον νὰ λάβῃ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον ἀπὸ τὸ καταφύγιόν του αὐτό; Ὁ κ. δὲν τὸ ἐπραΐε ὁμοῦ, οὐτε μετεχειρίσθη τὰ μέσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἰς τοιαύτας περιστάσεις συγγνωμὴ ὁ Νόμος· ἀρῆκε τὸν Κουμουνδοῦρον φρεσφομένον ὑπὸ ἐνταλματικῶν, ἀρῆκε τὰ πράγματα νὰ τὰ διακλύσῃ ὁ χρόνος. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἡ ἀποτυχία τοῦ πραξικοπήματος ἐκείνου δὲν ἐληττανήθη καὶ ἔλαβε χυδὸς λαῖος νὰ χύσῃ τὴν χολὴν του κατὰ τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο.

Θέλω νὰ τελεσιώσω ὅπως ἐελεῖωσεν καὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος. Συμφωνῶ μὲ αὐτὸν πλημῆστα, ὅτι εἶναι καλὸν νὰ παρυστήσωμεν τὰς ἀναισθητικὰς ἀνταγλήσεις, οὐδὲν ὄφελος εἰς αὐτῶν προσγένεται τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καταστροφή εἰς τὸν τόπον καὶ ἀνάσας προσβολὴ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων καὶ ἡ ἐξουθένσις τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἶναι μέγα κακὸν εἰς τὴν πατρίδα ὅποιον δυστύχημα! οὐδὲν εἰσέκει ἡ Ἑλλὰς ἄμωμον, οὐδὲν πατριώτην, οὐδὲν δίκαιον· ἀλλ' ἀμειψόμεθα ὅλοι μὲ μομφάς, μὲ καταγγελίας. Διὰ τοῦτο μέχρι σήμερον δὲν ἐμμερῶσμεν ἀνδρας ἰδιοστούς. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ πύσωμεν αὐτὰς τὰς ἀνταγλήσεις· ἡμεῖς δὲν ἀμειψόμεθα τὸν πατριωτισμὸν κανεὶς Ἑλλήνων, ὅλους θεωροῦμεν πατριώτας, πάντας θεωροῦμεν κυριευμένους ἀπὸ τὸ ἴδιον αἷμα τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος, πάντας θέλοντας νὰ πράξωσιν τι ἀγαθὸν τῇ πατρίδι, ἀλλὰ λυπούμεθα, διότι παραγνωρίζετε τὸν πατριωτισμὸν μαί, καὶ κηρύττομεν ἀδίκους τοὺς παραγνωρίζοντας ἢ τοὺς ἀμειψομένου τὸν πατριωτισμὸν μας.

ΑΘ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ. Κύριε Βαλκισσόπουλε, μίαν ἐρώτησιν ἐπιτρέψατέ μοι. Εἶπατε ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἐγνώριζε τὸ τοιαύτον πνεῦμα ἐν Εὐρώπῃ, προῖον εἰς δια προῖον, διότι ἐγνώριζε, ὅτι πόλεμος δὲν ἔβλεπε γίνῃ δὲν μοι λίγαιτε παρακαλῶ τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο τοῦ 1868 ἦτο ὁμόφωνον εἰς αὐτὴν τὴν ἰδέαν;

ΒΑΛΚΙΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ναιίστα.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποῖας ἐδόξατε περὶ παραδοχῆς ἢ μὴ τῶν πρωτοκόλλων, μὴς ἔκχαμ· ἐντύπωσιν· καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ φηρίσωμαι περὶ αὐτοῦ, πῶς θεωρεῖτε τὴν ἀπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου ὅτι ἔγινε; θεωρεῖτε ὅτι ἐβλάψεν τὴν τιμὴν, καὶ τὸ εἶπατε ὅτι τὴν ἐβλάψεν ἡ ὑπογραφή, καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ τύπου;

ΒΑΛΚΙΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Τούτο εἶπεν διαφορικὴ ἐκτίμησις ἐνὸς ἐκείτου. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι τὸ διαβόλον ὑπουργεῖον ἐγνώριζε τὴν κατὰστασιν τῆς Εὐρώπης καὶ ἔβλεπε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὑπογραφὴν, ἀπὸ ὅμως ἔκρινε ὅτι δὲν ἔβλεπε νὰ ἐκφύγῃ τὴν ὑπογραφὴν, διότι τῷ ἐπέβλεπε ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν συνάψεων καὶ παρεδέχθη ὅτι δὲν ἔβλεπε ν' ἀντιτάξῃ τι, εἶναι ἰδιὸν τοῦ αἵματος ἔργον νὰ πεισασθῇ τῇ πεποιθήσει του.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἀν ἀντιτάξῃ, καλὸν εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἀντιτάξις ἡμετέρα.

ΠΟΛΛΟΙ ΒΟΥΛ. Ναιίστα (γίνεται διακοπή).

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Κύριε. Ἐκτὸς ἐκτὸν διαλέγεται ἐπὶ τοῦ θέματος, ἐπομένως ἐνοεῖται ἐκ προοιμίων ποῖα διαφωνία ὑπάρχει, διότι δῶν ἱστῶν δὲ συμφωνοῦν ποτὶ (ἐλαφρότης) ἂν ἀρχίσουν ἀπὸ τῶρα αἱ διακοπαὶ εἰς ποῖα τοὺς διακόπτοντας, ὅτι σήμερον σκοπὸν δὲ ἔχω ν' ἀπαντῶ εἰς διακοπὰς· παρακαλῶ δὲ τὸν προαγορεύσαντα συναδελφόν μου κατὰ τὴν ἐπιστήμην, διαφωνοῦντα δὲ κατὰ τὴν πολιτικὴν, νὰ μοι προστατεύσῃ καὶ αὐτὸς τὸν λόγον, ὡς ἐπρόσταται τὸν ἰδιὸν του, καὶ νὰ μὴ ἀκούσῃ μὲ τὴν αὐτὴν ἐσυχίαν μὲ τὴν ὁποῖαν τὸν ἔκουσα.

Διὰ ἐλθόμεν εἰς τὸ ζήτημα. Συζητήσις ἀπαντήσεως. Δύο μέλη τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐπιτροπῆς μὴς εἶπεν, ὅτι ἐπρίμει ἡ

συγχωρήσάτε μοι νὰ κἀμω μὲν μικρὰν παρέκθεσιν. Ἡ σκεψί-
σις αὕτη ἐξήχθη ἀπὸ τὸν πίνακα τὸν ἐπίσημον.

Αἱ κεφαλαιωδέστεραι προμήθειαι.

Α'. Κανόνια.

Υπουργεῖον Βοήθησιν 1866 καὶ 1868.

1866.	Κατεσκευάσθησαν κανόνια πιδινὰ 6 ὀρεινὰ 12.	
1868.	Ἐπρομηθεύθησαν » » 6	
	Κατεσκευάσθησαν » » 6.	
	Πυλὸν ἔλασαν » » 12	
		30
		18=18.

Υπουργεῖον Καυμουνοδοῦρον.

1867. Ἐπρομηθεύθησαν κανόνια πιδινὰ 6 ὀρεινὰ 21=30.
(Ἐδωρήθησαν δὲ 11 ὀρεινὰ).

Β'. Βλήματα.

1866.	Κατεσκευάσθησαν πιδινῶν καν. 1869 ὀρεινῶν 250.	
1868.	Ἐπρομηθεύθησαν ὀβιδοκν. 1054.	
	» κοινῶν πιδ. 10000 καὶ αὐλ. 3000.	
	Κατεσκευάσθησαν ὀβιδοκ. 500.	
		13243
		3250=16493.

1867. Μηδέν. Υπουργεῖον Καυμουνοδοῦρον.

Γ'. Διαθέται, προσύρται καὶ καταστρώματα.

1866.	Μηδέν.	
1868.	Κατεσκευάσθησαν διαθέται κανονίων ναυτικοί.....	102.
	» » καταστρώματα	7.
1867.	Ἐπρομηθεύθησαν διαθέται 28, προσύρται	28.

Δ'. Τουφέκια καὶ κοντοτούφεκα.

1866.	Γαλλικὰ αὐλακωτὰ 256 κοντοτούφεκα	40.
1868.	Σασιπὼ	2000
1867.	Γαλλ. αὐλακωτὰ 11986 »	40.

Ε'. Πιστόλια.

1866.	Μηδέν.
1868.	Ὁμοίως.
1867.	Μηδέν.

Ζ'. Ξίφη.

1866.	Ἰππικόν.....	300
1868.	»	100
1867.	»	300

Ζ'. Πυρίτις.

1866.	Μηδέν.	
1868.	Κανονίου Γαλλικὴ ἔπρομηθ.	14408
	» Ἑλληνικὴ »	12000
1867.	Ἐπρομηθ. Ἰταλικὴ ὀπλου	62600
	» κανονίου	31300

Η'. Ὀβούζια πλήρη.

1866.	Μηδέν.	
1868.	Μιστράλον φῶσιν αὐλακωθέντα	185.
1867.	Ἐπρομηθ. 10719 κοινὰ, καὶ σφαίροφόρα	2143.

Θ'. Γερμίσαις πολέμου.

1866.	Μηδέν.	
1868.	Κανον. φρουρίου κατασκευασθ.	9000 περίπου.
	Σακκίδια γερμίσαις »	6750.
	Πόρφυροι σηματοδοταὶ »	2000.
1867.	Μηδέν.	

Ι'. Φυσείκια τουφεκίου μετὰ καψυλίων.

1866.	Κατεσκευάσθησαν	100000.
1868.	Ἐπρομηθεύθησαν Σασιπὼ. ..	201000.
	Κατεσκευάσθησαν Γαλλ.	2165723.
	Ὁμοια ἄγγλικά ..	48170.
	Ὁμοια Σασιπὼ	2000.
	Ὁμοια ἑλαφρῶν	292070.
	Κατεσκευάσθη. εἰς τὸ π. ποτεχν. Σύρου Γαλλ.	372600.
	» » ἄγγλ.	77770.
	» » ἑλαφρ.	43050.
	Ὁμοια ὀπισθογεμῆ Ἀμερικῆς	10500.
	» πιστολίων	3240.
		3216120.
1867.	Κατεσκευάσθη. Γαλλ. ὀπλ.	1222672. = πιστολίων
	» ἄγγλ. » ..	152196. 3960.
	» πλαστικὰ κοινὰ ..	3882. 1478331.
	» ἑλαφρῶν	99381 1482291.

ΙΑ'. Ἐκκαύματα.

1866.	Μηδέν.	
1868.	Κατεσκευάσθησαν	3500 κοινὰ.
	» πυροσφ. Βαγγάλης 500.	
	» πυροσφ. κατεσ. 2300.	
	» ἔπρομηθ. 13000 κενοί.	
1867.	» » 12857 πλήρεις.	

ΙΒ'. Καψύλια.

1868.	Ὀπλου Γαλλικοῦ	6000000.
	Σασιπὼ	1100000.
1867.	Ὀπλου Γαλλικοῦ	9000000.

ΙΓ'. Θεῖον καὶ Νίτρον.

1867.	Θεῖον Δ.	5000.
	Νίτρον »	15,795.

ΙΔ'. Πυροτεχνικὰ ἐργαλεῖα.

1868.	Κατεσκευάσθησαν	220.
	Ἐκ τοῦ πυροτεχν. Σύρου	600.
1867.	Μηδέν.	

ΙΕ'. Μόλυβδος.

1868.	Ὁκ. 237666 εἰς χελώνας.	
1867.	»	104800.

ΙΣΤ'. Χαρτίον κτλ. ὕλαι πρὸς κατασκευὴν φυσηγγίων.

1868.	Φύλλα 600000, ὀρθογώνια 6000000, Σασιπὼ 520 000, ἀστερίσκοι χάρτινοι 240000, τῆλαι φυσηγγίων 2000000, χελιδνογράμματα φύλλα 19,2. κύβοι ἐκ κό- μης 10000, φύλλα πυροβολικοῦ 12000, ἄγγλ. ὀ- πλων 10000, κύβοι φυσηγγίων μεταλλ. 500, ὄργανα χονδρομεταξὺς γερμίσαις πυροσφ. μέτρα 3705.	
1867.	Φύλλα 400000, ὀρθογώνια 4000000, φύλλα ἄγγλ. 8000, ὄργανα χονδρομεταξὺς μέτρα 4513.	

ΙΖ'. Εἶδη ἀνταλλαγῶν.

1868.	Κατεσκευάσθησαν ἀκτίνες προχῶν 17, ἀψίδες 227, ἀμ- φικέραια ζωνῶν διφύλων 112, Τηγῆροι διφύλων 112, δέματα ἀψίδων 168, δέματα ἀκτίνων 168, καρτὶς ἀ- ψίδων καὶ ἀκτίνων 302.	
1867.	Μηδέν.	

Ἰδού, κύριοι, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καὶ τῶν ἀχρηστών ὀπλων
εἰς οὐδὲν ὑπερτερεῖ τῶν προπαρασκευῶν τὸ φιλοπόλεμον τοῦ
εἰρηνικοῦ ὑπουργείου.

ος των Εξωτερικών της Γαλλίας πρὸς τὸν πρεσβευτὴν Κων-
σταντινουπόλεως 10 Δεκεμβρίου 1868 ο.

«Τὸ σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ἐπικρατοῦν αἰσθημα εἶναι ἡ ἐπιθυμία
τοῦ διαφυγεῖν οἰκονομικὰ σπουδαίαν περιπλοκήν ἐν τῇ Ἀνατο-
λῇ. Τοιαύτη ὁμοθυμία τῶν ἀνακτοβουλίων εὐχὴ παρέχει τῇ
ὁλῇ ἐγγύησιν περὶ τῆς υποστηρίξεως, ἥτις θὰ τύχῃ παρ' αὐτῶν
τοῖς νῦν κειροῖς καὶ ἐνταυτῷ πρόσκαισις ἐκ ἀμνηστίας καὶ
ἐν τῇ ὑπὸ τῆς μετριοπαθείας τῆς μὴ προκαλοῦσαι μηδὲν ἐκ
τῶν κινδύνων, οὗ, ἄρα, παρὶ πλείστου ποιούται νὰ προλα-
βοῦν χάριν τοῦ κοινῇ συμφέροντος. Ἀναπτύσσεται ὅσον δυνάσθε
λαϊκότερον τὴν ἰδίαν ταύτην παρὰ τῇ ἄλλῃ παρῶν»

Κ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ Καὶ ὁ Χορτάρτ ἦτο ἐν Σύμφῳ αὐτὸ ἦτο τὸ
actum, τὰ ἄλλα ἦσαν ὑποθέσεις.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Μὴ με διακόπτετε, παρακαλῶ. Ὁ πρίγ-
κηψ Γορτζακόφ πρὸς τὸν Βασιλέα Βουλγάρου.

«Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις εἶναι γεγονός· ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρ-
νησις ταλαντεύεται μεταξὺ τῶν διειδυμένων καθέκαστης τῆς καὶ
τῆς παραφορᾶς τοῦ δημοσίου αἰσθηματος· εἰς προβῶναι τὰ
πραγμὰ μέχρις ἐσχάτων, ἐνδεχόμενον ν' ἀνταποθῇ ὁ βασιλεὺς
Γεώργιος ἢ ἀντιστάμενος εἰς τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα νὰ διακινδυνεύ-
σῃ τὸν θρόνον, τὴν δυναστείαν του καὶ αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς βα-
σιλείας ἐν Ἑλλάδι ἢ νὰ ὠθήσῃ τὸν τόπον του εἰς ἀκαταλογί-
στους περιπλοκάς. Ἐάν ἐκτραγῇ ἡ σύγκρουσις οὕτως ἥτοι νὰ
προεῖπῃ ὅτι θὰ περιορισθῇ αὐτὴ μόνον μεταξὺ τῶν ἀμείνων δια-
φερομένων. Πιθανὸν νὰ παρασυρθῶσιν αἱ χριστιανικαὶ ἐν Τουρ-
κίᾳ φυλαὶ τότε δὲ θὰ προκύπτει ὁ κίνδυνος ὅν οὐδέποτε ἐ-
παύσατο ὑποδεικνύουσα ἡ Αὐτοκρατορικὴ κυβερνήσις εἰς τὴν
προσῆλὴν τῶν δυνάμεων, μέπως δελεασθῇ ἐκδηλώσιν ἅπαντα τὰ
καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν διασπαρμένα στοιχεῖα τῆς δυσκρατε-
σιως εἰς γενικὴν ἐπανάστασιν κλονισθῶσιν εἰς αὐτὴν τὸ ὀθωμανικόν
Κράτος καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Ἐάν βί-
θῃ ὁ νόσ. οὗτος ἀκυλός εἰς τηλικαύτην ἐν Τουρκίᾳ εὐσεβευσμέ-
νην εὐκαυστον ὕλην δεδωκίαι θὰ ἀντρίξῃ μεγάλην πυρκαϊάν.
Πιστεύομεν, ὅτι τὸ τοιοῦτον οὐδαμῶς συμφέρει τῇ Πύλῃ· πε-
ποιθήμεν ὅτι δὲν ἀναλογεῖ πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν
κυβερνήσεων. Ἰὴν εἰρήνην ποθεῖται πάντες· τῆς εἰρήνης ἔχουσι
πάντες ἀνάγκην· αὐτὴν ἀπαιτοῦσι καὶ τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα».

Ἐπεὶ αὐτὰ δεδωκίαι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης, ποῖον ἦτο τὸ
ἐπικρατοῦν αἰσθημα, ποῖος φόβος ἐκρύβει τὴν Εὐρώπην νὰ μὴ
καταληφθῇ ἀπροόπτως ἀπὸ ἑνὸς πόλεμον.

Ἐστηρίζετο ἀκόμη ἐπὶ ταύτους εἰς τὸ ὅτι ἡ συνδιάσκεψις ἐκ-
δωκίαι τὸ πρωτόκολλον δὲν ἀπεγερῆσθαι. Ἐπρόβλεπε τοῦτο ἡ
ἐδιδε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ἠδύνατο νὰ τροπο-
ποιήσῃ τὸ πρωτόκολλον αὐτό, εἰς τῷ ὅντι εὐρίσκει μίαν ἀντί-
στασιν ἀκαταμάχητον. Τοῦτο ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ ἔγγραφο
τοῦ Κλαρινδῶν πρὸς τὸν Κ. Λάβον πρεσβευτὴν εἰς Παρίσιον·
«Ὁ Κλαρινδῶν τῷ Λάβον 12 Ἰανουαρίου 1869.

«Σφόδρα λυπεῖται ἡ τῆς Ἀνάσης κυβερνήσις, ὅτι ὁ Ἕλλην
πληρεξούσιος δὲν παρεδρεύει ἐν ταῖς συνδιασκέψεσι τῆς συνεν-
τεύξεως, λαμβάνων οὕτω ἀφορμὴν νὰ δώσῃ τινὰς διασαφῆσεις
περὶ τῶν ἀποδείκνυμένων τῇ Κυβερνήσει του αἰτιάσεων καὶ χο-
ρηγῶν τῇ συνέντευξιν τὰ μέσα ν' ἀποφανθῇ περὶ τῶν προκειμέ-
νων ζητημάτων ἐν πλήρει γνώσει παντός, ὅτι ἠδύνατο νὰ προ-
σενέγκωσιν ἑκατέρω ὑπὲρ ἐκείτων ἢ τὰ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία.
Ἀφοῦ ὅμως δὲν θὰ παρεδρεύσῃ ὁ Ἕλλην πληρεξούσιος· ἡ μὲν
ὑπολειπομένη εἰς τὴν συνέντευξιν ὁδὸς εἶναι νὰ προβῇ εἰς τὸ
ἔργον τῆς ὁρμωμένη ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ὅσαι ἂν προστεθῶσιν
ἐνώπιον τῆς ἡ ὅσας ἂν παραλάβῃ ὅπως ἐξετάσῃ τὰ τῆς Πύλης
παράπονα. Ἀλλ' ἡ τῆς Ἀνάσης κυβερνήσις φρονεῖ ὅτι ἀφοῦ
συμπληρωθῇ ἡ ἐξέτασις, ἀφοῦ ἡ συνέντευξις διὰ τῶν δυνάμεων

μείων σχηματίσῃ γνώμην περὶ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, δι-
καίον θὰ ἦτο νὰ δηλωθῇ χάριν τῆς συνεντεύξεως ἡ φύσις τῆς
γνώμης ἐκείνης καὶ οἱ λόγοι ἐφ' ὧν ἐρείσθη, εἰς τὸν Ἕλληνα
πληρεξούσιον ἢ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, εἰς
ἐκείνον ἀντιθῇ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀνακοινώσεως. Ἐν
ἐκείνῃ περιπτώσει ἡ διακρίνωσις πρέπει νὰ συνοδευθῇ μετὰ
τῆς διαβεβαίωσεως, ὅτι ἡ συνέντευξις εἶναι ἐτοιμος νὰ λάβῃ
καὶ ἐρευνῇ οἰκονομικὰς ἀκρατηρήσεις ἐπιθυμῇ νὰ ποιήσῃ ἡ
ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐν οἰκονομικῇ ἂν τύπῳ κοινῇ εὐλογον».

Βλέπετε λοιπόν, ὅτι αὐταὶ αἱ δυνάμεις ἤθελον νὰ δικάσωσιν
δχι κατ' ἐπιφανίαν, ἀλλ' ἐπιθέμενοι τῷ ὅντι ν' ἀναψηλαφίσωσι
τὸ ζήτημα αὐτό.

Αὐτὴν προεῖπε τὴν συνέπειαν τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου καὶ
ἀκλόνητον ἔμεινεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ μὴ ὑπογράψῃ τὸ
πρωτόκολλον, ἀλλὰ νὰ ποιῇται ἔρπον εἰς αὐτὴν τὴν συνδιάσκε-
ψιν. Ἐπίστευε δὲ, ὅτι καὶ τὸ διάδοχον ὑπουργεῖον ἀρνούμενον
τὴν δυνάμιν του ἀπὸ τῆς γνώσεως αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅπῃ
τῇ κατὰστασιν αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία δὲν ἦτο μίαν ἀπο-
καλύψις δεδωκίαι, δὲν ἦτο μυστήριον, καὶ σπριζόμενον εἰς τοὺς
ἰδίους συλλογισμούς, δὲν ἤθελε ἀπὸ παρατηρήσεων ὑπο-
γράψῃ τὸ πρωτόκολλον. Τέλος τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου ἀπεμα-
κρύνθη καὶ τὸ πρωτόκολλον ὑπεγράφη ἀπὸ τοῦ διαδόχου του.

Ἔως ἐδῶ τελειοῦναι ἡ δευτέρα φάσις τοῦ δράματος. Τώρα ἐρ-
χομαι ν' ἀπαντήσω εἰς τὰς αἰτιάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦ θέμα-
τος τούτου ἀπερρίθνησαν κατὰ τοῦ ὑπουργείου Βουλγάρου. Συγ-
κεφαλαιοῦνται δὲ εἰς αὐτά. Διατί ἐν τῷ διήρκει ὁ Κρητικὸς
ἀγὼν τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου δὲν παρεσκευάζετο; διατί δὲν
ὑπέγραψε τὸ πρωτόκολλον, ἀφοῦ δὲν ἦτο τὸ ἔθνος παρεσκευαζέ-
μενον, ἀλλ' ἐξώθη τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἤθελε κατα-
λῆξαι εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος; Αὐταὶ εἶναι αἱ αἰ-
τιάσεις τὰς ὁποῖας ἔφερον κατὰ τοῦ ὑπουργείου Βουλγάρου.

Εἰς τὴν πρώτην αἰτίαν δὲν δυσκολεύομαι ποτέ ν' ἀπαν-
τήσω· τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου δὲν ἦτο φιλοπόλεμον, εἶχε
πολιτικὴν ἐναντίαν, διὰ τοῦτο δὲν παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον,
καὶ ὅμως ἐκ τῶν συμφερόσεων τὰς ὁποῖας οὐκ ἀνέγνωσκ
ἀποδείχθη, ὅτι αἱ παρασκευαὶ τοῦ ἦσαν πολὺ ἀνώτεραι
ἐκείνων τοῦ φιλοπολέμου ὑπουργείου. Μετὰ τοῦτο δὲ μοι ἐπι-
τραπῇ νὰ ἐρευνῶ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον, ἀν' ἐξερρηγνύετο ὁ πό-
λεμος, ὅταν ἀντῆναι τὰς προκλήσεις ἐκείνας ἀπὸ τοῦ θέμα-
τος, ὅταν μετὰ θυρόδου πολλοῦ προεκάλει τὴν Τουρκίαν, ἦτο
παρασκευαζόμενος; εἰς ἀπειλοῦτο τότε ἔνικα τῶν συνεχῶν προ-
κλήσεων, ἔνικα τῆς πολιτικῆς τῆς μεγάλης ἰδέας, ἤθελε πε-
ριμένει ἡ Τουρκία νὰ ἔλθουν μετὰ τρία ἔτη τὰ ναυπηγούμενα
πλοῖα; ἤθελε περιμένει παρασκευαζόμενον τὸν κ. Κουμουνδοῦρον;
αὐτὰ εἶναι ὅμοια μετὰ λεγόμενον· εὐστὰς Τουρκία νὰ καργά-
ρῃ. Ἐάν τὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον σήμερον κούρηνθη ἀπὸ τὰς προ-
σπειρίσεως προκλήσεως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ κ. Βουλγάρου, δὲν
ἦτο ἐπαρκές διὰ πόλεμον, ἦτο ἐπαρκές ἐκείνο τὸ ὁποῖον ὑπῆρ-
χεν ἐπὶ τοῦ κ. Κουμουνδοῦρου; Αὕτη εἶναι ἡ ἀκατανόητος πο-
λιτικὴ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, ἀφ' ἑνὸς μέρους λέγει, ὅτι δὲν
εἶναι αὐτὸ τὸ ἕλικόν· ἐπαρκές εἰς πόλεμον, ἐξ ἄλλου μέρους
μέμφεται τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου, ὡς μὴ παρασκευαζόμενον,
ἐνῷ πράγματι αὐτὸς μικροῦ λόγου καὶ μετὰ βραδύτητας παρα-
σκευάζει τινὰς ἐποεῖς. Αὕτη εἶναι πολιτικὴ καὶ ἐμὲ ἀκατανόη-
τος, πῶς ἄλλος ἔμπορεῖ νὰ τὴν καταλάβῃ, ἐγὼ ὅμως δὲν τὴν
καταλαμβάνω.

Διατί δὲν ὑπέγραψε τὸ ὑπουργεῖον Βουλγάρου τὸ πρωτόκο-
λον; οὐκ εἶπομεν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποῖους δὲν ὑπεγράψα-
μεν, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνομεν, διότι ἐνόμιζε τὸ ὑπουργεῖον,
ὅτι ἤθελε τροποποιηθῇ ὕστερον ἀπὸ μίαν ἰσχυρὰν ἀντιόρση-
σιν τῆς κυβερνήσεως· δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ποτὲ, ὅτι ἡ ἑλ-
ληνικὴ Κυβέρνησις

